

KÜRESELLEŞME BAĞLAMINDA SOSYAL BİLİMLERDE ARAŞTIRMALAR

Editörler: Dr. Mehmet GÜLER - K. Hakan DERİN

YAZARLAR

Doç. Dr. Alpaslan Hamdi KUZUCUOĞLU

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet GÜLER

Öğr. Gör. Ahmet Cem ESENLIKCI

Öğr. Gör. Faruk AY

Öğr. Gör. Hamdi AYYILDIZ

Öğr. Gör. İbrahim DAĞILMA

Öğr. Gör. Ömer BÜYÜKBAŞ

Araş. Gör. Ali İhsan BALCI

İKSAD
Publishing House

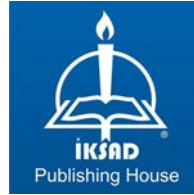
KÜRESELLEŞME BAĞLAMINDA SOSYAL BİLİMLERDE ARAŞTIRMALAR

EDİTÖRLER

Dr. Mehmet GÜLER
K. Hakan DERİN

YAZARLAR

Doç. Dr. Alpaslan Hamdi KUZUCUOĞLU
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet GÜLER
Öğr. Gör. Ahmet Cem ESENLIKÇİ
Öğr. Gör. Faruk AY
Öğr. Gör. Hamdi AYYILDIZ
Öğr. Gör. İbrahim DAĞILMA
Öğr. Gör. Ömer BÜYÜKBAŞ
Araş. Gör. Ali İhsan BALCI

Copyright © 2019 by iksad publishing house
All rights reserved. No part of this publication may be reproduced,
distributed, or transmitted in any form or by
any means, including photocopying, recording, or other electronic or
mechanical methods, without the prior written permission of the publisher,
except in the case of
brief quotations embodied in critical reviews and certain other
noncommercial uses permitted by copyright law. Institution Of Economic
Development And Social
Researches Publications®

(The Licence Number of Publicator: 2014/31220)

TURKEY TR: +90 342 606 06 75

USA: +1 631 685 0 853

E mail: iksadyayinevi@gmail.com

kongreiksad@gmail.com

www.iksad.net

www.iksad.org.tr

www.iksadkongre.org

It is responsibility of the author to abide by the publishing ethics rules.

Iksad Publications – 2019©

ISBN: 978-605-7695-55-0

Cover Design: İbrahim Kaya

September / 2019

Ankara / Turkey

Size = 16 x 24 cm

İÇİNDEKİLER

EDİTÖRDEN

ÖNSÖZ

Dr. Mehmet GÜLER
K. Hakan DERİN

1 - 3

BÖLÜM 1

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN SENDİKA VE SENDİKACILIĞA BAKIŞ AÇISI: BİR KAMU ÜNİVERSİTESİ ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNE ARAŞTIRMA

Araş. Gör. Ali İhsan BALCI

5 -39

BÖLÜM 2

NEDEN SOSYAL DEMOKRAT REFAH DEVLETLERİ BAŞARILI: İSVEÇ ÖRNEĞİ

Öğr. Gör. Ahmet Cem ESENLİKÇİ

41 - 73

BÖLÜM 3

YOKSULLUK, KÜRESEL DÜZEN VE İSLAM

Öğr. Gör. İbrahim DAĞILMA

75 - 96

BÖLÜM 4

KOÇLUK UYGULAMALARI VE İNSAN KAYNAKLARI EĞİTİM YÖNETİMİ İLİŞKİSİ

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet GÜLER

97 - 132

BÖLÜM 5

KÜTÜPHANE AFET YÖNETİMİNDE COĞRAFİ BİLGİ SİSTEMLERİNİN ÖNEMİ

Doç. Dr. Alpaslan Hamdi KUZUCUOĞLU

133 - 151

BÖLÜM 6

İNSANOĞLUNUN KÖMÜRLE TANIŞMASI VE KÖMÜRÜN ETKİLERİ

Öğr. Gör. Faruk AY

153 - 182

BÖLÜM 7

YATIRIM PROJELERİ YÖNETİMİ VE PROJE DEĞERLEME YÖNTEMLERİ

Öğr. Gör. Hamdi AYYILDIZ

Öğr. Gör. Ömer BÜYÜKBAŞ

183 - 103

GİRİŞ

Küreselleşen dünyada insanların sosyoekonomik durumlarına yönelik yapılan araştırmalar ve bilimsel tartışmalar gelecekte kaynakların daha adil paylaşılmasına ve barış içerisinde yaşayan toplumların oluşmasına son derece önemli katkılar sağlamaktadır. Bu nedenle akademisyenlerin araştırmalarını, çalışmalarını ve görüşlerini ortaya koymalarına fırsat tanıyan bilimsel kitaplar bilimin ve insanlığın ilerlemesine çok ciddi katkılar sağlamaktadır. “ *Küreselleşme Bağlamında Sosyal Bilimlerde Araştırmalar*” ismiyle ortaya çıkmış ve sosyal bilimlerde araştırmalar serisinin ikincisi olan bu eser, ekonomi, işletme, çalışma ilişkileri, insan kaynakları ve sosyal politika bilim alanlarını kapsayan ve sosyal bilimlerde süreç içerisinde yapılan araştırmalardan oluşmaktadır. Yedi bölümden oluşan bu çalışmanın alana önemli katkılar sağlayacağı kanaatindeyiz.

Birinci Bölümde Yazar Ali İhsan BALCI’ nın “*Üniversite Öğrencilerinin Sendika ve Sendikacılığa Bakış Açısı: Bir Kamu Üniversitesi Öğrencileri Üzerine Araştırma*” başlıklı araştırmasında bir kamu üniversitesindeki öğrencilerin sendika ve sendikacılığa bakış açılarını belirlemiş aynı zamanda öğrencilerinin sendika algısı ile yaş, cinsiyet, sınıf ve çalışma durumu arasında ki ilişkileri ortaya koymuştur.

İkinci Bölümde Yazarlar Ahmet Cem ESERLİKİ’ nin “*Neden Sosyal Demokrat Refah Devletleri Başarılı İsveç Örneği*” başlıklı çalışmasında, Sosyal Demokrat Refah Devletlerinden biri olan İsveç’ in başarisının nedenler aıklanamaya çalışırken iklim, eşitlikçi toplum

yapısı, uzlaşma kültürü, eğitim sistemi, toprak reformu, sosyal sigorta sistemi, sosyal demokrat partilerin uzun süre iktidarda oluşu gibi başlıklar üzerinde durulmuştur.

Üçüncü Bölümde Yazar İbrahim Dağılma “Yoksulluk, Küresel Düzen ve İslam” isimli çalışmasında yoksulluğu küresel düzen ve İslam’ın dünya bakışı çerçevesinde ele almış ve değerlendirmelerini sunmuştur.

Dördüncü Bölümde Yazarlar Mehmet GÜLER “*Koçluk Uygulamaları ve İnsan Kaynakları Eğitim Yönetimi İlişkisi*” başlıklı çalışmasında koçluk uygulamalarının eğitim uygulamaları ile ilişkisi incelenmiştir.

Beşinci Bölümde Yazar Alparslan H. KUZUCUOĞLU “*Kütüphane Afet Yönetiminde Coğrafi Bilgi Sistemlerinin Önemi*” başlıklı çalışmasında Afet yönetiminde coğrafi bilgi sistemlerinin kütüphanelerde uygulanması ve sağlayacağı faydalar ortaya konulmuştur.

Altıncı Bölümde Yazar Faruk AY’ ın “*İnsanoğlunun Kömürle Tanışması ve Kömürün Etkileri*” isimli çalışmalarında kömürün insan hayatı üzerindeki önemi, toplumları nasıl etkilediği üzerinde durularak ülkemiz ve gelişmekte olan ülkelerde kömür üretimi ve tüketimi karşılaştırılmıştır.

Yedinci Bölümde Yazar Hamdi AYYILDIZ’ ın “*Yatırım Projeleri Yönetimi ve Proje Değerleme Yöntemleri*” başlıklı çalışmasında yatırım projeleri ve yönetimi, paranın zaman değeri, proje değerlendirme yöntemleri incelenmiştir.

Bu kitabın hazırlanmasında katkıları olan Sayın İbrahim Kaya'ya, İKSAD Başkanışmanı ve İKSAD Uluslararası Yayınevi sorumlusu Sayın Sefa Salih Bildirici'ye ve her konuda destek olan İKSAD Başkanı Sayın Mustafa Latif Emek'e teşekkür ederiz. Ayrıca değerli katkılarından dolayı yazarlarımıza da şükranlarımızı sunarız.

Dr. Mehmet GÜLER
K. Hakan DERİN

1. BÖLÜM

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN SENDİKA VE SENDİKACILIĞA BAKIŞ AÇISI: BİR KAMU ÜNİVERSİTESİ ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNE ARAŞTIRMA

Araş. Gör. Ali İhsan BALCI*

* İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, İstanbul, Türkiye, abalci@istanbul.edu.tr

GİRİŞ

İşçi ve işveren arasındaki ilişki asimetrik ve çıkar farklılığı olan bir ilişkidir. Bu farklılık sermayeye sahip olan işverenin kar beklentisi ve bağımlı olarak çalışan işçinin ise daha iyi çalışma şartları ve ücretler istemesinden kaynaklanmaktadır. Başka bir ifade ile işçi ve işverenin talep ve istekleri birbirinden farklıdır. İşte bu farktan kaynaklı olarak çalışma ilişkilerinde çeşitli sorunlar ortaya çıkmaktadır.

Sermayeye sahip olan kesim ile emekçi kesim arasındaki farkın çok daha belirginleşmesi, özellikle Sanayi Devrimi ile birlikte ortaya çıkan kötü çalışma koşulları ve düşük ücretler, işçilerin bireysel olarak işveren karşısında güçsüz kalmasına sebep olmuştur. Ücret ve çalışma koşulları için işverenle pazarlık konusunda oldukça güçsüz kalan işçilerin haklarını işverenler karşısında daha güçlü bir şekilde savunabilecek kurumlara olan ihtiyacın artması sonucu işçiler bir araya gelerek sendikaları oluşturmuşlardır. Sendikalar, işçilerin karşılaştıkları ekonomik, sosyal hak ve çıkarlarını korumak ve geliştirmek için oluşturulan birlikler olarak ortaya çıkmışlardır.

Son dönemlerde sendikalar küreselleşme ve çeşitli faktörlerin etkisi ile güç ve üye kaybı yaşamaktadırlar. Buna bağlı olarak endüstri ilişkilerinde özellikle 1980’li yıllardan sonra sendikalara olan talebin azaldığı hatta endüstri ilişkilerinin “sendikasız endüstri ilişkilerine” doğru yöneldiğini gösteren çok sayıda araştırma literatürdeki yerini almıştır (Kochan vd., 1995; Şenkal, 1999; Farber, 1988; Farber ve Krueger, 1992; Troy, 2001). Bu araştırmaların karşısında ise 2000’li yıllardan itibaren sendikaların yeniden canlanma stratejileri,

sendikaların toparlanma sürecini ifade eden çalışmaların olduğu da görülmektedir (Freeman, 2007; Moody, 2009; Robinson 2008; Turner & D'art, 2012; Frege & Kelly, 2003, Balasubramanian & Sarkar, 2015).

Sendikaların 1945-1973 arasındaki “altın çağı” olarak adlandırılan dönemden sonra bir güç ve etkinlik kaybı yaşadığı gerçektir. Ancak işçilerin sendikalara üye olmak istediklerini gösteren fakat karşılaştıkları zorluklar sebebiyle sendikaya üye olmaktan çekindikleri sonucuna ulaşan araştırmalar mevcuttur (Bernaciak, Gumbrell-McCormick & Hymann, 2014; Phelan, 2007, Selamoğlu, 2003, Kılıç, 2014, Ross & Martin, 1999, Waddington & Hoffman, 2000).

Literatürde sıklıkla bahsedilmekte olan küreselleşme, teknolojik yenilikler, esneklik, ülkelerin uyguladıkları ekonomi politikaları, yaşanan krizler, işsiz sayısının her geçen gün artması, üretimin değişen yapısı ve işverenlerin sendikaları işyerlerinden uzak tutmak için uygulamış olduğu politikalar, sendikaların üye sayılarında bir azalmaya dolayısıyla güç ve etkilerini kaybetmesine neden olmuştur (Urhan, 2012: 36). Bahsedilen gelişmeler, bazı tartışmalara yol açmaktadır. Bu tartışmalar sendikaların işçiler tarafından negatif algılanıp artık talep edilmedikleri sonucuna götürebildiği gibi (Şenkal, 1999; Farber, 1988; Farber ve Krueger, 1992), tam tersine sendikalara geçmişe oranla pozitif bakmalarına ve daha yoğun bir şekilde talep etmelerine rağmen güçlü bir işveren direnciyle karşılaştıkları sonucuna da götürebilmektedir (Urhan, 2005; Kılıç, 2014, Ross & Martin, 1999, Waddington & Hoffman, 2000).

Eğitim, sendikaların algılanmasında pozitif ya da negatif yönde bir etki ortaya çıkarır mı? Eğitim alınan bölümün, sendikalara karşı olumlu ve olumsuz tutumların sergilenmesinde etkili olduğu yapılan bazı çalışmalarda görölmektedir. Bu çalışmalarının sonuçları değerlendirildiğin de eğitim alınan bölümün öğrencilerin sendika algılarını etkileyebildiği görölmektedir. Sendika algılarının eğitime göre değişmesinin arkasında, üniversitenin sendika ile olan ilişkileri, dersleri anlatan öğretim üyelerinin sendikaya bakışı gibi pek çok neden olabilir, özellikle bölümlerin ders kataloglarına bakıldığı zaman işletme bölümleri genellikle insan kaynakları yönetimi politikalarını ön plana çıkarırken, çalışma ekonomisi bölümleri sendikaları ön plana çıkarmaktadır. Sendika algısının alınan eğitime göre değişim göstermesinin temel nedenlerinden birisi ise öğrencilerin sendikalar ile ilgili bilgi edinebilecekleri kaynaklara nasıl ulaştıkları ile ilgili olduğu belirtilebilir. Nitekim İİBF, İktisat, İşletme gibi fakültelerdeki öğrencilerin ders programlarına ve içeriklerine bakıldığı zaman sendika ve sendikacılıkla ilgili olarak en fazla derse sahip olan bölümün ÇEKO bölümü olduğu görölmektedir.

Bu çalışmanın amacı, bir kamu üniversitesi iktisat fakültesi öğrencileri bağlamında sendika algısının analiz etmektir. Bu bağlamda çalışmada aşağıdaki hipotezler sınanacaktır;

Hipotez 1: Öğrencilerin sendika algısı demografik ve sosyal faktörlere göre farklılaşmaktadır.

Hipotez 2: Yaş, cinsiyet, sınıf, çalışma durumu ile öğrencilerin sendika algısı arasında ilişki vardır.

Hipotez 3: Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü öğrencilerinin sendika algısı diğer bölüm öğrencilerinden daha olumludur.

Hipotez 4: Demografik değişkenler sendika algısının açıklayıcı değişkenleridir.

Öğrencilerin sendika algısı, sendika yöneticilerine bakışları ve sendikanın gücüne ilişkin algıları ile demografik değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla faktör analizi, frekans analizi, bağımsız örneklem t testi, ANOVA testi, çoklu hiyerarşik regresyon ve korelasyon analizinden yararlanılmıştır.

Araştırma amacına yönelik olarak üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde konu ile ilgili daha önce yapılmış ampirik çalışmaların özetlendiği bir literatür taraması yapılmıştır. ikinci bölümünde araştırmanın verileri ortaya konulmuş ve son bölümde ise araştırmanın bulguları analiz edilmiştir.

1. LİTERATÜR TARAMASI

Sendika algısına ilişkin yapılan çalışmaların iki boyutu olduğu görülmektedir. Bunlardan ilki üniversitelerde eğitimlerine devam eden geleceğin mavi ve beyaz yakalı çalışan adaylarının sendika algıları ile ilgili iken; ikinci boyutta çalışma hayatının içerisinde olan işçi ve işverenlerin sendika algıları ile ilgilidir.

Sendikaların geçmişte güçlü olması ve özellikle küreselleşme süreci ile birlikte güç kaybı yaşaması toplumun sendikalara olan bakış açısını

değiştirmiştir. Nitekim yapılacak olan bu çalışma da öğrencilerin sendika algılarını tespit etmek amacını taşımaktadır. Bu amaç doğrultusunda birinci boyut üzerinde yapılan tartışmalar şu şekildedir;

Pesek vd'nin (2006) Pennsylvania niversitesinde 644 ğrenci ile yapmış olduğu çalışmada geleceğin işçi ve işveren adayı olan öğrencilerin sendika algılarını etkileyen faktörler araştırılmak istenmiştir (Pesek vd., 2006, 1575). Nitekim çalışmanın sonuçlarında ailenin sendikaya olan tutumunun öğrencinin sendikaya olan tutumu arasında kuvvetli bir ilişki olduğu, öğrencilerin eğitim gördükleri bölümlerin sendikalara olan bakışları ile öğrencilerin sendikalara bakışlarının kuvvetli bir ilişki içerisinde olduğu, öğrencilerin ailesinden en az bir üyesinin sendika yesi olmasının öğrencinin de sendikaya pozitif bir bakış açısı kazandırdığı ve işletme bölümü ğrencilerinin sendikaya ye olma istekliliklerinin diğer bölümlere göre daha negatif olduğu sonuçlarına ulaşılırken, cinsiyet ile sendika algısı arasında genel kanının aksine istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır (Pesek vd, 2006, 1592). Pesek vd'nin aynı üniversitede gerçekleştirdikleri bir diğer çalışmalarında, öğrencilerin sendika algılarının yıllara göre değişimini test etmek istemişlerdir. Aynı anket soruları 1986 yılında ve 2003 yılında öğrencilere uygulamışlar ve çalışma sonucunda genel kanının aksine 2003 yılındaki uygulanan ğrenci grubunun 1986 yılında uygulanan ğrenci grubuna göre sendika algılarının daha pozitif olduğu sonucuna ve öğrencilerin eğitim aldıkları bölümün sendika algılarını pozitif/negatif yönde etkileyebileceği sonucuna ulaşmışlardır (Raehsler vd., 2006).

Kelloway, Barling ve Agar'ın 261 kişinin katılımı ile gerçekleşen çalışmalarında bir model geliştirmişler ve öğrencilerin sendika algılarının ailenin sendika algısı ile benzerlik gösterdiğini modellemişlerdir (Kelloway, Barling & Agar, 1996, 413-415).

Tessema vd'nin (2013) üniversite öğrencilerinin sendikalara yönelik tutumlarını incelediği çalışmaları da istihdam öncesinde öğrencilerin sendika taleplerini belirlemeye çalışan çalışmalara benzer şekilde sonuçlar ortaya koymuştur. Çalışmada öğrencilerin sendikalaşma eğilimlerine yönelik tutumlarının ailenin sendikal tutumu, Markxist ve insancıl iş inancı ve eğitim alınan bölümün sendikalara yönelik tutumları tarafından etkilenip etkilenmediği araştırılmaktadır. Midwestern Üniversitesinde İşletme, eğitim, iletişim, hemşirelik ve bilgisayar bölümlerin de öğrenim gören 402 öğrenciye anket uygulanmıştır. Öğrencilerin ailelerinin sendika algılarının, öğrencinin sendika algısı ile aynı yönde olduğu ve öğrencilerin bireysel iş inançları ile sendika algıları arasında kuvvetli bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bunun yanında öğrencilerin bölümlerinin, cinsiyetlerinin, yaşlarının ve ırklarının sendika algıları ile istatistiksel açıdan ilişkili olmadığı sonucuna varılmıştır (Tessema vd., 2013, 119). Türkçe literatürde öğrencilerin sendika algısı ile ilgili olarak az sayıda çalışmaya rastlanmaktadır. Bu çalışmalardan biri olan Dursun'un (2014) çalışması cinsiyet, ailenin sendikal katılımı ve eğitim görülen alanın sendikal tutumları ile ilişkisinin belirlenmesi amacını taşımaktadır. 368 üniversite öğrencisi ile yapılan çalışmada bir üniversitedeki İktisadi ve İdari bilimler fakültesindeki bölümlerin öğrencileri örneklem olarak

belirlenmiştir (Dursun, 2014, 38). Öğrencilerin genel sendika tutumu pozitif yönde çıkarken, eğitim görülen alanın öğrencilerin sendika tutumuna pozitif etki yaptığı sonucuna varılmıştır. Diğer çalışmalara benzer şekilde Dursun'un çalışmasında da cinsiyetin sendikal tutum ile arasında istatistiksel bir ilişki tespit edilememiştir (Dursun, 2014, 40). Başka bir çalışmada ise Tekin ve Tüfekçi (2015) "otelcilik" alanı ile ilgili lisans ve önlisans programında öğrenimine devam eden öğrencileri örneklem olarak belirlemiş ve öğrenim seviyesine göre öğrencilerin sendika algılarını tespit etmeye çalışmışlardır. 253 öğrencinin katılımı ile gerçekleşen çalışmada turizm öğrencilerinin sendika algılarının pozitif yönde olmadığı sonucuna varılmıştır (Tekin & Tüfekçi, 2015, 187-189). Öğrencilerin sendika algıları eğitim seviyesi arttıkça negatif yönde olduğu tespit edilmiştir. Buna göre önlisans öğrencilerinin sendika algısı lisans öğrencilerinin sendika algısından daha pozitif yönde olduğu ortaya çıkmıştır (Tekin & Tüfekçi, 2015, 191). Ulaşılan sonucun turizm sektöründeki örgütlülük oranı ile benzerlik göstermesi eğitim alınan bölümün bireylerin sendika algılarını etkilediğinin önemli bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Yapılan çalışmalar işverenlerin ve sendikaların gelecekteki potansiyel üyelerinin durumları hakkında bilgi vermektedir. Sendikaların ve işverenlerin gelecekteki stratejilerini belirlemeleri bakımından önem taşımaktadır.

Sendika algısına yönelik ikinci boyuttaki tartışmalar ise mevcut çalışanlarla ilgilidir. Bireylerin sendikalara yönelik tutum ve davranışları, ekonomik, kültürel ve siyasi faktörlerden etkilenerek

toplumların sendika algılarını oluşturmaktadır. Nitekim Chang çalışmasında ırk, cinsiyet ve sınıfın bireyleri sendikalaşma konusunda nasıl etkilediklerini açıklayan bir model oluşturmuştur. Chang ırk, cinsiyet ve statülerinin bireylerin ekonomik durumları ile doğrudan ve dolaylı olarak sendika tercihlerinde etkili olduğunu ifade etmektedir (Chang, 2003, 191-193). Çalışmada kurulan modelin test edilmesi için 1991 yılında uygulanan “General Social Survey” verileri kullanılmıştır. (Chang, 2003, 193). Çalışmanın sonuçlarına bakıldığı zaman bireylerin sosyo-ekonomik konumlarının belirlenmesinde ırk ve cinsiyetin etkili olduğu buna bağlı olarak da ekonomik durumun sendika tutumunu etkilediği ifade edilmiştir. Kapitalizmle bağları daha az olan, daha düşük otoriteye ve prestije sahip olan, düşük gelirli ve ekonomik zorluk yaşamış bireylerin sendika algısının daha pozitif olduğunu belirtmiştir. Bunun yanında cinsiyetin sendika algısı ile anlamlı bir ilişkisi olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Kısaca çalışmada dezavantajlı sosyo-ekonomik konumdaki bireylerin sendika algılarının daha pozitif olduğu sonucuna ulaşılmıştır. (Chang, 2003, 198).

Turner ve D’art’ın 2012 yılında yapmış oldukları çalışmada 21. Yüzyılda son döneminde neo-liberal politikaların etkisi ile meydana gelen ideolojik, politik ve yapısal değişmeler baz alınarak bireylerin sendika algılarının belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışmada “European Social Survey” (Avrupa Sosyal Araştırması) verileri kullanılmıştır. Bu anket yirmiden fazla ülkeyi kapsayan ve her iki yılda bir uygulanan çok uluslu bir ankettir (Turner & D’art, 2012, 40). Çalışmanın sonuçları da Chang’in araştırmasına benzer şekilde Avrupa vatandaşlarının önemli

bir kısmının ücretler ve çalışma şartlarının korunması ve gelişmesi için güçlü sendikalara ihtiyaç olduğunu ifade etmişlerdir (Turner & D'art, 2012, 40). Sendikal örgütlerin ülkelerin kurumsal ve yapısal özelliklerinin bireylerin sendika algılarını etkilediği sonucuna ulaşmışlardır. Hükümetlerin sendikalara yönelik olan tutumları bireylerin sendikalaşma eğilimlerini etkilediğini, başka bir deyişle hükümetlerin sendika yanlısı tavırlarının sendikalaşma oranlarını arttırabileceğini ileri sürmektedirler (Turner & D'art, 2012).

İşçi sendikalarına yönelik tutumlar endüstri ilişkileri çalışmaları için önemli bir yer tutmaktadır. Fakat genel sendika tutum ölçekleri oldukça fazla değişken içermektedir dolayısı ile sonuçların karşılaştırılması oldukça zor bir hal almaktadır. McShane çalışmasında Getman vd'nin General Union Attitude (1976) ve Uphoff ve Dunnette'nin Unionism in General ölçeğini kendi oluşturduğu ölçekle karşılaştırmış ve güvenilirliği ve geçerliliği oldukça yüksek olan genel sendikal tutum ölçeğini oluşturmuştur (McShane, 1986, 403-417).

2. YÖNTEM

2.1. Veri Yöntemi

Araştırmanın evrenini İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nde eğitimine devam eden öğrenciler oluşturmaktadır. Çalışmanın örneklemini ise 740 öğrenciyi kapsamaktadır. Örneklemin belirlenmesi aşamasında birinci öğretim ve ikinci öğretim öğrencileri arasında bir ayırım gözetilmemiştir. Böyle bir ayırma gidilmemesinin nedeni ise

öğrencilerin derslerde iletişim kurdukları öğretim üyelerinin aynı olmasıdır.

Ankete katılan 740 öğrencinin %60'ı (444) kadın, %40'ı (296) ise erkektir. Örneklemin yaş ortalaması 21,50 olarak hesaplanmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin 106'i ÇEKO bölümü, 61'i ekonometri, 170'i iktisat ve İngilizce iktisat bölümlerinde, 60'ı işletme, 81 maliye, 120 Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler, 77 turizm ve 65 öğrenci de diğer (sağlık, fen edebiyat ve hukuk fakültesi) bölümlerde eğitimlerine devam etmektedir. Araştırmaya katılan Öğrencilerin %30'u 4. Sınıf, %30'u 3.sınıf, %20'si 2. Sınıf ve %20'si 1. Sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır.

2.2. Değişkenler

Araştırmanın bağımlı değişkeni sendika algısı ve sendika algısının alt boyutları olan “Sendikanın gücünün algılanması, genel sendika algısı, sendika yöneticilerine bakış” dır.

Araştırmanın bağımsız değişkenleri ise cinsiyet, yaş, bölüm, sınıf, gelir getiren bir işte çalışmış olması, ailede ve sosyal çevrede sendikalı olması gibi demografik değişkenlerden oluşmaktadır.

2.3. Veri Toplama

Anketi cevaplandıran bütün öğrencilerin cevapları anket sonuçlarına dahil edilmek istenmiştir. Bu yüzden örneklem kolayda örneklem yöntemine göre seçilerek, online anket hazırlanmış ve öğrencilere gönderilmiştir. Anket soruları öğrencilere gönderilirken anket hakkında

açıklayıcı bir bilgi notu yazılmış, anketin önemi vurgulanmış, öğrencilerin anket cevaplarının bu çalışmanın dışında herhangi bir yerde kullanılmayacağı ve vermiş oldukları bilgilerin gizli kalacağı belirtilmiştir. Anketteki verilerin analizi, güvenilirlik analizi ve çalışmanın bulguları ile ilgili detaylı bilgiler sırasıyla çalışmanın devamında anlatılacaktır.

2.4. Anket Sorularının Hazırlanması

Çalışmanın verilerinin toplanması için anket yönteminden faydalanılmıştır. Anket sorularının hazırlanması için yapılan literatür taraması (Barling, Kelloway, Bremermann, 1991; Pesek, Raehsler, Balough, 2006; Dursun, 2014; Seçer, 2009; Kılıç & Yıldız, 2015) sırasında bu çalışmanın amaçlarına bütünüyle uyan bir ölçeğe erişilememiştir. Bu yüzden kullanılan anket soruları bu çalışma için özel olarak hazırlanmıştır. Literatür taraması sırasında incelenen bazı çalışmaların içeriklerinden yararlanılmış, bazı çalışmaların ise anket soruları yol gösterici olmuştur.

Çalışmada kullanılan anket iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde öğrencilerin demografik özelliklerini belirlemek için kullanılan 8 soru bulunmaktadır. Anketin ikinci bölümünde ise öğrencilerin sendikalara bakış açılarını belirlemek amacıyla hazırlanmış 15 adet soru bulunmaktadır. Anketin ikinci bölümünde 4 farklı değişken ölçülmeye çalışılmaktadır. Bunlar sırası ile “Sendikanın gücünün algılanması, genel sendika algısı, sendika yöneticilerine bakış ve potansiyel sendika talebi”dir.

Çalışmada anket soruları araştırmacılar tarafından hazırlanmış olduğu için sorularda açık olmayan yerlerin tespiti amacıyla 05.03.2018 tarihinde bir kamu üniversitesi “İktisat Fakültesi’nde eğitimine devam eden” 50 öğrenci ile pilot uygulama yapılmıştır. Pilot uygulama sonucunda anketin güvenilirliği, niteliği, anlaşılabilir olması test edilmiştir.

3. VERİLERİN ANALİZİ

Verilerin analizinde, faktör analizi, frekans analizi, bağımsız örneklem t testi, ANOVA testi, çoklu hiyerarşik regresyon ve korelasyon analizinden faydalanılmıştır. Bu istatistiksel analizleri yapabilmek için SPSS paket programı kullanılmıştır. Analizler için anlamlılık düzeyi 0.05 olarak alınmıştır.

3.1. Deskriptif İstatistikler

Tablo 1’de ölçeğin alt boyutlarını ve bu alt boyutlarla bağımsız değişkenler arasındaki ilişkiyi gösteren deskriptif (ortalama ve standart sapma) istatistikleri gösterilmektedir. Öğrencilerin sendika ve sendikacılığa bakış açısını belirlemek amaçlı olarak yapılan anketin üç alt boyutu bulunmaktadır.

Tablo 1. Deskriptif İstatistikler

Bağımsız Değişkenler	Bağımlı Değişkenler						
	Sendikanın Güç Algısı	Genel Sendika Algısı		Sendika Yöneticilerine Güven			
		M	SS	M	SS	M	SS
Cinsiyet	Kadın	2,96**	0,89	3,32**	0,86	2,96**	0,84
	Erkek	2,68**	1,00	3,14**	0,92	2,68**	0,94
Şehir	İstanbul	2,91	0,93	3,31	0,88	2,91	0,89
	Diğer	2,79	0,96	3,19	0,90	2,79	0,89
Yaş	21 yaş ve altı	2,90	0,87	3,28	0,83	2,94**	0,81
	21 yaş üzeri	2,79	1,02	3,21	0,95	2,73**	0,96
Bölüm	ÇEKO	2,77	0,97	3,26	0,99	2,85	0,91
	Diğer	2,86	0,94	3,24	0,87	2,84	0,89
Sınıf	1. Sınıf	2,93	0,90	3,26	0,86	2,90**	0,86
	2. Sınıf	2,80	0,88	3,28	0,88	2,91**	0,91
	3. Sınıf	2,95	0,91	3,32	0,80	2,93**	0,85
	4. Sınıf	2,73	1,01	3,15	0,98	2,69**	0,91
Çalışma Durumu	Evet	2,80*	0,96	3,26	0,91	2,80	0,91
	Hayır	2,95*	0,91	3,22	0,85	2,92	0,84
Ailede Sendika Üyeliği	Evet	2,95	1,05	3,21	1,01	2,75	1,00
	Hayır	2,82	0,91	3,26	0,86	2,87	0,86
Sosyal Çevrede Sendika Üyeliği	Evet	2,85	0,95	3,31	0,93	2,85	0,95
	Hayır	2,85	0,94	3,19	0,86	2,84	0,84

*p<.05, **p<.001

Tablo 1’de de görüldüğü üzere öğrencilerin sendika ve sendikacılığa bakış açıları ile ilgili olarak yapılan çalışmanın bağımlı değişkenleri “Sendikanın gücünün ağılanması, genel sendika algısı, sendika yöneticilerine güven”dir. Bağımsız değişkenler ise demografik değişkenlerden oluşmaktadır. Yapılan ANOVA analizi ile bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki farklılık tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırmada cinsiyet, bölüm, çalışma durumu, ailede sendika üyesi bir bireyin varlığı ve sosyal çevrede sendika üyesi bir bireyin varlığının sendika algısı ile istatistiki olarak anlamlı farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Nitekim cinsiyet ile genel sendika algısı ve sendikalara duyulan güven arasındaki ilişkide genel kanının aksine kadınların sendika algılarının erkekler kadar ve daha yüksek olduğu istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Bunun yanında bölümler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark elde edilememiş ancak sendikalara duyulan güven konusunda anlamlı bir fark tespit edilmiştir. Araştırmanın beklentisi “ÇEKO Bölümü” öğrencilerinin sendika algılarının diğer bölüm öğrencilerine göre daha yüksek olması iken bölümler arasında böyle bir farkın ortaya çıkmaması “İktisat Fakültesindeki bölümlerinde verilen eğitimlerin sendika algısı bakımından birbirlerine yakın olduğu şeklinde ifade edilebilir.”

Çalışmanın diğer beklentileri olan ailede ve sosyal çevrede sendika üyesi bireylerin olması öğrencilerin sendika ve sendikacılığa bakış açılarını pozitif yönde etkileyecektir hipotezi yapılan ANOVA testi neticesinde istatistiki olarak anlamlı bulunmuştur.

3.2. Korelasyon Analizi

Bu başlık altında araştırmanın bağımlı ve bağımsız değişkenlerinin arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu amaç doğrultusunda Spearman Korelasyon Analizi yapılmıştır. Tablo 2 bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkinin gücünü ve yönünü göstermektedir.

TABLE 2: DEĞİŞKENLERİN KORELASYON ANALİZİ

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1.Yöneticilere Bakış	1									
2.Sendika Gücünün Algısı	.45**	1								
3. Genel Sendika Algısı	.59**	.45**	1							
4. Cinsiyet ¹	-.15**	.16**	-.09*	1						
5. Yaş	-.09*	-.08*	-.01	.09**	1					
6. Bölüm ²	-.05	.06	-.04	.04	-.03	1				
7. Sınıf	-.09*	-.06	-.02	.03	.64**	.12**	1			
8.Çalışma Durumu	.06	.08*	-.04	-.21**	.18**	.12**	.14**	1		
9. Ailede Sendika Üyesi	.06	-.06	-.01	-.01	-.02	-.06	-.02	-.03	1	
10.Sosyal Çevrede Sendika Üyesi	-.01	.01	-.07*	.15**	-.09**	-.04	-.02	.08**	.36**	1

*Korelasyon 0.05 düzeyinde anlamlı (2-tailed). **Korelasyon 0.01 düzeyinde anlamlı (2-tailed).

1. (1) Kadın, (2) Erkek; 2. (1) ÇEKO, (2) Ekonometri, (3) iktisat, (4) İşletme, (5) Maliye, (6) Siyaset, (7) Turizm

Korelasyon tablosuna göre araştırmanın üç bağımlı değişkeni arasında oldukça kuvvetli bir ilişki tespit edilmiştir. Buna göre “sendikaların gücünün algılanması” ile “yöneticilere bakış” değişkenleri arasında

0.01 anlamlılık düzeyinde pozitif yönlü 0.471'lik bir ilişki vardır. Genel sendika algısı değişkeninin ise sırasıyla yöneticilere bakış ve sendikaların gücünün algılanması değişkenleri ile 0.01 anlamlılık düzeyinde ve pozitif yönlü 0.640 ve 0.493'lük bir ilişki tespit edilmiştir. Araştırmada cinsiyet ile yöneticilere bakış (0.152), sendikaların gücünün algılanması (0.144), genel sendika algısı (0.100) arasında negatif yönlü ancak oldukça kuvvetli bir ilişki vardır. Buna göre kadınların sendika yöneticilerine bakışları erkeklerin sendika yöneticilerine bakışlarına göre daha negatiftir başka bir ifade ile kadınların sendika yöneticilerine olan güveni erkek öğrencilere göre daha düşüktür. Kadınlar sendika yöneticilerini, erkeklere göre çalışma hayatına etkisi bakımından daha zayıf görmektedir. Bu durum sendikacılığın erkek egemen bir meslek olarak algılanmasından kaynaklanabilir (Urhan: 2015). Genel sendika algısı ile cinsiyet arasında ters yönlü ancak çok kuvvetli olmayan bir ilişki tespit edilmiştir. Kadınların sendika algıları erkeklerin sendika algılarına göre biraz daha düşüktür. Ancak arada oldukça küçük bir fark bulunmaktadır. Nitekim alınan eğitimlerin ve bilinç düzeyinin öğrencilerin sendikaları algılarında etkili olduğu ve kadınların da erkekler kadar sendika algısının yüksek olduğunu göstermektedir. Başka bir ifade ile sendikalara olan talebin kadın ve erkekler arasında neredeyse aynı olduğunu söylemek mümkündür ve genel kanının aksine cinsiyetin sendika ile ilişkisi kadın ve erkekler arasında ciddi boyutta farklılaşmamaktadır. Zira öğrencilerin henüz eğitim alıyor olmaları ve çalışma hayatındaki işveren direnci ve farklı

sendikasızlaştırma politikalarına maruz kalmamış olmaları ilişkinin bu şekilde bulunmasında etkili olmaktadır.

Yaş ile yöneticilere bakış arasında (0.116) negatif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Yaş ile yöneticilere bakış arasındaki negatif yönlü ilişki öğrencilerin eğitimlerinin ilk yıllarında sendikalar ile ilgili bilgilerinin az olmasından kaynaklanmaktadır. Alınan eğitimler neticesinde işçilerin çıkarlarının işçilerin kendileri tarafından kurulan örgütlerden başka örgütlerce temsil edilmesinin zor olduğu öğrenildikçe yükseldiğini ifade etmektedir. Bu noktada yapılabilecek başka bir çıkarım ise öğrencilerin sendika yöneticileri ile ilgili algısının alt sınıftaki öğrencilerin daha düşük üst sınıftakilerin daha yüksek olduğudur. Öğrencilerin almış oldukları eğitim neticesinde sendika yöneticilerine olan bakış açıları daha pozitif hale gelmiştir de denilebilir. Örneğin ilk sınıftaki öğrenciler sendika yöneticilerini üyelerine ve topluma karşı daha az şeffaf olduklarını düşünürken sınıf ilerledikçe ve aldıkları eğitim neticesinde sendika yöneticilerine olan algıları pozitif yönde değişmiştir.

Eğitim alınan bölüm ile araştırmanın bağımlı değişkenleri arasında herhangi bir ilişki tespit edilememiştir. Araştırmanın belki de en ilginç bulgularından biri eğitim alınan bölüm ile bağımlı değişkenler arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılığın olmamasıdır. Bu durum sosyal bilimlerde alınan eğitimlerin birbirine oldukça yaklaştığı ve “araştırmanın yapıldığı üniversitedeki öğrencilerin” ilk iki yıl boyunca ortak dersleri alıyor olmaları ile ilişkilendirilebilir. Ancak araştırma da beklenen sonuçlardan biri olarak “Çalışma Ekonomisi ve Endüstri

İlişkileri Bölümü” öğrencilerinin sendika algılarının diğer bölüm öğrencilerine göre daha yüksek olması yönündedir. Tabloda görülen sonuçlar istatistiksel olarak anlamlı olmasa da sonuçların -1’e yakın olması Çalışma Ekonomisi ve Endüstri ilişkileri bölümü öğrencilerinin almış oldukları eğitim neticesinde diğer bölümlerden daha pozitif sendika algısının olduğunu göstermektedir. Ailede sendika üyesi olması ve sosyal çevrede bir tanıdığıнын sendika üyesi olması ile bağımlı değişkenler arasında bir ilişki tespit edilememiştir.

3.3. Sendika Algısının Açıklayıcı Değişkenleri

Bu başlıklar altındaki 3a, 3b, 3c tablolarda bağımlı değişkenler ile bağımsız değişkenler arasındaki ilişkiyi gösteren regresyon analizi sonuçları görülmektedir. Araştırmanın bağımsız değişkenlerinin bağımlı değişken olan “genel sendika algısı, sendika yöneticilerine bakış ve sendika gücünün algılanması” üzerindeki etkisini ölçmek için ayrı ayrı regresyon tabloları oluşturulmuştur.

3.3.1. Genel Sendika Algısı

Tablo 3a da araştırmanın bağımsız değişkenlerinin (cinsiyet, yaş, bölüm, sınıf, çalışma durumu, ailede sendika üyeliği, sosyal çevrede sendika üyeliği) bağımlı değişkenlerinden biri olan genel sendika algısı üzerindeki etkisi tespit edilmek amacı ile çoklu hiyerarşik regresyon modeli kullanılarak analiz yapılmıştır. Oluşturulan iki model de 0.01 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur.

TABLO 3a: REGRESYON ANALİZİNİN SONUÇLARI						
	Bağımlı Değişken: Genel Sendika Algısı					
Bağımsız Değişkenler	Model 1**			Model 2**		
	B	SE	β	B	SE	B
Bireysel Değişkenler						
(1) Cinsiyet	-.22	.70	-.12**	-.02	.05	-.01
(2) Yaş	.02	.02	.05	.04	.01	.11**
(3) Bölüm	.00	.01	.00	.00	.01	.00
(4) Sınıf	-.06	.04	-.07	-.04	.03	-.05
(5) Çalışma Durumu	-.07	.08	-.04	-.12	.05	-.06
(6) Ailede Sendika Üyeliği	.116	.09	.05	.64	.07	.03
(7) Çevrede Sendika Üyeliği	-.15	.07	-.09*	-.09	.05	-.05
Boyutlar						
(8) Yöneticilere Bakış				.52	.03	.52**
(9) Sendika Gücü				.24	.02	.25**
R²	%2			%48		
R² Değişim	%2			%46		
*p < 0.05 **p < 0.01						

Buna göre model 1’de R²’nin %2 olarak hesaplanması bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkendeki değişmelerin %2’sini açıklayabildiği anlamına gelmektedir. Analize çalışmanın diğer bağımlı değişkenlerinin de ilave edilmesi ile açıklama oranı %48’e yükselmiştir. Model 1’deki sonuçlara göre cinsiyetin 0.01 anlamlılık düzeyinde genel sendika algısı üzerinde negatif yönlü ancak istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi olduğu tespit edilmiştir. Aynı zamanda sosyal çevrede sendikaya üye bir tanıdığın olması genel sendika algısı üzerinde 0.05 anlamlılık düzeyinde negatif yönlü fakat istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi olduğu hesaplanmıştır. Bu modelde genel sendika algısı üzerinde yaş, bölüm ve ailede sendika üyesinin pozitif

etkisi olmasına rağmen istatistiksel olarak anlamlı bir sonuç elde edilememiştir. Nitekim model 1 araştırmanın bağımsız değişkenlerinin bağımlı değişken üzerindeki etkisinin yalnızca %2'sini açıklayabilmektedir.

Analize araştırmanın diğer bağımlı değişkenlerinin dahil edilmesi sonucunda oluşturulan model 2'nin açıklama düzeyi %46 artarak %48 olmuştur. Buna göre genel sendika algısı üzerinde yaş değişkeninin 0.01 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi olduğu bulunmuştur. Aynı zamanda sendika yöneticilerine bakış ve sendika gücü bağımlı değişkenlerinin de modele dahil edilmesi ile modelin tahmin düzeyinin arttığı görülmektedir. Bu modelde yaş, bölüm, ailede sendika üyesi olması ve modelin diğer bağımlı değişkenleri genel sendika algısını pozitif yönde etkilemektedir. Modelde genel sendika algısına pozitif etki eden değişkenlerden ailede sendika üyesi olması ve yaş değişkeninin etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı tespit edilmiştir. Böylelikle öğrencilerin genel sendika algılarının eğitim aldıkları bölüme göre, ailelerinin sendika üyeliğine göre ve yaşlarına göre pozitif yönde değiştiğini söylemek mümkündür. Sonuç olarak genel sendika algısı üzerinde bireysel değişkenlerle birlikte yöneticilere bakış ve sendikanın gücünün algısı birlikte, bireysel değişkenlerin tek başına olduğu durumdan çok daha fazla etkili olduğu söylenebilir. Başka bir ifade ile yöneticilere bakış ve sendikanın gücü değişkenleri aracı değişkenler olarak analize dahil edildiği durumda, genel sendika algısı sadece demografik değişkenlerin analize dahil edildiği durumdakinden daha yüksektir.

3.3.2. Yöneticilere Bakış

Tablo 3b’de araştırmanın bağımsız değişkenlerinin (cinsiyet, yaş, bölüm, sınıf, çalışma durumu, ailede sendika üyeliği, sosyal çevrede sendika üyeliği) sendika yöneticilerine bakış değişkeni üzerindeki etkisini tespit etmek amacı ile çoklu hiyerarşik regresyon modeli kullanılarak yapılan analiz görülmektedir. Oluşturulan iki model de 0.01 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur.

TABLO 3b: REGRESYON ANALİZİNİN SONUÇLARI						
Bağımsız Değişkenler	Bağımlı Değişken: Yöneticilere Bakış					
	Model 1**			Model 2**		
	B	SE	β	B	SE	B
Bireysel Değişkenler						
(1) Cinsiyet	-.27	.07	-.15**	-.10	.05	-.05
(2) Yaş	-.03	.15	-.09*	-.04	.01	-.10**
(3) Bölüm	-.01	.02	-.03	-.02	.01	-.04
(4) Sınıf	-.03	.03	-.03	.00	.03	.01
(5) Çalışma Durumu	.06	.07	-.03	.09	.05	.05
(6) Ailede Sendika Üyeliği	.12	.09	.07	.12	.06	.05
(7) Çevrede Sendika Üyeliği	-.11	.07	-.07	-.03	.05	-.02
Boyutlar						
(8) Genel Sendika Algısı				.54	.03	.54**
(9) Sendika Gücü				.18	.03	.20**
R ²	%4			%46		
R ² Değişim	%4			%42		
*p < 0.05 **p < 0.01						

Buna göre model 1’de R² değişkeninin %4 olarak hesaplanması bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkendeki değişmelerin %4’ünü açıklayabildiği anlamına gelmektedir. Analize çalışmanın diğer bağımlı

değişkenlerinin de ilave edilmesi ile açıklama oranı %46'ya yükselmiştir. Model 1'deki sonuçlara göre cinsiyetin 0.01 anlamlılık düzeyinde sendika yöneticilerine bakış üzerinde negatif yönlü ancak istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi olduğu tespit edilmiştir.

Aynı zamanda yaşın sendika yöneticilerine bakış üzerinde 0.05 anlamlılık düzeyinde negatif yönlü fakat istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi olduğu hesaplanmıştır. Bu model de sendika yöneticilerine bakış üzerinde ailede sendika üyesinin bulunması değişkeni hariç diğer değişkenlerin negatif yönde etkisinin olduğu görülmektedir. Böylelikle ailede sendika üyesi olmasının öğrencilerin sendika yöneticilerine olan algılarının pozitif yönde etkilendiğini söylemek mümkün olacaktır. Fakat pozitif etkisi olmasına rağmen istatistiksel olarak anlamlı bir sonuç elde edilememiştir. Nitekim model 1de araştırmanın bağımsız değişkenleri bağımlı değişkendeki değişimin yalnızca %4'ünü açıklayabilmektedir.

Analize araştırmanın diğer bağımlı değişkenlerinin dahil edilmesi sonucunda oluşturulan model 2'nin açıklama düzeyi %42 artarak %46 olmuştur. Buna göre sendika yöneticilerine bakış üzerinde yaş değişkeninin 0.01 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi olduğu bulunmuştur. Bu modelde sınıf, çalışma durumu ve ailede sendika üyesi olması sendika yöneticilerine olan algıyı pozitif yönde etkilediği görülmektedir. Sonuç olarak yöneticilere bakış üzerinde bireysel değişkenlerle birlikte genel sendika algısı, sendikanın gücünün algısı birlikte, bireysel değişkenlerin tek başına olduğu durumdan çok daha fazla etkili olduğu söylenebilir. Başka bir ifade ile genel sendika

algısı ve sendikanın gücü değişkenleri aracı değişkenler olarak analize dahil edildiği durumda, yöneticilere bakış sadece demografik değişkenlerin analize dahil edildiği durumdakinden çok daha yüksektir.

3.3.3. Sendikanın Gücü

Tablo 3c’de araştırmanın bağımsız değişkenlerinin (cinsiyet, yaş, bölüm, sınıf, çalışma durumu, ailede sendika üyeliği, sosyal çevrede sendika üyeliği) sendika gücünün algısı üzerindeki etkisini tespit etmek amacı ile çoklu hiyaşik regresyon modeli kullanılarak yapılan analiz görülmektedir. Oluşturulan iki model de 0.01 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur.

TABLO 3c: REGRESYON ANALİZİNİN SONUÇLARI						
Bağımsız Değişkenler	Bağımlı Değişken: Sendika Gücü					
	Model 1**			Model 2**		
	B	SE	β	B	SE	β
Bireysel Değişkenler						
(1) Cinsiyet	-.26	.07	-.14**	-.12	.06	-.06**
(2) Yaş	-.02	.02	-.05**	-.01	.01	-.05
(3) Bölüm	.02	.02	.05	.03	.01	.06
(4) Sınıf	-.02	.04	-.02	.01	.03	.012
(5) Çalışma Durumu	.07	.08	.04	.08	.06	.04
(6) Ailede Sendika Üyeliği	-.13	.09	-.05	-.21	.08	-.09**
(7) Çevrede Sendika Üyeliği	-.00	.07	-.00	.08	.06	.04
Boyutlar						
(8) Genel Sendika Algısı				.36	.04	.34**
(9) Yöneticilere Bakış				.26	.05	.25**
R²	%3			%31		
R² Değişim	%3			%28		
*p < 0.05 **p < 0.01						

Buna göre model 1’de R^2 değişkeninin %3 olarak hesaplanması bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkendeki değişmelerin %3’ünü açıklayabildiği anlamına gelmektedir. Analize ikinci aşamada araştırmanın diğer bağımlı değişkenlerinin ilave edilmesi ile modelin açıklayıcılık oranı %31’e yükselmiştir. Model 1’deki sonuçlara göre cinsiyet ve yaşın 0.01 anlamlılık düzeyinde sendika gücünün algısı üzerinde negatif yönlü ancak istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi olduğu tespit edilmiştir.

Aynı zamanda bölüm ve çalışma durumunun sendika gücünün algısı üzerinde pozitif yönlü fakat istatistiksel olarak anlamsız bir etkisi olduğu hesaplanmıştır. Böylelikle bölümün ve çalışma durumunun öğrencilerin sendikanın gücüne olan algılarını pozitif yönde etkilendiğini söylemek mümkün olacaktır. Fakat pozitif etkisi olmasına rağmen istatistiksel olarak anlamlı bir sonuç elde edilememiştir. Zira model 1 araştırmanın bağımsız değişkenlerinin bağımlı değişken üzerindeki etkisinin yalnızca %3’ünü açıklayabilmektedir. İkinci aşamada modele diğer boyutlar eklenmiştir. Bu sebepten açıklama düzeyi daha yüksek olması için modele diğer bağımlı değişkenler de eklenerek oluşturulan model 2’nin açıklama düzeyi %28 artarak %31 olmuştur. Buna göre sendika gücünün algısı üzerinde cinsiyet değişkeninin 0.01 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi olduğu bulunmuştur. Bu model de bölüm, sınıf, çalışma durumu ve sosyal çevrede sendika üyesi olması sendika yöneticilerine olan algıyı pozitif yönde etkilediği görülmektedir. Sonuç olarak sendikanın gücünün algısı üzerinde bireysel değişkenlerle birlikte yöneticilere bakış ve genel sendika algısı bir arada, bireysel değişkenlerin tek başına

olduğu durumdan çok daha fazla etkili olduğu söylenebilir. Başka bir ifade ile yöneticilere bakış ve genel sendika algısı değişkenleri aracı değişkenler olarak analize dahil edildiği durumda, sendikanın gücü sadece demografik değişkenlerin analize dahil edildiği durumdakinden çok daha yüksektir.

GENEL DEĞERLENDİRME SONUÇ

Dönüşüm söylemi özellikle 1980’li yıllardan itibaren sendikalara olan talebin azaldığını ve sendika algısının negatif yönde değiştiğini iddia etmektedir. Zira süreç içinde insan kaynakları yönetiminin etkinliğinin artması ile birlikte sendikasız endüstri ilişkilerine doğru bir yönelimin olduğu ve sendikaların yavaş yavaş endüstri ilişkilerinin dışında kalacağı tartışmalarının ön plana çıktığı grlmektedir. (Kochan vd., 1995; şenkal, 1999; Farber, 1988; Farber ve Krueger, 1992; Troy, 2001). Yapılan bu çalışmaların aksine sendikaların endüstri ilişkilerinde en önemli aktör olduğunu vurgulayan ve bu aktörün yaşamış olduğu güç kaybını telafi etme potansiyelinin olduğunu ifade eden çalışmalar da özellikle 2000’li yılların başı itibariyle endüstri ilişkileri literatüründeki yerini almıştır (Freeman, 2007; Moody, 2009; Robinson 2008; Turner & D’art, 2012; Frege & Kelly, 2003, Balasubramanian & Sarkar, 2015, Bernaciak, Gumbrell-McCormick & Hymann, 2014; Phelan, 2007, Selamoğlu, 2003, Kılıç, 2014, Ross & Martin, 1999, Waddington & Hoffman, 2000).

Bu araştırmada sendika algısının dönüşüm söylemindeki gibi negatif yönde mi değiştiğini yoksa yeniden canlanma söyleminin iddia ettiği gibi sendika algısının pozitif yönde mi olduğu, iş hayatına girmeye

hazırlanan öğrenciler örnekleminde analiz edilmiştir. Böyle bir çalışmada evrenin öğrencilerden seçilmesinin sebebi ise çalışma hayatına girmemiş olmalarından dolayı işveren direncini hissetmemeleri bakımından sendika taleplerinin en saf halde oluşudur. Bu noktada araştırmanın amacı da ortaya çıkmaktadır. Bir kamu üniversitesinin iktisat fakültesinde eğitimine devam eden öğrencilerin sendika ve sendikacılık algısı ve bu algıyı etkileyen faktörlerin araştırılması bu çalışmanın amacını teşkil etmektedir. Yapılan analizlerin neticesinde araştırmanın bulguları şu şekilde özetlenebilir.

Araştırmanın bağımsız değişkenlerinin (cinsiyet, yaş, bölüm, sınıf, çalışma durumu, ailede sendika üyeliği, sosyal çevrede sendika üyeliği) bağımlı değişkenler (genel sendika algısı, sendika yöneticilerine bakış, sendikanın gücü algısı) üzerindeki etkisini ölçmek amacıyla kullanılan çoklu hiyerarşik regresyon analizinde cinsiyet, yaş, sosyal çevrede sendika üyesi bir tanıdık ve ailede sendika üyesi olması yani demografik değişkenlerin sendika algısının açıklayıcı değişkenleri olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuç, cinsiyetin öğrencilerin sendika algısına etkisi olduğu sonucuna ulaşan Chang'ın (2003: 194-195) bulguları ile sosyal statünün sendika algısı üzerinde etkisi olduğunu tespit eden Barling vd'nin (1991: 725-726), Kelloway vd'nin (1996: 414) ve Tessema vd'nin (2013: 120) sonuçları ile örtüşmektedir. Aynı zamanda Pesek vd'nin (2006 : 1578-1579), Tekin ve Tüfekçi'nin (2015: 198) ve Dursun'un (2014: 38) araştırmaları da demografik faktörlerin sendika algısı üzerinde açıklayıcı değişkenler olduğunu tespit etmeleri bakımından bu araştırma ile benzerlik göstermektedir. Öğrencilerin cinsiyetleri sendika algısı, sendikanın gücünün algılanması ve sendika

yöneticilerine bakış bağımlı değişkenlerinin açıklayıcı değişkeni olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Korelasyon analizi sonuçları öğrencilerin sendika algısının cinsiyet, yaş, sınıf, çalışma durumu ve sosyal çevrede sendika üyesi bir tanıdığı olması değişkenleri ile istatistiki açıdan anlamlı fakat negatif yönlü bir korelasyon ilişkisinin olduğunu göstermektedir. Dursun (2014: 40) çalışmasında ailede sendika üyesi olmasının öğrencilerin sendika algısını pozitif yönde etkilediğini tespit etmiştir nitekim bu bakımdan araştırmanın bulguları ile örtüşmektedir. Aynı zamanda sınıf ile sendika algısı arasındaki ilişkinin sonuçları Tekin ve Tüfekçi'nin (2015: 191) çalışması ile benzeşmektedir. Tessema vd'nin (2013: 118-119) araştırmasında öğrencilerin sendika tutumları ile sınıf, cinsiyet ve yaş değişkenleri ile anlamlı bir ilişki tespit edememiş olması bakımından örtüşmemektedir.

ANOVA analizleri neticesinde sendika algısının araştırmada cinsiyet, yaş, sınıf ve çalışma durumu ile istatistiki açıdan anlamlı şekilde farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu bakımdan kadınların sendika algılarının erkekler kadar ve hatta onlarınkinden daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır ki bu sonuç Dursun'un (2014: 39), Tekin ve Tüfekçi'nin (2015: 190), Chang'ın (2003: 193) çalışmaları ile benzerlik göstermektedir. Araştırmanın beklentisi bölümler arasında sendika algısının farklılaşması yönündedir ancak ANOVA analizi bulgularında böyle bir sonuca ulaşılamamıştır. Nitekim Pesek vd'nin (2006 : 1578-1579), çalışmalarında öğrencilerin bölümleri ile sendika algısı arasında

ilişki tespit edilmiştir dolayısı ile bu bakımdan araştırmanın sonuçları ile örtüşmemektedir.

Araştırmanın temel hipotezi eğitim alınan bölüm ile sendika algısı arasında anlamlı bir ilişki olacağı varsayımını esas almaktaydı. Ancak araştırmada istatistiksel olarak böyle bir sonuca ulaşılamamıştır. Nitekim Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri bölümü öğrencilerinin sendika algısının diğer bölümlerden farklılaşması beklentisi de karşılanamamıştır. Bu durum eğitime devam eden öğrencilerin ilk iki yılda ortak dersleri görüyor olması bakımından sendika algılarını bölüm bazında birbirlerine yaklaştırdığı şeklinde yorumlayabilmek mümkündür. Bu bakımdan özellikle son dönemde yoğun olarak görülen İnsan Kaynakları Yönetimi eğiliminin bölüm içinde de arttığı söylenebilir. Bu bulgular Dursun'un (2014: 38) çalışması ile örtüşmemekte ancak Tessema vd'nin (2013, 119) çalışması ile benzerlikler göstermektedir.

Araştırmanın bir diğer sonucu ise öğrencilerin birinci sınıftan dördüncü sınıfa doğru giderken sendika yöneticilerine olan güvenlerinin azalmasıdır. Nitekim bu sonuç ANOVA analizinde istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Başka bir ifade ile öğrencilerin sendika yöneticilerine duydukları güven eğitim düzeyleri arttıkça azalmaktadır.

Sonuç olarak araştırmanın bulguları öğrencilerin sendika algılarını etkileyen çeşitli faktörlerin olduğunu göstermektedir. Araştırmanın örneğine göre geleceğin çalışan adaylarının sendika algısının negatif yönde olduğu belirtilmelidir. Bu durumda sendikaların

geleceğin çalışan adaylarının kendilerini tanımalarına ilişkin bir kaygılarının olmadığını söylemek mümkündür.

Yapılan araştırma sonuçları bakımından önemlidir. Ancak bazı sınırlılıkları da mevcuttur. Bunlardan ilki öğrencilerin sendika hakkında ne kadar bilinçli oldukları ile ilgilidir. Nitekim araştırmanın betimleyici istatistiklerini gösteren yanıtların ortalaması genel sendika algısı boyutunda kararsızım seçeneğine biraz daha yakın görünmektedir. Bu sınırlılık gelecek çalışmalarda sendika açısından daha bilinçli bir öğrenci grubu ile gerçekleştirilirse çözülebilir. İkinci olarak çalışmada öğrencilerin sendikaları siyasi bir kuruluş olarak görüp görmediklerine dair bir ifade kullanılmamıştır. Bu bakımdan sendikaların siyasi bir oluşum olarak görülüp görülmemesi öğrencilerin sendika algısını belirlemede açıklayıcı bir değişken olarak gelecek araştırmalarda kullanılması uygun olur

KAYNAKÇA

- Balasubramanian, G., & Sarkar, S. (2015). Union Revitalisation: A Review and A Research Agenda. *Employment Relations Record*, 15 (2), 20-43.
- Barling, J., Kelloway, K., & Bremermann, E. (1991). Preemployment Predictors of Union Attitudes: The Role of Family Socialization and Work Beliefs. *Journal of Applied Psychology*, 76 (5), 725-731.
- Bernaciak, M., Gumbrell- McCormick, R., & Hyman, R. (2014). *European Trade Unionism: From Crisis tu Renewal?* Brussell: ETUI.
- Chang, T. F. (2003). A structural model of race, gender, class, and attitudes toward labor unions. *The Social Science Journal*, 40, 189-200.
- Dursun, S. (2014). Üniversite Öğrencilerinin Sendikalara Yönelik Tutumları. *Sosyoloji Konferansları*, 49 (1), 33-46.
- Farber, H. S. (1988). Trends in Worker Demand for Union Representation. *MIT Working Paper Department of Economics* (512), 1-30.
- Farber, H. S., & Krueger, A. B. (1992). Union Membership in the United States: The Decline Continues. *Princeton University, Working Paper* (306).
- Freeman, R. B. (2007). *Do Workers Still Want Union? More Than Ever*. Washington: Economic Policy Institute.

- Frege, C. M., & Kelly, J. (2003). Union Revitalization Strategies in Comparative Perspective. *European Journal of Industrial Relations*, 9 (1), 7-24.
- Kılıç, S. (2014). Endüstri İlişkileri Teorisi ve İnsan Kaynakları Yönetimi. *Çalışma ve Toplum*, 3(42), 111-136.
- Kılıç, S., & Yıldız, K. (2015). İş Arayanların Sendika Talebi ve Sendika Algısı: Türkiye'deki Temsil Boşluğu Hakkında Bazı İşaretler. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Dergisi*, 191-204.
- Kelloway, K. E., Barling, J., & Agar, S. (1996). Preemployment Predictors of Children's Union Attitudes: The Moderating Role of Identification With Parents. *The Journal of Social Psychology*, 136 (3), 413-415.
- Kochan, T., Katz, H. C., & Mckersie, R. B. (1995). *Transformation of American Industrial Relations*. New York: Basic Books.
- McShane, S. L. (1986). General Union Attitude: A Construct Validation. *Journal of Labor Research*, 7 (4), 403-417.
- Moody, K. (2009). Union Organising in the US: New Tactics, Old Barriers. G. Gall içinde, *The Future of Union Organising: Bulding for Tomorrow* (s. 10-27). Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Pesek, J. G., Raehsler, R. D., & Balough, R. S. (2006). Future Professionals and Managers: Their Attitudes Toward Unions, Organizational Beliefs, and Work Ethic. *Journal Of Applied Social Psychology*, 36 (6), 1569-1594.
- Phelan, C. (2007). Worldwide Trends and Prospects for Trade Union Revitalisation. C. P. vd., & C. Phelan (Dü.) içinde, *Trade Union*

- Revitalisation: Trends and Prospects in 34 Countries* (s. 1-11).
Bern: Peter Lang.
- Raehsler, R. D., Pesek, J. G., & Balough, R. S. (2006). Student Perceptions of Unions: A Comparative Study. *RBR*, 6 (5), s.y.
- Robinson, I. (2008). What Explain Unorganized Worker's Growing Demand for Unions? *Labor Studies Journal*, 33 (3), 235-243.
- Ross, G., & Martin, A. (1999). Through a Glass Darkly. A. M. vd. içinde, *The Brave New World of European Labor* (s. 368-397). New York: Berghahn.
- Selamoğlu, A. (2003). İşçi Sendikacılığında Yeniden Yapılanma ve Örgütlenme Modeli. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6 (2), 63-98.
- Şenkal, A. (1999). *Sendikasız Endüstri İlişkileri*. istanbul: Kamu-İş Yayınları.
- Tekin, Ö. A., & Tüfekçi, K. Ö. (2015). Turizm Öğrencilerinin Sendika Algısı: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17 (1), 171-200.
- Tessema, M. T., Sauers, D., BJORKE, J., & Ready, K. J. (2013). College Students' Attitudes Toward Labor Unions: Implications for Employers. *Journal of Higher Education Theory and Practice*, 13 (1), 112-127.
- Tokol, A. (2013). *Endüstri İlişkileri ve Yeni Gelişmeler*. Bursa: DORA Yayıncılık.
- Troy, L. (2001). Twilight for Organized Labor. *Journal of Labor Research*, 245-259.

- Turner, T., & D'Art, D. (2012). Public Perceptions of Trade Unions in Countries of the European Union: A Casual Anaysis. *Labor Studies Journal*, 22 (3), 33-55.
- Urhan, B. (2005). Türkiye'de Sendikal Örgütlenmede Yaşanan Güven ve Dayanışma Sorunları. *Çalışma ve Toplum*, 1 (4), 57-88.
- Urhan, B. (2012). İşçilerin Sendikaya Üye Olma Nedenleri ve Sendikaalrın Yeni Üye Kazanmaya Yönelik Stratejileri. *İş-Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 14 (2), 33-56.
- Urhan, B. (2015). Sendika İçi Demokrasi ve Sendika İçi Kadın Örgütlenmesi. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 2 (2), 22-58.
- Waddington, J., & Hoffman, R. (2000). Trade Unions In Europe: Facing Challenges and Searching for Solutions. J. Waddington, & H. Reiner içinde, *Trade Unions in Europe: Reform, Organisation and Restructuring* (s. 27-79). Brussels: ETUI.

2. BÖLÜM

NEDEN SOSYAL DEMOKRAT REFAH DEVLETLERİ BAŞARILI: İSVEÇ ÖRNEĞİ

Öğr. Gör. Ahmet Cem ESENLİKÇİ¹

¹ Karadeniz Teknik Üniversitesi, Araklı Ali Cevat Özyurt Meslek Yüksekokulu, Mülkiyet Koruma ve Güvenlik Bölümü, Trabzon, Türkiye, cesenlikci@ktu.edu.tr

GİRİŞ

1776 yılında James Watt tarafından buhar makinesinin icadı ile başladığı kabul edilen Sanayi Devrimi, İngiltere’den başlayarak başta Avrupa olmak üzere bütün dünyayı sosyo-ekonomik açıdan etkilemiştir. Sanayi Devrimi ile birlikte üretim şekilleri değişmiş, devasa kitlesel bir üretim ortaya çıkmış, söz konusu üretim neticesinde ürünler çeşitlenmiş ve bu olaylar zincirine teknolojik gelişmelerin de eklenmesi ile “değişim” ve “yenilik” bu dönemin hakim unsurları olmuştur. Refah Devleti kavramı, Sanayi Devrimi’nin bir gerekliliği olarak ortaya çıkmıştır. Sanayileşme ile meydana gelen toplumsal, sosyal, ekonomik ve siyasi değişimler Refah Devleti’nin ortaya çıkmasında önemli rol oynamıştır. Sanayileşmenin etkisi ile büyük şehirlere fabrikalar kurularak, atölye tarzı küçük üretimin ortadan kalkması nedeni ile köylerdeki çiftçi ve zanaatkarların evlerini terk ederek şehirlere büyük bir göç akımının ortaya çıkması toplumsal değişimlere, kentleşmenin artışı ve yeni bir ücretli çalışma ortamının oluşması sosyal değişimlere, üretim şekillerinin değişerek kapitalist üretime geçilmesi ekonomik değişimlere, yeni bir işçi sınıfının doğarak işverenler ile mücadeleye girişmesi ise siyasal değişimlere örnek gösterilebilir. Bütün bu değişim ve yenilikler, geleneksel düşüncenin yetersiz kalmasına neden olmuş, sosyal hakların eksikliği, düşük ücretler ve kötü çalışma koşulları, iş sağlığı ve güvenliğinin olmayışı, artarak devam eden yoksulluk olgusu gibi etkenler refah devletinin temellerinin atılmasına olanak sağlamıştır. Daha sonra refah devleti

anlayışı yavaş yavaş gelişmeye başlamış çeşitli aşamalardan sonra 1945-1975 yılları arasında “Altın Çağı” nı yaşamıştır.

Refah devleti kavramının gelişmesi ile birlikte, ülkelerin çeşitli özelliklerine göre sınıflandırılmalar yapılmaya başlanmıştır. Literatürde kabul edilen en yaygın sınıflandırma Esping-Andersen tarafından yapılan üçlü sınıflandırmadır. Esping-Andersen, yaptığı çalışmada refah devletlerini Sosyal Demokrat Refah Devletleri, Liberal Refah Devletleri ve Muhafazakar Refah Devletleri olarak sınıflandırmıştır. İsveç Modeli olarak da tanınan Sosyal Demokrat Refah Devleti modeli bu üç model içerisinde öne çıkmış ve bu gruba giren ülkelerin başarısı bütün dünya tarafından merakla takip edilmeye başlanmış; söz konusu ülkelerin başarılarının ardındaki sırların öğrenilmesi için çok sayıda araştırma ve çalışma yapılmıştır.

Bu çalışmada önce refah devleti kavramından bahsedilecek, gelişimi ve sınıflandırmaları hakkında bilgi verilecektir. Daha sonra Sosyal Demokrat Refah Devletleri sınıfında yer alan İsveç hakkında bilgiler verilecek ve İsveç’e başarıyı getiren faktörler açıklanmaya çalışılacaktır.

1- REFAH DEVLETİ KAVRAMI, GELİŞİMİ VE SINIFLANDIRMALARI

Refah Devleti kavramının ilk kez kim tarafından kullanıldığı hakkında birden fazla görüş mevcuttur. Özdemir (2007: 16) kavramın ilk kez 1941 yılında Başpiskopos Temple tarafından kullanıldığını ifade etmektedir. Bir başka görüşe göre ise Refah Devleti kavramı ilk kez 1928 yılında İsveç Sosyal Demokrat Partili politikacı ve İsveç Sosyal Güvenlik Sistemi'nin mimarı olarak görülen Gustav Möller tarafından İsveç Sosyal Demokrat Parti seçim bildirisinde kullanılmıştır (Vivekanandan ve Kurian, 2005: 1).

Refah devleti kavramı ile ilgili çok sayıda tanım mevcuttur. Asa Briggs (1961), refah devletini “piyasa güçlerinin rolünü azaltmak amacı ile bilinçli bir şekilde örgütlü kamu gücünün kullanıldığı bir devlet türü” olarak tanımlamış ve bireylere ve ailelere asgari gelir garantisi sağlanmasını, kişileri ve ailelerini hastalık, yaşlılık ve işsizlik gibi sosyal risklerin üstesinden gelmeleri için desteklenmesini ve statü ve sınıf ayrımı yapmaksızın tüm vatandaşlara en iyi yaşam şartlarının sunulmasını refah devletlerinin olmazsa olmazı kabul etmiştir. Bochel (2011: 252) ise refah devletini, içinde sağlık ve eğitim gibi toplumun çoğu tarafından yararlanan bir yığın refah hizmetinin devlet tarafından sunulması olarak ifade etmektedir.

Bir başka tanıma göre refah devleti, işgücünün yeniden üretilmesi ve kapitalist toplumlarda çalışmayan nüfusun korunması için kamu gücünün kullanılmasıdır (Gough, : 44-45 Çev. Güngör). Özdemir (2007:

21-22), refah devletini temel sosyal hizmetlerin sağlanması amacı ile devletin sağlık, eğitim, konut, gelirin korunması ve kişisel sosyal hizmetlerine yönelik önlemler olarak tanımlamaktadır.

Refah devletinin kökenleri çok eski dönemlere kadar dayandırılmaktadır. Fakat refah devleti düzenlemesi sayılabilecek ilk sistematik adımın, İngiltere’de 1601 yılında kabul edilen Fakirlik Yasası olduğu söylenebilir. Söz konusu yasa ile toplumda sakatlar, fakirler ve çocuklar üç muhtaç sınıf olarak kabul edilmiş ve bu sınıflara yapılacak sosyal yardımların çerçevesi çizilmiştir. Fakirlik Yasası ile çocuklara ve sakatlara maddi yardımlar yapılmış, sakat olmayan fakirlere ise işsizlik nedeni ile fakir oldukları için iş verilmesi yoluna gidilmiştir. Bu dönemde sakat olmayan fakir insanların çalışma evlerinde bir araya getirilerek çalıştırılması durumu ortaya çıkmıştır. 1782 yılında Gilbert Yasası çıkarılmış ve bu yasa ile bazı koşullar altında tüm fakirlere maddi yardı yapılmasına izin verilmiştir. 1795 yılında çıkarılan Speenhamland Yasası ile fakirlere yardım konusunda temel bir değişiklik yapılmış ve herkese asgari geçim hakkı tanınmıştır. Yasada kişilerin çalışma ile geçinmesi için gerekli gelirin bir kısmını karşılayabildiği durumlarda geri kalanının toplum tarafından karşılanması gerektiği ifade edilmiştir (Rosanvallon, 2004: 21, Çev. Şahinli).

1834 yılında İngiltere’de sanayileşmenin getirdiği yeni ekonomik ve felsefi düşünceye göre dizayn edilmiş yeni bir Yoksulluk Yasası yürürlüğe girmiştir. Bu yasa yoksulluk yardımlarından faydalanmak için katı bir gelir araştırmasının yapılmasına olanak sağlamıştır.

Yasanın amacı ülkede sayıları oldukça çok olan yoksulların yoksulluk yardımı talep etmelerinin engellenmesidir. 1834 Yoksulluk Yasası sosyal politikanın damgalayıcı etkisinin başlangıç noktası olarak kabul edilebilir (Özdemir, 2007:180-181).

Modern refah devleti anlayışının temelleri ilk defa Almanya'da atılmıştır. Alman Şansölyesi Otto Von Bismark tarafından 1880li yılların başında yapılan sosyal güvenlik alanındaki reformlar ilk refah devleti düzenlemeleri olarak kabul edilmektedir. Yapılan reform ile birlikte sosyal sigortalar hayata geçirilmiştir. İlk olarak 1883 yılında hastalık sigortaları kurulmuş, sonra bu düzenlemeler bütün sanayileşmiş ülkelere yayılmıştır. Bu dönemde bir diğer önemli gelişme 1942 yılında İngiltere yayınlanan Beveridge raporudur. Rapor ile birlikte sosyal güvenlik sistemi geniş bir kapsam kazanmış ve refah devletlerinde yeni bir sosyal güvenlik sisteminin temellerini atmıştır (Alper, 2014: 214).

Refah devletinin ortaya çıkışında Sanayi Devriminin önemli rolü vardır. 18. yüzyılın ikinci yarısında İngiltere doğan ve oradan batılı ülkelere yayılan Sanayi Devrimi ile birlikte ekonomik, sosyal ve siyasal alanda çok önemli değişimler meydana gelmiştir. Buhar makinesinin icadı ve bu makinenin üretimde kullanılmaya başlanması şehirlere büyük fabrikaların kurulması, kırsal kesimden şehirlere kitlesel göç akımlarının başlamasına bu durum da kentlerdeki alt yapı sorunlarına neden olmuştur. Diğer taraftan yeni pazarlara giriş ile birlikte üretimin sürekli artması ve rekabet ortamı ile birlikte, düşük ücretler, kötü çalışma koşulları, yüksek çalışma süreleri gibi problemleri ortaya

çıkarmıştır. Söz konusu nedenler ile birlikte yeni bir işçi sınıfı doğmuş, örgütlenmeye başlamıştır. İşçilerin insan onuruna yakışmayacak şartlarda kalmaları ve işçi-işveren ilişkilerinin giderek kötüleşmesi devletleri bu duruma müdahale etmek zorunda bırakmıştır (Koray, 2012: 42-43).

Refah devletinin ortaya çıkışı sürecinde rol oynayan diğer etken I. Dünya Savaşı'dır. 1914 yılında başlayan I. Dünya Savaşı ile Avrupa hem toplumsal hem de ekonomik anlamda bir yıkıma sürüklenmiştir. Savaşın başlaması ile birçok kapitalist ülkede hükümetlerin ekonomik ve sosyal hayata baskısı artmış, savaş nedeni ile birçok parlamentonun yetkileri sınırlandırılmıştır. Savaş sonunda savaştan etkilenen bütün Avrupa ülkelerinde savaşın neden olduğu tahribatın giderilmesi ve savaş borçlarının ödenmesi durumu, Almanya'nın karşılaştığı yüksek enflasyon, Rusya'nın Sosyalist sisteme geçişi gibi durumlar ülkelerin yeni bir döneme geçmesini gerekli kılmıştır. Söz konusu gelişmeler, çok sayıda ülkeyi devletçilik ve ekonomik planlama uygulamalarına yönlendirmiştir. Savaş sonunda savaştan etkilenen milyonlarca insanın konut, sağlık, sosyal yardım ve emekli aylığı gibi talepleri devletlerin sorumluluklarını arttırmıştır (Aktan, www.canaktan.org/politika/refah-devleti/dogusu-gelisim.htm).

Refah devletinin doğuşunda rol oynayan bir başka faktör 1929 Ekonomik Buhranı ve sonuçlarıdır. 1929 yılında ABD borsası olan Wall Street'deki hisse düşüşleri 1930 yılının sonlarına doğru büyük bir krize dönüşmüş ve etkisi 1930lı yıllar boyunca devam etmiştir. Büyük Buhranın en önemli etkisi işsizlik konusunda olmuş ve kentler adeta

işsiz orduları ile dolmuştur. ABD de başlayan buhran önce Kıta Avrupası'nı etkisi altına almış sonra tüm dünyaya yayılmıştır. Kapitalist sistemi olumsuz etkileyen ve yeniden sorgulanmasına neden olan bu kriz Keynesyen iktisadın piyasaya hakim olmasına ve devletlerin ekonomiye iyiden iyiye müdahil olmasını sağlamıştır (Erdal, 2012: 61-62).

Bu tarihten sonra seyirci devletten oyuncu devlete; diğer bir ifade ile ekonomik ve sosyal yaşama müdahale etmeyen yalnızca piyasa düzeninin korunması görevini yerine getiren Liberal Devlet anlayışından müdahaleci, koruyucu ve planlayıcı bir Sosyal Devlet anlayışına geçilmiştir (Özdemir, 2007: 189). Keynes'in öncülüğünde başlayan yeni ekonomi anlayışı ile beraber kamunun ekonomi içindeki payı artmış, sosyal harcamalar alabildiğine artmış, ülkelerde işsizlik azalmaya başlamış, Avrupa yaklaşık 30 senelik bir huzur ortamı oluşmuştur. 1970li yıllara kadar süren bu durum 1945-1975 yılları arasındaki dönemin Refah Devletinin "Altın Çağı" olarak anılmasına neden olmuştur.

Literatürde refah devletlerinin sınıflandırılması ile ilgili çok sayıda çalışma vardır. Bu konudaki ilk çalışmalar 1950li yılların sonuna dayanmaktadır. 1958 yılında Whilensky ve Lebeaux tarafından yapılan çalışma, literatürdeki ilk çalışma sayılabilir. Söz konusu çalışmada Whilensky ve Lebeaux refah devletlerini "kalıntı" ve "kurumsal" olarak ikili bir sınıflandırmaya gitmişlerdir. Aile ve piyasanın refah sağlama görevleri kalıntı refah rejimlerinin ana düşüncesini oluştururken kurumsal refah rejimlerinin temelinde devletin refah hizmetlerini

sağlaması bulunmaktadır (Abrahamson 1999: 1, Özdemir, 2007: 127). Konu hakkındaki bir diğer çalışma Titmuss'a aittir. Titmuss refah devletlerini, Sosyal Demokrat veya Kurumsal Refah Devletleri, Korporatist Katolik Refah Devletleri ve Liberal veya Kalıntı Refah Devletleri olmak üzere 3'lü bir sınıflandırma yapmıştır (Bilen, 2002: 119).

Refah devletlerinin sınıflandırılması konusunda bir başka çalışma Therborn tarafından yapılmıştır. Therborn refah devletlerini “Güçlü Müdahaleci Refah Devletleri”, “Yumuşak Telafi Edici Refah Devletleri”, “Tam İstihdam Odaklı Refah Devletleri” ve “Piyasa Odaklı Refah Devletleri” olarak 4 grupta sınıflandırmıştır. İsveç, Norveç ve Avusturya'nın oluşturduğu Güçlü Müdahaleci Refah Devletleri'nde yüksek standartlı sosyal haklar ve tam istihdama ulaşma gayreti önemlidir. Belçika, Hollanda ve Danimarka'nın başı çektiği Yumuşak Telafi Edici Refah Devletleri'nde yüksek standartlı sosyal haklar mevcuttur fakat tam istihdama ulaşma çabası söz konusu değildir. İsviçre ve Japonya'nın bulunduğu Tam İstihdam Odaklı Küçük Refah Devletleri'nde tam istihdam gayreti vardır fakat sosyal haklar kısıtlıdır. Avusturalya, Kanada ve İngiltere'nin bulunduğu Piyasa Odaklı Küçük Refah Devletleri'nde ise tam istihdam çabası ve geniş sosyal haklar yoktur ve devlet gelir konusunda son telafi edici merciidir (Therborn, 1987'den Aktaran Marangoz, 2001: 67-68).

Refah devletleri ile ilgili en kabul görmüş sınıflandırma GøstaEsping-Andersen tarafından yapılan sınıflandırmadır. Esping-Andersen refah devletlerini Liberal Refah Modeli, Muhafazakar veya Kıta Avrupası Refah Modeli ve Sosyal Demokratik Refah Modeli olarak 3lü bir sınıflandırma yoluna gitmiştir (Esping-Andersen,1990: 26-27). Liberal Refah Rejimleri, Anglo-Sakson Model olarak da adlandırılmaktadır. Bu modelde piyasa mantığı egemendir ve devletin vatandaşlara sağladığı faydalar asgari düzeydedir. Liberal modelde tam istihdam düşüncesi yoktur ve kamu istihdamı düşüktür. ABD, Kanada ve Yeni Zelanda bu modele örnekleridir. Muhafazakar Refah Rejimlerinde çalışma hakkı ve istihdamı yüksek tutma yerine sosyal güvenlik hakkı ön plana çıkmaktadır. Devlet gelir kaybına uğrayan bireylere çözüm olarak yeni istihdam imkanları sunmak yerine kaybolan gelirin tazmin edilmesi yolunu tercih etmektedir. Bu modelde aileye önem verilmektedir ve refah hizmetleri sunma konusunda aile en önemli kurumdur. Almanya, Fransa, İtalya ve Belçika bu gruba girmektedir. Sosyal Demokrat Refah Rejimlerinde öne çıkan ilkeler evrensellik, sosyal dayanışma ve eşitliktir. Bu modelde temel refah sağlayıcı devlettir. Sosyal Demokrat Refah Rejimlerinde devlet vatandaşlarına çok yoğun sosyal haklar tanımaktadır. Bu gruptaki ülkelerde istihdam ve sendikalaşma yüksektir. Ve yine yüksek vergi oranları söz konusudur. Bu modelin önde gelen ülkeleri İsveç, Norveç, Danimarka, Finlandiya ve Hollanda'dır (Özdemir, 2007: 134-141).

2. İSVEÇ'İN TARİHİ, COĞRAFI, SOSYAL VE EKONOMİK YAPISI

Resmi adı ile İsveç Krallığı, Avrupa'nın kuzeyinde bulunan İskandinav yarımadasında yer almaktadır. Yüzölçümü 447.420m² olan İsveç, bu yüzölçümü ile Avrupa Birliği'nin en büyük yüzölçümüne sahip 3. ülkesi konumundadır. Ülkenin nüfusu 2018 yılı 10.120.242 kişi olmakla beraber bunların 5.037.580'i kadın, 5.082.652'si erkeklerden oluşmaktadır. Ülkenin nüfus yoğunluğa bakıldığında metrekare başına 25 kişi düştüğü görülmektedir. Ayrıca nüfusun %86'sı kentlerde, %14 ise kırlarda yaşamaktadır. Yapılan çalışmalar İsveçlilerin ortalama ömürlerini erkeklerde 80,7 yıl, kadınlarda ise 84,2 yıl olarak ifade etmektedir (<http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>, Erişim Tarihi: 10.08.2019).

İsveç'in tarihi milattan önce 8000 yıllarına kadar dayanmaktadır. İsveç'in tamamı avcılık, toplayıcılık ve balıkçılık ile uğraşan insanlardan oluşmakta idi. MÖ 500'lerden sonra ülke toplumu tarım ile uğraşmaya başlamış ve tarım ekonominin temeli haline almıştır. Milattan sonra 800-1050 yılları arasında ülkede Vikingler egemen olmuştur. Bu dönemde Vikingler Baltık Denizi kıyılarında yağmacılık yapmış ve elde ettikleri ganimet ile Bizans İmparatorluğu ve Arap Krallıkları ile ticaret yapmışlardır. 13. yüzyılda sayıları 1000 kadar olan İsveç vilayeti birleşerek İsveç Krallığı'nı kurmuşlardır. 14. yüzyıl boyunca Alman şehirleri ile ticaret gelişmiş ve İsveç ticaretine yön veren çok sayıda şehir kurulmuştur. Fakat 1350 yılında ülkede yaşanan Büyük Veba uzun süreli bir ekonomik durgunluğa neden olmuştur.

1389 yılında İsveç, Norveç ve Danimarka birleşerek Kalmar Birliği'ni kurmuşlardır. Fakat Danimarka ve İsveç arasındaki anlaşmazlık nedeni ile Kalmar Birliği dağılmış, İsveç ve Danimarka arasında uzun yıllar süren savaşlar başlamıştır. 18. yüzyıla gelindiğinde Fransa ile ilişkiler sayesinde önemli kültürel gelişmeler yaşanmıştır, fakat Napolyon Savaşları nedeni ile iki ülke arasındaki ticaret sekteye uğramıştır. 19. yüzyılda İsveç halkının %90'ı hala geçimini topraktan sağlamaktaydı. II. Dünya Savaşı'ndan sonra İsveç'i Avrupa'nın bir numaralı ülkesi haline getirecek sanayi 1890larda henüz gelişmeye başlamıştır. 20. Yüzyılın başlarından itibaren ülkede işçi hareketleri başlamıştır. 1909 yılında erkeklere 1921 yılında ise kadınlara genel seçim verilmiştir. 1917 yılında ilk Sosyal Demokratlar yönetime katılmış ve İsveç'in refah devleti serüveni başlamıştır (<http://www.isveckultur.com/toplum/isvec-tarihi/>, Erişim Tarihi: 22.11.2017).

2018 yılında İsveç'te 115.832 doğum olmuş, 92.185 kişi ise hayatını kaybetmiştir. Yıl boyunca 132.602 kişi ülkeye göç ederken, 46.981 kişi ise İsveç'i çeşitli nedenler ile terk etmiştir. 2018 yılında İsveç'e sığınma başvurusu yapan ülke vatandaşlarının başında Suriyeliler gelmekte onları Afganlar takip etmektedir. İsveç Göçmen Bürosu'nun 2018 yılı verilerine göre yapılan 35.500 sığınma başvurusunun 11.000 kadarı kabul edilmiştir. (<https://sweden.se/migration/#2018>, Erişim Tarihi: 10.08.2019).

İsveç'te kullanılan resmi dil İsveççedir. Fakat İsveççe dışında Fince ve Samice dillerinin kullanıldığı bilinmektedir. Ülkede yaşayan nüfusun %86'sını İsveçliler, %4,9'unu Finliler, %1,5'ünü Iraklılar, %1,2'sini İranlılar, %1,2'sini Türkler ve %5,2'sini de diğer ülke vatandaşları oluşturmaktadır. Üniter devlet yapısına İsveç 20 şehir ve 290 belediyeden oluşmaktadır. Ülkenin başkenti ve en kalabalık şehri Stockholm'dur. Göteborg ve Malmö nüfusun yoğun olduğu diğer şehirlerdir (<https://gezimanya.com/avrupa/isvecin-baskenti-ve-sehirleri>, Erişim Tarihi: 22.11.2017).

Ülkenin ekonomisine baktığımızda ihracata dayalı karma ekonomi sistemine sahip olduğu görülmektedir. Telekomünikasyon, otomotive ve ilaç endüstrileri ülke ekonomisinde önemli yer kaplamaktadır. Volvo, Saab, Electrolux, IKEA ve Ericsson gibi çok sayıda önemli marka yaratan İsveç, 1990larda ABD'deki mortgage krizine benzer bir kriz yaşamış ve bankacılık sistemini yeniden yapılandırmış ve sabit kur uygulamasından vazgeçerek dalgalı kur uygulamasına geçmiş; ekonomik açıdan toparlanma sürecine girmiştir. Günümüzde 1 Dolar 8,33 İsveç Kronu etmektedir. İsveç 1995 Avrupa Birliği üyesi olduktan sonra 1995-2005 yılları arasında hem AB hem de OECD ortalamasının üzerinde büyüme göstermiştir. Küresel krizden etkilenen ülke 1993 yılında yaşadığı krizden sonra ilk kez küçülmüştür (<http://www.mfa.gov.tr/isvec-ekonomisi.tr.mfa>, Erişim Tarihi: 23.11.2017).

Dünya Bankası verilerine göre İsveç 2018 yılında 551 Milyar Dolarlık Gayrisafi Yurt İçi Hasılası ile Dünya'nın en büyük 22. ekonomisi

konumundadır

(<http://databank.worldbank.org/data/download/GDP.pdf>, Erişim Tarihi: 10.08.2019). Yine 2018 yılında ülkenin Kişi Başına Milli Gelir 55.070 dolardır. Dünya Ekonomik Forumu tarafından hazırlanan Küresel Rekabet Gücü Raporunda İsveç 140 ülke arasında 9. sıradadır. Aynı raporda altyapılaşmada 140 ülkeden 17. sırada, sağlıkta 17. sırada, ürün piyasalarında 10. sırada, finans piyasalarında 6. sırada, inovasyon ve yenilikte 5. sırada yer almaktadır (World Economic Forum, 2018).

3. BİR SOSYAL DEMOKRAT REFAH DEVLETİ OLAN İSVEÇ'İN BAŞARILI OLMA NEDENLERİ

Bütün yurttaşların devletin sunduğu sosyal haklardan eşit şekilde faydalanmasını öngören İsveç Refah Modelinin ortaya çıkışı hakkında farklı görüşler mevcuttur. Literatürde bazı yazarlar bu sürecin ortaya çıkışını Sosyal Demokrat Parti'nin 1930lı yıllarda başa gelmesi ile açıklamaktadır. Fakat konu üzerinde çalışanların daha fazla fikir birliğinde olduğu görüş İsveç Refah Devleti modelinin 1890lı yıllarda başladığı şeklindedir (Magnusson, 2006: 1).

İsveç Refah Modelini İsveçli ekonomist Lindbeck sermaye ve emek piyasalarında müdahaleci devlet politikaları ile dayanışma birliklerinin ücret politikalarının kombinasyonu sayesinde ekonomik büyüme ve vatandaşlar arasında eşitliğin sağlanması olarak tanımlamaktadır (Lindbeck, 1997: 1297). Bunun dışında İsveç Refah Modelini komünizm ile kapitalizm arasında bir üçüncü yol olarak ifade eden çalışmalar da mevcuttur.

1850-1930 yılları arası İsveç'in günümüzdeki her açıdan gelişmiş hale gelmesi için önemli bir dönemdir. Çünkü bu dönemde oluşan sermaye ve teknoloji birikimi İsveç Refah Modelinin oluşmasını sağlamaktadır. 1850li yıllarda İsveç nüfusunun %90'ını kırsal alanda, dağınık halde ve yoksulluk içinde yaşamaktadır. Söz konusu dönemde kırsal alanda yaşayanlar madencilik, demircilik ve ormancılık gibi işler ile uğraşmaktadır. 1850li yılların ortalarından itibaren başlayan yapısal ve kurumsal gelişmeler geleceğin İsveç'inin oluşması için temel teşkil etmektedir. Bu dönemde İsveç ekonomisinin gelişmesini sağlayan gelişmeleri şu şekilde sayabiliriz (Erdal, 2012: 172):

- 1827 yılında yapılan toprak reformu ile küçük parçalı olan tarım arazileri birleştirilmiştir.
- 1846 yılında kabul edilen Serbest Ticaret Kararnamesi ile serbest girişimciliğin önü açılmıştır.
- 1846-1850 yılları arasında din özgürlüğü, ifade özgürlüğü ve seyahat özgürlüğü ile ilgili düzenlemeler yapılmıştır.
- Vergiler mal yerine para ile ödenmeye başlanmıştır.
- 1895 yılında Patent ve tescil ofisleri kurulmuştur.
- 1903 yılından itibaren gelir vergisi uygulamasına geçilmiştir.
- 1913 yılında işverenlerden sosyal güvenlik kesintileri alınmaya başlanmıştır.

Bu dönemde demiryollarına yapılan altyapı yatırımları nedeni ile ağır sermaye ithalatı artmış bu durum inşaat ve sanayinin gelişmesinde

önemli rol oynamıştır. İsveç'in büyümesinde ve kalkınmasında meydana gelen Kırım Savaşı'nın yadsınamaz etkisi görülmektedir. Savaş nedeni ile İsveç'in ihraç ürünleri olan demir, ahşap ve yulafta talep artışı ortaya çıkmış ve bu ürünlerin fiyatlarında büyük artışlar meydana gelmiştir. İç piyasadaki genişleme İsveç'in güney bölgelerinde tarım, kuzey bölgelerinde ise ormancılığı gelişmesine katkıda bulunmuş ve köylülere ticaret yapma olanağı sağlamıştır. 1873 yılında altın standardından İsveç para birimi olan Krona geçiş uluslararası ticaretin gelişmesinde önemli rol oynamıştır (Schön, <http://eh.net/encyclopedia/sweden-economic-growth-and-structural-change-1800-2000/>, Erişim Tarihi: 24.11.2017).

İsveç'te 1800lü yılların ortasından itibaren başlayan ve 1930lu yıllarda zirveye ulaşan ekonomik gelişmelere İsveç'i tarım toplumundan sanayi toplumuna dönüştürmüştür. Diğer yandan ülkede meydana gelen ekonomik gelişmeler sosyal gelişmeleri de beraberinde getirmiştir. 1800li yıllarda toplumun büyük bir kesimini oluşturan işsiz kesim hayatlarını geçici işler ile idame ettirmekteydiler. Bu toplumsal kesim ekonomik olarak savunmasız kalınca hırsızlık gibi suçlar ortaya çıkmıştır. Bu durum neticesinde sosyal refah hizmetleri konusunda gönüllü hayırseverlik kavramı ortaya çıkmıştır. 19. yüzyılın sonlarına doğru önce varlıklı insanlar tarafından yürütülen bu uygulamanın toplumun tabanına yayılması ile çağdaş toplumsal örgütlenmenin temelleri atılmıştır (Sundin ve Wilner, 2007: 130).

19. yüzyılın sonların itibaren İsveç'te sosyal refah konusunda yapılan düzenlemeleri şu şekilde sayabiliriz (Tepe, 2005: 264, Erdal, 2012: 172):

- 1842 yılında eğitimde yapılan reform ile zorunlu eğitim başlamıştır.
- Bebek ölüm oranları azalmaya başlamıştır.
- Vatandaşlar arasında ortalama yaşam süresi uzamıştır.
- 1901 yılında kaza sigortaları uygulaması başlamıştır.
- 1912 yılında işçileri koruma yasası yürürlüğe girmiştir.
- 1917 yılında bir yoksulluk ve işsizlik sistemi uygulamaya koyulmuştur.
- Ücretler ve çalışma şartlarında iyileştirmeler meydana gelmiştir.

Bu açıklamalardan sonra İsveç'in neden Sosyal Demokrat Refah Devleti olarak başarılı olduğu hususundaki konular alt başlıklar altında incelenecektir.

3.1. İKLİM

İklimin, sadece doğa ve ekonomi üzerinde değil aynı zamanda insan ve siyasi yaşam üzerinde de etkisi olduğu fikri çok eski tarihlere dayanmaktadır. Konuya ilk değinen düşünür Aristo'dur. Aristo'ya göre sıcak coğrafyalarda yer alan ülkelerin insanları zeki fakat az cesaretli, soğuk coğrafyalarda yer alan ülkelerin insanları cesaretli fakat az zeki, ılıman iklimlerde yer alan ülkelerin insanları ise hem zeki hem de

cesaretlidir. Ayrıca özgürlük ile soğuk iklim arasında bir bağlantı bulunduğu ve sıcak iklimin ise itaat etme eğilimine neden olduğu yine Aristo tarafından iddia edilmiştir (Kışlalı, 2004: 21).

İbn Haldun Mukaddime isimli eserinin dördüncü bölümünde iklim ve hava şartlarının insanların karakterleri üzerindeki etkilerini o dönemde var olan çeşitli kavimleri örnek göstererek açıklamıştır. İbn Haldun, eserinde iklimin insan karakterine etkilerini göstermek için Sudan ve Fas halklarını örnek göstermiştir. Sıcak hava Sudan halkını gevşetmiş ve onları zevklerine düşkün, rahat ve tembel bir toplum yapmıştır. Bunun aksine Fas havası yaylalardan geldiği için soğuktur ve bu durum Faslıları işlerini takip eden, disiplinli ve çalışkan yapmıştır (Belge, 2014, <http://geographicam.blogspot.com.tr/2014/04/ibn-halduna-gore-iklimin-insan.html>).

İklim ile insanların yapıları arasında ilişki kuran bir diğer düşünür Montesquieu'dur. Montesquieu, "Yasaların Ruhı" isimli eserinde "İklim Teorisini" ortaya atmıştır. Teoriye göre iklim ve hava şartları insanlar üzerinde önemli etkiye sahiptir. Sıcak iklimde yaşayan Güney insanları çalışmayı sevmeyen, tembel ve ahlaki açıdan zayıf insanlardır. Soğuk iklimde yaşayan Kuzey insanları ise kusurları az, meziyetleri çok, çalışmayı seven ve disiplinli insanlardır (Yeşilmen, 2014, <http://siyasalfelsefe.blogspot.com.tr/2014/08/montesquieunun-iklime-gore-insanlar.html>). Bütün bu görüşlerden sonra İsvetç'in günümüzde bir model olarak görülmesine neden olan Sosyal Refah Devleti anlayışının oluşmasında İsvetç halkının soğuk iklimde yaşaması ve bu

iklimin gerektirdiği çalışmayı seven disiplinli insanlar olması önemli rol oynadığı söylenebilir.

3.2. EŞİTLİKÇİ TOPLUM YAPISI

İsveç, uyguladığı insan odaklı ve eşitlikçi refah politikaları nedeni ile yıllardır her milletten ve ülkeden göçmen akınına uğramıştır. Göçmenlere yönelik cömert politikalar nedeni ile bütün dünyada haklı bir yer edinmiştir. Bu bakış açısı İsveç kültürünün ve insan yapısının bir yansıması olarak ifade edilebilir. İsveç halkının önemli bir bölümü dünyanın en eşitlikçi topluluklarından birinde yaşadıklarına inanmaktadırlar. Öyle ki, İsveç Entegrasyon Kurulu tarafından ülkeye yeni gelen insanların uyumu için yayınlanan "İsveç: Bir Cep Kılavuzu" isimli kitapçıkta "İsveç'e hoş geldiniz. Bizim ülkemizde herkes eşit haklara ve fırsatlara sahiptir" ifadesi yer almakta ve bir eşitlik vurgusu yapılmaktadır (The Swedish İntegration Boards, 2001: 3).

3.3. UZLAŞMA KÜLTÜRÜ

İsveç Refah Modelinin oluşumunun temelinde uzlaşma kültürü yer almaktadır. İsveç tarihinde uzlaşmanın önemli yer tuttuğunun en güzel örneği 1938 yılında imzalanan Saltsjöbaden Anlaşması'dır. Bu anlaşma ile sanayi toplumunun iki sınıfı olan emek ile sermaye tarihi bir uzlaşmaya imza atmışlardır. Anlaşma ile ülkenin sanayi kesimi Sosyal Demokratların siyasi gücünü ve emek yanlı politikalarını; emek sınıfı ise işverenler ile mücadelenin uzlaşmacı şekilde yürütüleceğini kabul etmiştir. Her iki tarafta akılcı bir üretim sistemini, kalkınmanın ve rekabete dayalı ihracat endüstrisinin oluşması gayesi ile bir araya

gelmiştir. Uzlaşmanın temelinde sosyal eşitlik, tam istihdam, dayanışmacı ücret politikası ve detaylandırılmış bir refah devleti yer almaktadır. Kendine özgü bir şekilde örgütlenmiş işçi sınıfı ile uzun yıllar iktidarda kalmış Sosyal Demokrat hükümet tarihi uzlaşma kültürü için önemlidir (Erdal, 2012: 188).

3.4. EĞİTİM SİSTEMİ

İsveç'te zorunlu eğitim 1842 yılında yapılan reform ile başlamıştır. Günümüzde İsveç'te eğitim merkezi bir sistemle yürütülmekte ve devlet eğitim için tam bir sorumluluk sahibidir. Bununla beraber temel, orta ve yetişkin düzeylerde vatandaşların eğitimlerini sağlamak ve okulları işletmek görevi merkezi hükümet tarafından belediyelere verilmiştir. Hükümet, eğitim sisteminin gözlemlenmesinde ve değerlendirilmesinde devreye girmektedir. İsveç'te ilköğretim 9 yıl olup zorunludur. 9 yıllık zorunlu eğitim sonrasında çocuk başarı seviyesine göre meslek liselerine ya da normal liselere devam eder. Belediyeler tarafından işletilen okullarda eğitim, kitaplar ve öğle yemeği ücretsiz olarak sunulmaktadır (Albayrak ve Birinci, 2017: 87).

Eğitim sistemi İsveç Refah Modeli için önemli bir unsurdur. Literatürde yapılan çalışmalarda İsveç'in 9 yıllık zorunlu eğitim sisteminin eşitliği arttırması açısından önem arz ettiği görülmektedir. Ayrıca çocuklar okullarda haklarını öğrenmekte ve birlik beraberlik içerisinde hareket etmektedir. Ülkede okul çocuklarına 6. sınıfa kadar not vermek yasaktır; çünkü notun küçük yaştaki çocukların motivasyonunu kötü şekilde etkileyeceğine inanılmaktadır. İsveç'teki eğitim sisteminin

anlaşılması için bir örnek verilmesi uygun olacaktır. 2015 yılında Stockholm yakınlarındaki Soldadas İlköğretim Okulu son dönemde artan yoğunluk nedeni ile ayda bir olan kütüphane ziyaretlerini 6 ayda bir olarak değiştirmiştir. Öğrenciler bu haklarının ellerinden alındığı için okul içerisinde protesto eylemi başlatmışlardır. Zamanla eyleme katılan öğrenci sayısı artmıştır. Çoğu ülkede temel hakları ellerinden alınan yetişkinlerin bile yapamadığı şekilde birlik beraberlik içinde hareket eden öğrencilerin eylemleri neticesinde kütüphane yönetimi geri adım atmak zorunda kalmıştır. İlkokul öğrencilerine daha okul sıralarında haklarını ve hakları için mücadele etmeyi öğreten eğitim sisteminin İsveç'in bugün bulunduğu noktaya gelmesindeki payı çok büyük olmuştur (<http://haberisvec.com/isvecin-hikayesi-nasil-basardilar/> , Erişim Tarihi: 24.11.2017).

3.5. TOPRAK REFORMU

İsveç'te toprak reformu 1827 yılında yapılmıştır. Reform ile amaçlanan küçük, parçalı ve dağınık halde olan tarım arazilerinin birleştirilerek bir yandan ülke tarımına yeni bir yön vererek ithalatı azaltmak bir yandan da köylülerin daha verimli çalışmalarını ve göçü önlemek hedeflenmiştir. Birçok yazar, İsveç'teki arazi reformlarının tarım üretkenliğinin artmasına neden olarak kötü durumda bulunan çiftçilerin yoksulluktan kurtulmalarını sağladığı konusunda hemfikir durumdadır. Reform ile çiftçiler zenginleşmeye başlamış ve kırsal kesimde yaşayan insanların tasarruf oranlarında artışlar meydana gelmiştir. Bir hükümet raporuna göre meydana gelen artışlar ile tasarruf bankaları kurulmaya ve zamanla bu bankalar yaygınlaşmaya başlamıştır. 1840lı yıllardan

itibaren kısal kesimde yaşayan nüfusun tasarruflarının istikrarlı bir şekilde arttığı dönemle ilgili çalışmalarda da göze batmaktadır. 19. yüzyılın sonlarına doğru İsveç'te zenginler ile fakirler arasındaki makas kapanmaya başlamıştır. Bu durum ülkede eşitliğin sağlanması açısından önemlidir ve Refah Devleti modelinin temellerinden birini oluşturmaktadır (Bergh, 2011: 12).

3.6. ERKEN KABUL EDİLEN SOSYAL SİGORTALAR

Hastalık, yaşlılık aylığı, aile yardımları ve işsizlik için devletin yapmış olduğu nakit transferleri refah ve eşitlik için önemlidir. İsveç'te sosyal sigorta modelinin temelleri eskiye dayanmaktadır. 1891 yılında devlet destekli sağlık sigortası fonu kurulmuştur. 1913 yılında İsveç, dünyanın ilk evrensel sigorta sistemini başlatmıştır. 1916 yılında ise zorunlu iş kazası sigortaları başlatılmıştır. Sosyal sigorta programları vatandaşlar arasındaki eşitliği çeşitli şekiller ile teşvik etmektedir. Toplumda yaşayan yüksek riskli gruplar ile düşük riskli grupların aynı sistemin parçası olması ve sigorta primlerinin ortalama riske göre belirlenmesi vatandaşların eşitliği için önemli bir düzenlemedir. Örneğin çok sık hastalananlar ile nadiren hastalananlar hastalık sigortasına aynı oranda katkı yapmaktadır. İsveç Refah Modelinin oluşmasında sosyal sigorta sisteminin erken oluşturulması önemli bir etkidir (Bergh, 2011: 12-13).

3.7. SOSYAL DEMOKRAT PARTİLERİN İKTİDARDA OLUŞU

Sosyal demokrasi, kapitalist sistem içerisinde, sosyal adaleti sağlamayı hedefleyen bir siyasal ve ideolojik harekettir. Sosyal demokrasinin ekonomiye yaklaşımını serbest piyasa içerisinde devleti maksimum şekilde kullanarak hızlı ve etkin şekilde büyümeyi sağlamak ve sosyal adaleti oluşturmaya çalışmak biçiminde özetlenebilir. Sosyal demokrat modelde tam istihdam, toplumsal adalet ve eşitlik, sosyal haklar çerçevesinde temel kamusal hizmetlere bütün yurttaşların erişimi ve bireylerin doğumdan ölüme kadar güvenceye alınarak refahlarının sağlanması hedeflenmektedir (Gül, 2008: 109).

İsveç Sosyal Refah Modelinin gelişmesinde ve İsveç'in günümüzde en başarılı ülkelerden biri olmasında ülkede çok uzun yıllar iktidarda kalan Sosyal Demokrat Partilerin katkısı olduğu görüşü yadsınamaz bir gerçektir. 1889 yılında kurulan İsveç Sosyal Demokrat Partisi, İsveç'in en eski siyasi partisi konumundadır ve kuruluşundan bu yana en temel amacı eşitlikçi bir toplum meydana getirmektir. Parti İsveç Parlamentosu olan Riksdag'a ilk temsilcisini 1896 yılında sokmayı başarmıştır. 1917'den 1932'ye kadar çok çeşitli koalisyonlar ile hükümetin üyesi olan parti 1932 yılında büyük bir zafer kazanarak iktidara gelmiş ve 1976 yılına kadar tam 44 yıl İsveç'i yönetmiştir. Parti, günümüzde İsveç modeli sosyal demokrasi olarak bilinen ve İsveç'i dünyanın en başarılı ülkelerinden bir haline getiren yönetim anlayışını bu 44 yıl içerisinde geliştirmiştir. Adil bir vergi sistemi, yerel yönetimlerin geniş yetkilerle donatılması, işsizlikle mücadele ve güçlü bir ekonomik yapı için çalışan İsveç Sosyal Demokratları, geçen süre içerisinde ülkeyi dünyanın en müreffeh ülkelerinden biri haline

getirmişlerdir. Bu dönemde İsveç'te işsizler, çocuklar ve aileler için çok sayıda reform yapılmıştır. İşsizlik sigortası hayata geçirilmiş, çocuklu ailelere konut inşasına başlanmış ve işçileri sendikalaşması teşvik edilmiştir(<https://www.socialdemokraterna.se/vart-parti/om-partiet/var-historia/>. , Erişim Tarihi: 25.11.2017).

3.8. DÜNYA SAVAŞLARINA GİRMEMESİ

Birinci Dünya Savaşı ve İkinci Dünya Savaşı bütün Avrupa'yı etkisi altına almış ve milyonlarca insanın ölümüne neden olmuştur. İsveç iki büyük savaşa da fiili olarak girmemiş ve tarafsızlığını korumuştur. Birinci Dünya Savaşı, İsveç için çok önemli fırsat olmuştur. ABD dahil bütün Avrupa savaşa meşgul olurken İsveç savaşa girmemiş ve eğitim, ekonomi, sosyal yaşam gibi temel konularda reformlar hayata geçirmek için uğraş vermiştir. Savaş'ın yıkımını hissetmeyen İsveç, Refah Devleti Modeli üzerinde çalışmış ve diğer ülkelerden bir adım öne çıkmıştır. Çünkü ülkeler, bütçelerinin büyük kısımlarını savunmaya ayırmışlar ve sosyal hayat tamamen göz ardı edilmiştir. Aynı tarafsızlık politikasını İkinci Dünya Savaşı'nda da sergileyen İsveç savaşa katılmamasının yanında Almanya'ya çelik satarak ekonomisini ayakta tutmayı başarmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında yalnızca kaybeden ülkeler değil, kazanan ülkeler de önemli kayıplar yaşamış, ülkelerin ekonomileri çökme noktasına gelmiştir. İsveç'te önemli bir fiziki tahribat olmamasının yanında çelik ihracatı ekonomiyi canlı tutmuştur. Bu dönemde sosyal açıdan da önemli gelişmeler yaşanmış, 1850-1950 yılları arasında toplam nüfus 2 kat artarken kişi başına gelir 8 kat

artmıştır. Ayrıca İsveç'in en önemli markası olan Volvo bu dönemde yaratılmıştır (Dağkuş, 2014).

3.9. SENDİKALARIN GELİŞİMİ

İsveç'te endüstri ilişkileri toplu pazarlıkçı bir yapıya sahiptir. Sosyal Demokrat Refah Devleti anlayışının benimsendiği ülkede sendikalar güçlü, sendikalaşma oranları yüksek ve toplu iş sözleşmeleri etkin bir şekilde kullanılmaktadır. İsveç İşçi Sendikaları Konfederasyonu (LO) 1892 yılında, İsveç İşveren Sendikaları Konfederasyonu (SAF) ise 1902 yılında kurulmuştur. İsveç endüstri ilişkilerinin özgünlüğü, sendikaların problemleri kendi aralarında imzaladıkları anlaşmalar ile çözmeleri ve yasal düzenlemelere oldukça az yer vermelerinden kaynaklanmaktadır (Bayrak, 2015: 36).

İsveç Refah Modelinin temel taşlarından biri sayılan “Saltsjöbaden” anlaşması SAF ve LO arasında 1938 yılında imzalanmıştır. Anlaşma karşılıklı işbirliği, saygı ve barışçıl bir uzlaşma temeline dayanmaktadır. Saltsjöbaden Anlaşması'nın amacı toplu pazarlık, grevler ve kamuya zarar veren uyuşmazlıkları barışçıl bir yapı içerisinde çözüme kavuşturmaktır (<https://www.eurofound.europa.eu/efemiredictionary/saltsjbaden-agreement>, Erişim Tarihi: 24.11.2017). İsveç Refah Modelinin gelişmesinde ve sağlamlaşmasında önemli bir adım olarak kabul edilen anlaşma İsveç politikalarının korporatist karakterini güçlendirmiştir.

Litaratürde yapılan çok sayıda çalışma güçlü sendikal hareketlerin olduğu ülkelerin daha eşitlikçi olduğunu göstermektedir. LO ve SAF arasında yapılan anlaşmalar ve sendikaların endüstri ilişkilerindeki eşitsizlikleri çözmeye birbirlerini tanımaları İsveç'in eşitlik konusuna katkıda bulunan önemli faktör olarak karşımıza çıkmaktadır (Erdal, 2012: 182).

4. SONUÇ

Refah devleti, vatandaşlarının refah ve mutluluğu için politikalar geliştiren, onlara minimum gelir garantisi ve sosyal sigortalar gibi hizmetler üreten devlet türüdür. Refah devleti çeşitli aşamalardan geçerek günümüzdeki halini almıştır. Refah devletlerinin oluşmasında Sanayi Devrimi, I. ve II. Dünya Savaşları ile 1929 Ekonomik Buhranı önemli rol oynamıştır. Söz konusu unsurlar neticesinde dünya toplumlarında çeşitli rahatsızlıklar meydana gelmiş ve devletleri vatandaşların durumlarını düzeltmek için müdahalelerde bulunmak zorunda bırakmıştır. Ve devletler toplumsal ve sosyal hayata geniş çapta müdahalelerde bulunarak vatandaşlarının iyi şartlar altında yaşamalarını sağlamışlardır. 1945-1975 yılları arası Refah Devletinin altın çağı olarak adlandırılmaktadır.

Refah Devleti uygulamalarının ülkeden ülkeye farklılık göstermesi literatürde refah devletlerinin sınıflandırılması konusunu ortaya çıkarmıştır. Çok sayıda sınıflandırma yapılmasına rağmen en çok kabul gören çalışma Esping-Andersen tarafından yapılan çalışmadır. Esping-Andersen Refah Devletlerini Liberal Refah Rejimleri, Muhafazakar

Refah Rejimleri ve Sosyal Demokrat Refah Rejimleri olmak üzere üçe ayırmıştır. Sanayi Devrimi'nden bu yana geçen süre zarfında hemen hemen her anlamda başarılı olan ülkelerin başında Sosyal Demokrat Refah Rejimleri olarak ifade edilen ülkeler bulunmaktadır. Bu durum söz konusu ülkelerin bu başarıya nasıl ulaştıkları sorusunu akla getirmektedir.

Sosyal Demokrat Refah Rejimleri, İsveç Modeli olarak da tanınmaktadır. İsveç, bu modelin en önemli örneğini teşkil etmektedir. İsveç'in bu kadar başarılı olmasının nedeni birçok araştırmacı tarafından merak konusu olmaktadır. İsveç, 1850'li yıllara kadar yoksulluğun egemen olduğu bir tarım ülkesi konumundadır. Fakat ülkede hayata geçirilen birtakım gelişmeler İsveç'i bugünkü haline getirmiştir. İsveç'in başarılı olmasındaki ilk etken iklimdir. Yapılan çok sayıdaki çalışma iklim ile insan karakteri arasında önemli ilişkiler tespit etmiştir. Yapılan bu çalışmalar soğuk iklimdeki Kuzey ülkelerinin sıcak iklimdeki Güney ülkelerinden daha azimli, çalışkan ve disiplinli olduğunu göstermiştir. İsveçlilerin çalışkanlığında iklimin rolü yadsınamaz. İkinci etken eşitlikçi toplu yapısıdır. İsveçliler, sahip oldukları kültür çerçevesinde ülkede yaşayan zengin, fakir hatta dışarıdan gelen göçmenlerin bile eşit olduğunu düşünmektedirler. Ayrıca bu kültür aynı nedenlerden dolayı ülkede yaşayan halkı uzlaşmacı bir yapıya kavuşturmuştur. Eğitim, gelişmiş toplumların en belirleyici özelliğidir. İsveç'te zorunlu eğitim 1842 yılında başlamıştır. Çocukların 9 yıl zorunlu okula gitmesini ifade eden eğitim sistemi çocukların küçük yaşta hakları hakkında bilgi sahibi olmalarını

sağlamaktadır. Bir diğer erken dönemlerde hükümet tarafından yapılan tarım reformudur. Tarım reformu ile ülkede dağınık ve parçalı halde bulunan tarım arazileri birleştirilmiştir. Erken kabul edilen sosyal sigortalar, Sosyal Demokrat partilerin uzun yıllar iktidarda oluşu, Dünya Savaşlarına girmeme ve sendikaların gelişimi de İsveç'in Sosyal Refah Devleti olmasını sağlayan diğer etkenlerdir.

KAYNAKÇA

- Abrahamson, Peter (1999), "The Welfare Modelling Business", Social Policy & Administration, Vol:3, No:4, 394-415.
- Aktan, Can, www.canaktan.org/politika/refah-devleti/dogusu-geli-sim.htm Erişim Tarihi: 21.11.2017).
- Alper, Yusuf (2014), "Sosyal Güvenlik", Aysen Tokol ve Yusuf Alper (Ed.), Sosyal Politika, içinde (203-239), Dora Basım Yayın: Bursa.
- Bayrak, Selami (2015), "Bir İskandinav Refah Devleti Modeli Olarak İsveç'teki Esnek Çalışmanın Genel Görünümü", ÇSGB Çalışma Dünyası Dergisi, Cilt:3, Sayı:1, 32-54.
- Belge, Rauf (2014), "İbn Haldun'a Göre İklimin İnsan Üzerine Etkileri", <http://geographicam.blogspot.com.tr/2014/04/ibn-halduna-gore-iklimin-insan.html>, Erişim Tarihi: 18/12/2017.
- Bergh, Andreas (2011), "The Rise Fall And Revival Of The Swedish Welfare State: What Are The Policy Lessons From Sweden", Research Institute Of Industrial Economics, Working Paper No:873.
- Bilen, Mahmut (2002), Piyasa Ekonomisinde Devletin Rolü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bochel, Catherine (2011), "Devlet Refahı", Pete Alcock, Margaret May ve Karen Rowlingson (Ed.), Sosyal Politika Kuramlar ve Uygulamalar, içinde (251-260), Siyasal Kitabevi: Ankara.

- Briggs, Asa (1961), "The Welfare State in Historical Perspective", Archives Europeenes desSociologie, 221-228.
- Dağkuş, Burak, "Kısaca İsveç Tarihi: Denizden Gelen Kurtlar", <http://akademikperspektif.com/2014/04/01/kisaca-isvec-tarihi-denizden-gelen-kurtlar/> Erişim Tarihi: 24.11.2017.
- Erdal, Süleyman (2012), Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti Uygulamaları Açısından İsveç Modelinin Değerlendirilmesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Esping-Andersen, Gosta, (1990), "The Three Worlds Of Welfare Capitalism", Princeton Universty Press: New Jersey.
- Eurostat, <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>, Erişim Tarihi: 10.08.2019
- Gough, Ian, "Refah Devleti", (Çev: Kamil Güngör), New Palgrave Dictionary Of Economics, Vol:4, Erişim Tarihi: 21.11.2017).
- Gül, Hüseyin (2008), "Keynesci Refah Devletinin Temeli Olarak Sosyal Demokrasi ve Yeni Liberal Dönüşümün Yansımaları", Toplum ve Demokrasi Dergisi, Sayı:2, 107-132.
- İsveç Tarihi, <http://www.isveckultur.com/toplum/isvec-tarihi/>, Erişim Tarihi: 22.11.2017.
- İsveç'in Başkenti ve Şehirleri, <https://gezimanya.com/avrupa/isvecin-baskenti-ve-sehirleri>, Erişim Tarihi: 22.11.2017.
- Koray, Meryem (2012), Sosyal Politika, İmge Kitabevi: Ankara.
- Kışlalı, Ahmet Taner (2004), Siyaset Bilimi, Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, Yayın No: 827.

- Lindbeck, Assar (1997), "The Swedish Experiment", Journal Of Economic Literature, Vol:35, 1273-1319.
- Magnusson, Lars (2006), "The Swedish Mode İn Historical Context", Kobe University Economic Review 52.
- Özdemir, Süleyman (2007), "Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti", Genişletilmiş 2. Baskı, İstanbul Ticaret Odası Yayınları.
- Rosanvallon, Pierre (2004), Refah Devletinin Krizi, (Çev: Burcu Şahinli), Dost Kitabevi.
- Schön, Lennard, Sweden Economic Growth and Structural Change 1800-2000, <http://eh.net/encyclopedia/sweden-economic-growth-and-structural-change-1800-2000/>, Erişim Tarihi: 24.11.2017.
- SocialDemokraterna, <https://www.socialdemokraterna.se/vart-parti/om-partiet/var-historia/>, Erişim Tarihi: 25.11.2017).
- Sundin, Jan ve Wilner, Sam (2007), Social Change And Health İn Sweden: 250 Years Of Politics And Practice, Alfa Print AB: Solna.
- The Swedish İntegration Board (2001), Sweden: A Pocket Guide.
- Sweden and Migration, <https://sweden.se/migration/#2018>, Erişim Tarihi: 10.08.2019.
- T.C Dışişleri Bakanlığı, <http://www.mfa.gov.tr/isvec-ekonomisi.tr.mfa>, Erişim Tarihi: 23.11.2017.
- The World Bank, <http://databank.worldbank.org/data/download/GDP.pdf>, Erişim Tarihi: 23.11.2017.
- Therborn, Gören (1987), "Welfare State And Capitalist Markets", Acta Sociologia, Vol:30, 237-254 Aktaran: Marangoz, Şermin (2001), "Refah Devleti, Oluşumu, Gelişimi, Modelleri ve Güncel

Değişimler", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Toprak, Düriye (2015), "Uygulamada Ortaya Çıkan Farklı Refah Devleti Modelleri Üzerine Bir İnceleme", Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 1, 151-175.

Vivekanandan, B., ve Kurian, Nimmi, (2005). Introduction: Welfare States And The Future, B. Vivekanandan, ve N. Kurian (Ed.), Welfare States And The Future (1-13),Palgrave Macmillan: New York.

Yeşilmen, Hakan (2014), "Montesquieu'nun İklim Göre İnsanlar Teorisi", <http://siyasalfelsefe.blogspot.com.tr/2014/08/montesquieunun-iklime-gore-insanlar.html>, Erişim Tarihi: 18/12/2017.

World Economic Forum (2018), The Global Competitiveness Report 2017-2018.

3. BÖLÜM

YOKSULLUK, KÜRESEL DÜZEN VE İSLAM

Öğr. Gör. İbrahim DAĞILMA¹

¹ Öğr. Gör. İbrahim Dağılma, Bingöl Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi,
idagilma@bingol.edu.tr

GİRİŞ

Yoksulluk, günümüz dünyasında başat sorunlardan birisidir. Bu, ülkelere bağlı farklı seyretse de hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeler için çözüm bekleyen sorunlardan biridir. Yoksul ve yoksulluk ilk insandan bu yana olagelmıştır. İlk dönemlerde kabileler arası savaşlar, çoğunlukla üretenin elinden ürünü almak için yapılmıştır. Bu toplumlarda güçsüz, zayıf ve mazlumların sorunları genellikle geleneksel ve dini yöntemlerle çözülmeye çalışılmış ve bu sorun, Sanayi Devrimiyle daha büyük boyutlara ulaşmıştır. Liberalizm ve Kapitalist sistem yoksulluk sorununa “*Bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler*”² diye özetlenen bakışla yaklaşmış ve bireylerin iyilik ya da kötülük hallerinden kendilerinin sorumlu olduğunu ve buna müdahale edilmemesi gerektiğini savunmuştur.

Ortaçağ, üretimde daha çok küçük toplulukları ve üretim araçlarını esas alınmıştır. Çoğunlukla esnaf dayanışmasına “lonca sistemi” olarak bilinen bu oluşumun üretim paydaşı usta, kalfa, çıraktır ve bu sistemde yatay geçişin yanı sıra dikey geçiş mümkündür. Hastalık, yaşlılık, sakatlık gibi durumlarda, sistem geleneksel yardımlaşmalar ve dini yaklaşımlar ile bu sorunları çözebilmektedir. Makineleşme ile birlikte üretimdeki denge bozulmuştur. Sanayileşme, şehirleşme ve bilişim yüzyılı olarak nitelenen son iki yüzyılda pragmatik yaklaşım zengin ve varsslarda ‘*kazancım ne, kazancımı kimseye yem etmem, parazit gibi etrafımızda*

² Fizyokrat Vincent de Gournay’ın sözü (Bkz. Tonak, Ahmet, “Krizi Anlarken”, *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 2009/1, s. 29-44)

dolanıyorlar' söylemiyle bencil, kibirli, gasıp bir kişilik oluşturmuş. Yoksullarda ise ya bir bezginlik ve kaderci bir bakış ya da çeşitli fasid örgütlerin propagandasıyla asi, yıkıcı ve tahammülsüz bir yaklaşım ortaya çıkarmıştır. Bir damla petrolü milyonların kanına tercih eden³ küresel liberalizm, bir anda küreselleşen bir yoksulluğu insanlığa bela etmiştir.

Mülkün gerçek sahibi olarak Allah'ı gösteren İslam dini toplumda sosyal katmanlar arasında mal paylaşımına bağlı ifrat ve tefrit noktasından değil vasat noktadan yaklaşmış. Bu konu üzerinde yoksul ve varsılı, fakir ve zengini 'paylaşma, gözetme, farkına varma' basamaklarıyla buluşturmuş. Zekât, infak, sadaka gibi vesilelerle fakirle zengin arasında bir buluşma köprüsü inşa etmiş. Fakirin zengine hürmetle, zenginin fakire sevgiyle yaklaşmasını sağlamış. Faydacı, bencil batı aklını batıl ilan ederek faydalanan/faydalandıran, kardeşlik dairesi içinde biz/ümme birlikteliğini ilan etmiştir.

³ Winston Churchill'in sözü (Bkz. <https://birbilgederki.wordpress.com/2012/05/02/winston-churchill/>, Erişim Tarihi: 09.03.2019)

YOKSULLUK VE SOSYAL BİR SORUN OLARAK YOKSULLUK

Yoksulluk, bir insanın temel ihtiyaçlarını elde edememesi ya da gelirinin bu ihtiyaçlarını karşılayamaması hali olarak tanımlanır. Bu tanım, ortak tanım olmakla beraber yoksulluk tanımları çeşitli değerlendirmelere bağlı olarak farklılaşmıştır.⁴

Mutlak yoksulluk, bir kişinin veya hane halkının yaşamını sürdürebilmesi için gerekli olan asgari temel ihtiyaçlarının tanımlanmasının ardından, bu temel ihtiyaçları karşılamak için gerekli gelirin belirlenmesiyle ortaya çıkan yoksulluk seviyesinin altındaki ayni ve nakdi geliri olanları içerir. Göreli yoksulluk ise, ülke içindeki ortalama gelirin belli bir oranı altında geliri olanları içerir.⁵

Dünya bankası yoksulluğu, en düşük yaşama standardına ulaşamama durumu olarak tanımlar. SHÇEK tarafından ‘Ayni ve Nakdi Yardım Yönetmeliği’nin 4. maddesinde kullanılan tanımda ise yoksulluk “kendisini, eşini ve bakmakla yükümlü olduğu çocuklarını, anne ve babasını buldukları hayat şartlarına göre asgari düzeyde geçindirmeye yetecek geliri, malı veya kazancı bulunmama hali” olarak belirlenmiştir.

Yoksulluğu tek bir nedene dayalı olarak açıklayabilme ve zleme mümkün değildir. Sosyal ve psikolojik etkileşim ve ilişkiler içinde

⁴ “Yoksulluk sorunu ve yoksullukla ilgili temel kavramlar”, *Atatürk Üniversitesi Açık ğretim Fakültesi Sosyal Hizmet Ders Notları*, 1. nite, s. 2-3.

⁵ A.g.e.

hangi nedenin kişi bazında başat olduğunu belirleyebilmek de zordur. Acaba yoksulluk durumu *kişi iyi bir eğitim almadığı için mi, kadercı bir anlayış içinde yoksulluk onda bir kültüre dönüştüğü için mi, yoksul bir aileden geldiği için mi, yetenek veya sağlık olarak yetersiz kaldığı için mi, mal bölüşüm ve paylaşımındaki haksızlık ve adaletsizlikten mi oluştu?* gibi soru örnekleri veya nedenler çoğaltarak sorulabilir. Bu nedenler, üretim ilişkilerinde ve teknolojiye oluşan değişmelere bağlı olarak çoğalabildiği gibi azalabilmektedir. Örneğin; bilgisayar teknolojisi kullanımı işsizlik sorununu arttırdığı, gelir güvencesinin tehdit ettiği ve dolayısıyla yoksulluk açısından risk gruplarını çoğalttığı gibi tarım alanlarının ve inşaat sektörünün ekonomik alana aktif olarak dâhil edilmesi işsizliği ve yoksulluk açısından risk gruplarını azaltır. Kaynakların, hizmetlerin ve gücün dağılımındaki eşitsizlikler yoksulluğun başat unsuru olarak karşımızda durmaktadır. Yoksulluğun küresel bir hal almasının en insafsız sebebi de budur. Bu eşitsizlikler, toprak, sermaye, altyapı, piyasalar, kredi, eğitim, enformasyon ve danışmanlık hizmetleri biçiminde kurumsallaşmış olabilir. Aynı şey, sosyal hizmetlerin sağlanmasında da geçerlidir. Bunlar arasında eğitim, sağlık, temiz su ve çevre de bulunmaktadır. Hizmetlerdeki eşitsizlikten en çok kırsal bölgeler zarar görmektedir. Dolayısıyla da gelişmekte olan ülkelerdeki yoksulların % 77'sinin kırsal bölgelerde yaşaması⁶ şaşırtıcı değildir.

⁶ Ergül, Şafak, "Yoksulluk Sağlık İlişkisi ve Hemşirelik Yaklaşımı", *Atatürk Üniv. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 2, 2005, s. 95-104.

Sosyal ekonomik sistem ve yapıya ilişkin bu ve benzeri faktörler dışında bazen bireysel bazı durumlar da yoksulluk olgusunu sonuç yönüyle etkileyebilir. Aileyi reisinin sorumsuzluğu, hastalığı, engelli oluşu veya ölmesi gibi durumlar yoksulluğa olumsuz etki eden bireysel faktörler için bir örnektir.

Yoksulluğun genel ve özel birçok nedeni vardır. Bazı yoksulluk nedenleri (Zastrow ve Bowker -984) şöyle sıralanabilir:

- * Yüksek işsizlik oranı,
- * Olumsuz fiziksel sağlık,
- * Fiziksel sakatlık,
- * Duygusal sorunlar,
- * Yoğun tıbbi harcamalar,
- * Alkolizm,
- * Geniş aile,
- * Otomasyon sebebiyle işten çıkarılma,
- * İş yapabilme becerisinden yoksun olma,
- * Düşük eğitim düzeyi ile
- * Kadının sorumlu olduğu ve küçük çocuklu aileler...⁷

Yoksulluk eskiden beri var olagelen bir sorundur. Yoksulluk sorununun özellikle 1980 ve sonrası dönemlerde olumsuz etkiler açısından farklı bir görünüm ve sonuçlara sahip olması temel bir problem halini almıştır. Dünya geneli ekonomik politikalarda

⁷ Kabaş, Tolga, *Gelişmekte Olan Ülkelerde Yoksulluğun Nedenleri ve Yoksullukla Mücadele Yolları*, Nobel Kitabevi, Adana 2010.

liberalleşme veya küreselleşme eğilimleri artmış ve bu artış farklı kesimler üzerindeki yoksulluk etkisini daha ciddi ve yoğun bir şekilde göstermiştir. Küreselleşme eğilimi; hak ve özgürlük, demokrasi ve çoğulcu katılım gibi “çarpıcı” söylemlerle ortaya çıkmış; ancak uygulama boyutunda devletlerin ekonomik ve sosyal işlevlerinde ciddi bir yıkıma neden olmuştur.⁸

YOKSULLUK VE KÜRESELLEŞME

Yaşamak, insan oluşun en asıl ve doğal gereğidir. İnsan, ilkel veya modern hangi toplum olursa olsun yaşamayı temel bir gereklilik bilmiş ve yaşamını sürdürmek için çabalamıştır. İnsan, fonksiyonel olarak yaşamını sürdürebilmek için bazı nesnelere, ihtiyaç ve gereksinimleri elde etme yoluna gitmiştir. Nesnelere toplamını mal olarak adlandırabiliriz. Mal, insanın haricinde olan somut kazanımlar ve eldeler toplamıdır. Malın elde edilmesi, kullanılması ve ihtiyacın böylece karşılanması gerekir. Bu işler veya işlevsellik tek başına olamayacağı için toplum içinde yaşama ve toplumla beraber olma, hareket etme gerçeği devreye girmektedir.⁹

Allah katında, insan konumu itibariyle diğer insanlarla her türlü muamelede bir ve tarağın dişleri gibi eşittir; ama zamanla insanın mal elde etme arzusu, mala temellük şevki ve madde hırsı toplumları sınıflı hale getirmiştir. Sınıfların tarihsel, bilimsel ve kültürel şartlara

⁸ “Yoksulluk Sorunu ve Yoksullukla İlgili Temel Kavramlar”, *Atatürk Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Sosyal Hizmet Ders Notları*, 1. Ünite, s. 2-3.

⁹ Bulaç, Ali, *Çağdaş Kavramlar ve Düzenler*, Çıra Yayınları, İstanbul 2010, s. 180-181

bağlı bir doğallık içinde oluşması muhtemel ve gereklidir; ama bu sınıflama *üretim eldesi, yönetim erkinin baskısı, mal ve makam hırsının* ayrıştırıcı bir sonucu olarak oluşması doğal değildir ve düşmanlık getirir. Toplumlar, ilk insandan bu yana ekonomik ve siyasi alanda çoğunlukla bu ayrıştırıcı bağlamda sınıflanmış. Alt, üst ve orta dediğimiz sosyal katmanlar ortaya çıkmıştır. Yatay geçişin rahat ve mümkün olduğu bu sınıflarda dikey geçiş zorlaşmış; haksızlığın, gaspın, isyanın, kutuplaşmanın, çatışmaların tetikleyicisi olmuştur.

Mülke sahip olma, malı tekeline alma, insanlara karşı büyüklenme ve insanları köleleştirme insanlık tarihi boyunca vardır. Tarihsel süreçte Nemrutlar, Firavunlar kendilerini tanrı ilan etmiş ve adamlarını toplayıp "*Ben sizin en büyük rabbiniz değil miyim?*"¹⁰, "*Ben de yaşatır ve öldürürüm.*"¹¹ diyor; mülkü, idareyi kendi tekeline alıp insanları güç ve imkândan düşürmek istiyorlardı. O dönem, peygamberlerin mücadelesinin etkisiyle bazı insanlar onlar gibi azmamış; doğru veya yanlış, bir dine inanır, az-çok bir sınır tanırldı. Sanayileşme ve modernleşmenin tesiriyle son üç asırda insanların genelinin kimyası bozuldu; inançlar iyice zayıfladı; maddeci felsefenin liberal ve küresel ekonomik yaklaşımla çoğu insanda ahiret inancı neredeyse kayboldu ve bu hayata verilen önem, her şeyi bastırarak şekilde arttı.¹² Yöneticiler ve üst sınıf dışında neredeyse her birey ben merkezli seküler bir yaşam yaklaşımı içinde birer kibir abidesine dönüştü.

¹⁰ Kur'an-ı Kerim, Naziât: 23-24.

¹¹ Kur'an-ı Kerim, Bakara: 258.

¹² Cebeci, Lütfullah, "Yoksulluk Yeni Dünya Düzeni ve İslam", *Köprü Dergisi*, Sayı: 88, İstanbul, 2004

Zenginlerde bu hal şımarıklık, yoksullarda isyan olarak somutlaştı. İnsanlar, müşrikler gibi, *"Biz bir kere öldük mü iş biter, artık dirilmemiz mümkün değil..."*¹³ söylemlere tutunur oldu. Hayat felsefesi, Kur'an'ın ifadesi ile bu "dünya hayatı"na, yani "bu değersiz-alçak" şeye ve değerler sistemi de bu bozuk inanca göre şekillendi.¹⁴

Sanayileşme veya küreselleşmenin ilk etkileri İngiltere'de görülür. Geniş yığınlar, üretim araçlarının yoğunlaştığı kentlere göç ettiler. Siyasal açıdan feodalizm ve derebeylikten kurtulduğunu ve özgürleştiğini düşünen yağınlar, ekonomik ve sosyal güçlükler ve tahammülü zor bir yoksullukla karşılaştılar. Geleneksel ve dini yardımlaşma yöntemleri yetersiz kalmış ve yoksulluk toplumsal bir sorun halini almıştır. Görüldüğü gibi yoksulluk sorununun temelini, bireyin insani ihtiyaçlarının yeterince karşılanıp karşılanmadığı, karşılanıyorsa hangi oranda karşılandığı oluşturmaktadır.

Yoksulluk sorunu çözümsüz kalırsa bireysel ve toplumsal travmalara, ayrışmalara ve kapışmalara neden olur. Küresel kapitalizm ve liberalizm, bu sorunu göz ardı ettiği için zengin daha zenginleşmiş, fakir daha fakirleşmiş. Birçok sosyal problem ve toplumsal travma da buna bağlı artmıştır. Yoksulluğu sadece açlık veya yetersiz beslenme olarak ele almak yanlış sonuçlara götürür. Zira insanın yeme ihtiyacının yanı sıra giyim, barınma, sağlık, kültür ve diğer insani gereksinimleri de vardır.

¹³ Kur'an-ı Kerim, Duhan: 35.

¹⁴ Cebeci, a.g.e.

Liberal ve küresel algının etkisiyle insanlık ve yönetimler de hızla kirlendi. Adalet, merhamet, yardımlaşma, diğerkâmlık ve fedakârlık gibi insani erdemler ya ters yüz edildi ya da insanlar için gerçekleşmesi ümit edilen bir hayal oldu. İnsanlık zayıflamaya başladı; bireysellik, açgözlülük, bencillik, insafsızlık, zulüm, sömürü artmaya başladı. Bunun adını da önce küreselleşme, sonra da yenedünya düzeni koydular. Bu düzende zayıfa, güçsüze, yoksula yer yoktu, daha doğrusu hizmetçi olmaktan ve sömürölmekten başka yer yoktu. Çünkü bu, gerek fert, gerek millet olarak, zengini daha zengin, fakiri daha fakir eden bir düzen idi.

Bu yeni düzenin arkasında, aralarında iç hesaplaşmalar ve menfaat çatışmaları olsa da Batı Dünyası var. Aydınlanma hareketiyle felsefeciler, düşünce ve ifade hürriyeti, dini eleştiri, akıl ve bilim değerini öne almak, insanı her şeyin merkezine yerleştirmek, bir diğer ifade ile "tanrılaştırmak" gibi tavırları ile seküler düşünceleri, ateizmi, deizmi ve modern toplumları ortaya çıkarmıştır. Kilise ve derebeyliğin tasallutundan kurtulan batı arkasına yığınları da Hıristiyanlık bahanesiyle dine bilim eliyle ağır bir darbe vurdular. Batının sanayi devrimiyle, denizaşırı seyahatlerle elde ettiği sermaye birikimi, hammadde aktarımının aslında sömürü ve işgal yoluyla adeta çalma ve köleleştirme vardır. Tahrif edilmiş bir dinin elinden kurtulan batı insanının böylece dünyaya bakışı değişti; açgözlülük ve doyumsuzluk onlar için hayat felsefesi oldu. İlahi vahye dayanan sevgi ve şefkat medeniyetinin yerini, dünyanın başına bela olacak yeni bir medeniyet, güçten ve menfaatten başka amaç tanımayan küresel bir medeniyet

inşa edildi. Bu yeni medeniyet, ruhbanlar eliyle bozulmuş olan o dinin işine gelen taraflarına da dayanarak dünyada bir sömürü, işgal, yıkım, talan ve aldatma dönemi başlatır. Şu cümleler de bu gerçeği kuvvetlendirecek ifadelerdir:

"Batı kültüründe kendisinden olmayanı adamdan saymama düşüncesinin siyasete yansımaları olan tahakküm, yine Hıristiyan kültüründe Kutsal Katolik Kilisesi'ne tanrı tarafından verilmiş görev olan 'Hıristiyan olmayan dünyayı zorla dize getirme' doktrini ile birleşince, Batının Batı dışına karşı aşırı derecede menfi bir tavır takınmasına yol açmış, her türlü sömürüye meşruiyet zemini oluşturmuştur. Bu zihniyet Kapitalizm çağı ile birlikte yeni bir veçhe kazanmış, sömürü ve talan, dünya çapında bir nitelik kazanmıştır. İşte bu dönemde bu talan ve yağmanın felsefesi de yapılmış, gücü olanın her şeye hakkı bulunduğu fikri genel bir kabul görmüş."¹⁵

YOKSULLUK, KÜRESELLEŞME VE İSLAM

İlahi bakış, mal ve mülk ile ilgili insana şunu öğretir:

Mal, diğer nimetler gibi insana dünya hayatının idamesi için verilmiş bir nimettir. Hava, su, hayat gibi nimetler sermayesiz, zahmetsiz ve devamlı elde edilirken malın elde edilmesi çoğunlukla insanın çalışması, gayreti ve talebine bağlıdır. Mal ve mülk sahibi olan kişiler, malın asıl sahibi edasıyla değil; malın kendilerine verilmiş bir emanet algısıyla yaklaşmalı ve onu sadece zenginler, sermaye sahipleri

¹⁵ Hocaoğlu, Durmuş, "Küreselleşme, Küresel Köy, Küresel Yağma ve Küresel Yoksulluk", *Yoksulluk Sempozyumu*, Deniz Feneri Yayınları, İstanbul 2003, s. 284.

arasında dönen bir sisteme dönüştürmemelidir. Toplumun genel yapısı, servetin topluca dolaşımını engellemeye yönelik istifçilikten aşırı kar hırsına yardımcı olan kapitalizme yardımcı olduğunda bozular ve sosyo-ekonomik yapı için çöküntü başlar.¹⁶ Böylece sermaye, iş gücü ve teknoloji piyasasının sınır tanımaz bir biçimde güçsüzü ezmesi ve sömürmesi dönemi, yani küreselleşme kapıları ardına kadar açılmış olur; aslında normal şartlarda bütün insanlara yeterli olan dünya nimet ve imkânları, büyük oranda gücü elinde bulunduranların eline geçmiş ve şairin,

"Allah'ın on pulunu bekleyedursun on kul / Bir kişiye tam dokuz, dokuz kişiye bir pul;

Bu taksimi kurt yapmaz kuzulara şah olsa / Yaşasın kefenimin kefli karaborsa!..."¹⁷ dediği gibi, küreselleşme ile alabildiğine haksız bir paylaşım ortaya çıkmış; daha doğrusu güçlülerin dünya imkânlarını zorla gaspı durumu ortaya çıkmış. Bu dünya köyünün zorbası olan büyük sermayeli şirketler, bilimsel metotları da kullanarak, bir taraftan insanlığı fakir bırakırken, diğer taraftan semirdikçe semirmişlerdir. Kirli yüzlerini de gizlemek için küresel sömürü düzenini 'özgürlük, modernizm, batılılaşma' gibi kavramlarla cilalamışlar.

Bu gerçeği görmek için şu rakamlara bakmak yeter: Bugün için dünyanın GSMH 'sının, % 30'u ABD, % 12'si Japonya ve % 7'si

¹⁶ Yazır, Elmalılı M. Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, II, Azim Dağıtım, İstanbul, s. 229.

¹⁷ Sarı, İbrahim, *Eyvah Mal'a ve Mülk'e Tapanlara*, Net Medya Yayıncılık, Antalya 2017, s. 147.

Almanya tarafından elde edilmektedir. Dünyanın toplam hasılasının yarısını oluşturan bu üç ülkenin toplam nüfusu ise dünya nüfusunun on ikide biri kadardır. 1960'lı yılların başlarında en zengin ile en yoksul ülke arasında gelir farkı 30/ 1 dolayında iken, günümüzde 80/ 1'e yükselmiştir. BM 2000 İnsani Gelişme Raporu'na göre; dünya nüfusunun neredeyse yarısı, günde iki dolar, 1,2 milyar insan ise bir dolardan da az bir gelirle yaşamaya çalışıyor. Diğer bir ifadeyle dünyanın yaklaşık %70'i yoksuldur.

Dünyanın en fakir 61 ülkesinin dünya toplam gelirinden aldıkları pay sadece % 6 kadardır. İstatistiklere göre, 800 milyon insan, yani her 7 kişiden biri her gün yatağına aç giriyor. Buna karşılık dünya nüfusunun altıda birini temsil eden gelişmiş ülkeler, toplam dünya gelirinin % 78'ine sahiptir. Dünya zenginlerinin sahip oldukları servet, ülkelere meydan okumaktadır. Dünyanın zengin ülkeleri aslında kendi içlerinde de adil olmayan bir paylaşım uyguluyorlar, yani sadece geri kalmış diye isimlendirdikleri ülkeleri yoksullaştırmıyor, kendi insanının bir kesimini de aynı sona mahkûm ediyorlar.

Mesela, ABD'de 60 milyon, Avrupa Birliği ülkelerinde 80 milyondan fazla insan yoksulluk sınırında yaşıyor. Dünyanın en zengin ülkelerinde de çok fakir ve evsiz-barksız insanlar var. Chicago'da kira ödeyemediği için, 100 binden fazla insanın evsizdir. Küreselleşme sürecinde zengin ve fakir Amerikalılar arasındaki uçurum öylesine açılmıştır ki, 3 milyona yakın zengin, alt basamaktaki 200 milyon ile hemen hemen aynı oranda gelir elde etmeye başlamışlardır. BM raporuna göre, dünyanın en zengin 225 kişinin serveti, dünyadaki

2,5 milyar yoksula yetecek boyuttadır. Dünyanın en zengin 3 kişinin servetleri, en yoksul 48 ülkenin milli hâsıla geliri toplamını aşmaktadır. Zengin ülkelerin tüketimi rekor seviyeye ulaşırken yoksul ülkeler her zamankinden daha çok açlık, sefaletle kıvrınmaktadır. Oysa zenginlerin sadece kedi-köpek mamalarına harcadığı parayla yoksulların eğitim ve sağlık hizmetlerinin karşılanabileceği ifade edilmektedir.

Gıda ve Tarım Örgütü'nün (FAO) yıllık raporunda, dünyadaki gıda üretiminin 6,5 milyar insan için yeterli olduğu, ancak çeşitli nedenlerden ötürü insanlara yiyecek ulaştırılmadığı ya da üretim yapılamadığı belirtilmiştir. Dünya geliri, kuramsal olarak eşitlikçi-adil paylaşıldığında dünyada her kişi başına 5 bin dolar düşüyor. Demek ki, normalde dünyanın imkânları misafirlerinin hepsine yetebilecek kadar çoktur. Öyle ise dünyadaki yoksulluk, beslenme sorunu, açlık küreselleşmenin kapitalizm ve liberalizm politikalarının acımasızlığının sonucu olan haksız paylaşımdan kaynaklanmaktadır. Örneğin, dünya servetinin yarısını elinde bulunduran 400 milyarder % 5 oranında dahi vergilendirilebilirse¹⁸ veya İslam'ın önerdiği zekât, infak verme gibi malın temizleyici güzelliklerine uyarsa yeryüzündeki yoksulluk ve sağlık sorunu kökünden çözülmüş olabilecektir. Dünya, hem üretilenler, imkânlar açısından, hem de doğal kaynaklar açısından yeterli olduğu halde dünyaya hâkim olan güçler, yoksulluğu azaltmak yerine artırarak hem güçlerini ve kontrollerini, hem servetlerini artırıyorlar. Çünkü dünyanın ipi kimin elinde ise onun inanç ve

¹⁸ Michel Chossudovsky, *Yoksulluğun Küreselleşmesi*, Çivi Yazıları, İstanbul 1999.

kanaatleri genele hâkim oluyor; sonuçta da bu günkü durumu ile "paylaşımada adaletsizlik ve açgözlülük", "zulümde yardımlaşma" ve "sömürü için dayanışma" ortaya çıkıyor.

Küresel Kapitalizmin oyun sahasına giren bir hükümetin, kendisinden istenen oyunu oynamaktan başka hiçbir seçeneği olmamakta; şayet bu oyunu oynamayı reddederse veya jeopolitik muhafızlar siyasi veya ideolojik sebeplerden ona bu oyunu oynama fırsatı vermezlerse ya sermaye kaçıışı, ya durgunluk, ya da dış destek kaybı ve müzmin fakirlik gibi problemlerle karşılaşmaktadır. Çünkü post-modern bir sömürgecilik olarak değerlendirilmesi mümkün olan küreselleşme, küçük bir köy haline dönüşen dünyanın, güçlüler tarafından daha iyi kontrol edilebilmesine ve üretilen değerlerin çoğunluk kısmına el konulabilmesine imkân vermektedir.¹⁹ İşte tam burada İslam, Allah'ın adil fermanıyla özelde iman edenlere, genelde tüm insanlığa sesleniyor: "(Ey iman edenler), iyilik ve takva üzere yardımlaşın; kötülük ve düşmanlık ve konusunda yardımlaşmayın, Allah'tan korkun! (Çünkü) Allah cezalandırması çok şiddetli olandır."²⁰ Ve "Müminler, birbirlerine karşı parçaları birbirini sımsıkı tutan duvar gibidir."²¹

Bir tuğla, tek başına zayıf olur ve kolayca kırılır. Yan yana gelen tuğlalar ise bir duvar olur. Soğuğa, sıcağa, yağmura, kem gözlere bir

¹⁹ Falk, Richard, *Yırtıcı Küreselleşme*, Küre Yayınları, İstanbul 2001.

²⁰ Kur'an-ı Kerim, Maide: 2.

²¹ Buhârî, Salât 88, Mezâlim 5; Müslim, Birr 65. Ayrıca bk. Tirmizî, Birr 18; Nesâî, Zekât 67 (Bkz. www.hadissitesi.com/hadis/224-nolu-hadis, erişim tarihi: 09.03.2019)

korunak olur. Bu soyut bir birliktelikle değil belli bir sistem dâhilinde olabilir. İşte, İslam ve onun peygamberi Hz. Muhammed bu adil, paylaşımcı ve eşitlik düzeninin mimarıdır ve aradaki iman kardeşliği, sevgi, yardımlaşma güdüsü de bu düzenin harcıdır.²² Asr-ı Saadet'te mal paylaşımındaki denge ve zenginlik yoksulluğu koruma kollama refleksinin zekât alacak birilerinin bulunamadığı günleri insanlığa yaşatmıştır.

Bugün dünyanın hâkim gücü İslam olsaydı, manzara aynı olur muydu? Yoksulluk, küreselleşir miydi? Yoksulluğa yol açan ve sonradan timsah gözyaşlarıyla yoksulluk sorununa ekonomik çözüm önerenler aynı olur muydu? Sömürü bu kadar yaygın, merhametsizlik bu kadar ileri; gücün zulüm ve gasp için kullanımı bu kadar kolay olur muydu?

Elbette hayır! Aksi bir düşünce ve davranışa iman sorumluluğu, kulluk bilinci izin vermeyecekti. "*Dicle kenarında bir kurt bir kuzuyu kapsa adl-ı İlahi gelir de onu Ömer'den sorar.*" Diyen bir düşünce formatıyla beslenenler, bırakın yoksulluğun küreselleşmesini komşusunun bile aç kalmasına fırsat vermediler, vermezler.²³

'Fakirliğin neredeyse küfür olacağı'²⁴ gerçeği hadis diliyle önümüzde durmaktadır; çünkü fakirlik insan düşüncesi üzerinde olumsuz etki yapar. Siyon Protokollerinin 3. maddesi şöyledir: "*Artık savaş*

²² Belik, İzzeddin, *Âyet ve Hadislerle İslâmî Hayat*, II, Hikmet Neşriyat, İstanbul 1992, s. 407.

²³ Cebeci, a.g.e.

²⁴ <https://sorularlailamiyet.com/kaynak/fakir-fakirlik>, erişim tarihi: 09.03.2019

ekonomik alana çekilmiştir." Sermayeyi elinde bulunduranlar "Küresel Dünya Devleti" hedefine ulaşmak için, ekonomileri çökerterek ülkeleri ele geçirme gibi modern(!) bir yol keşfetmişlerdir. Banker James Warburg, 1950'de ABD Senatosu'nda yaptığı bir konuşmada: "*Sevsek de sevmesek de bir dünya devletimiz olacak.*" demiştir.

Modern dünyada paraya ve mala hükmedenler, toplumları yönlendirme gücüne sahip edasıyla krizler çıkarmakta ve dengesizliğin önemli sebeplerinden biri olmaktadır. Bu anlamda sefaletin küreselleşmesi dünya çapında ucuz emeğe dayalı bir ihracat ekonomisinin gelişimine destek olmaktadır. Ve arz kendi talebini ortaya çıkarmamakta, aksine yoksulluk düşük üretim maliyetleri anlamına gelmekte ve ucuz emek ekonomisinin bir girdisi olmaktadır. Bu durum küreselleşme sürecinin oluşturduğu zenginliğin giderek daha az sayıdaki varlıklı kesimde yoğunlaşması ve geri kalanların sistemin yararlarından dışlanması anlamına gelmektedir. Bunun için faiz ekonomisi kullanılmakta, faize dayalı iktisadi dünya sistemi adeta bütün haksızlıkların ve adaletsizliklerin kaynağı olarak, milletleri ağır faiz yükü altında ezmektedir. Küresel yoksulluğu ortaya çıkaran Batılı küresel akıllı devre dışı bırakmak ve bu noktada onlarla mücadele etmek kendiliğinden olacak bir iş değildir. Bu, bilgi, emek ve fedakârlık isteyen bir önemli görevdir. Yüce Allah(c.c), ayette şöyle buyuruyor:

*"Düşmanlara karşı gücünüz yettiği kadar kuvvet hazırlayın, savaş atları yetiştirin ki, bu hazırlıkla Allah'ın düşmanlarını ve sizin düşmanlarınızı ve onların ötesinde sizin bilmeyip de ancak Allah'ın bildiği diğer düşmanları korkutup yıldırasınız."*²⁵

Ayet, genel bir ifade ile "kuvvet hazırlığı"ndan söz ediyor. Her çağın farklı bir kuvveti ve savaşı var. O zaman Müslüman her çağa uyan bir güç hazırlığı içinde olmalıdır. Mademki, bu zamanın silahı sadece top-tüfek değil, sermaye önemli bir silah olarak vitrindedir. Müslüman fert de, buna da sahip olmalı ve bunu yoksulluğun giderilmesinde, adaletin tesisinde kullanmalıdır.²⁶

²⁵ Kur'an-ı Kerim, Enfal: 60.

²⁶ Cebeci, a.g.e.

SONUÇ

Allah insanları farklı imkânlarla sahip olarak yarattı; kimini zengin, kimini yoksul kıldı; bazısı sağlıklıdır, bazısı engelli; birileri kırsalda yaşar diğer birileri şehirde. İnsanlık tarihinde bu gerçek hep var oldu. Fakat bu gerçeklik, insanlar birbirlerini ezsinler, mal istifinde Karun gibi şımarınsınlar, kapitalist bir yaklaşımla malı tekelleştirsinler, komünist bir algıyla mutlak eşitlik içinde sınıf düşmanlığı devşirsinler diye değildir. Bu gerçeklik şunun içindir: İnsanlar çeşitli sorumluluklar ve toplumsal statülere bağlı olarak birbirlerine yardım etsinler, merhametli davransınlar, adaleti elde bırakmasınlar, iyilik yarışında bulunsunlar. İşte, tam burada insanlığın ürettiği ve bu kez de çözülmesi için milyar dolarları harcadığı yoksulluk sorununu İslam fertlere verdiği şu bilinçle kolay, masrafsız, minnetsiz çözmüştür, çözüm olarak sunmuştur:

- Zengini ile fakiri ile mü'min bu bilinçte olmalı,
- Müslüman, helal yolla kazanmaya çalışırken, dinin izin verdiği bir harcama ile israfa düşmeden yaşamalı,
- İmkânı oranında zekât, sadaka ve benzeri bütün yardım yolları ile öncelikle kardeşlerine destek olmalı,
- Küresel adaletsizliğin küreselleştirdiği yoksulluğa çare aramalıdır. Çünkü günümüzde yoksulluğun rengi ve şekli çok değişmiş; küresel bir düzenin olmazsa olmaz bir parçası haline gelmiştir.

KAYNAKÇA

“Yoksulluk Sorunu ve Yoksullukla İlgili Temel Kavramlar”, *Atatürk Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Sosyal Hizmet Ders Notları*, 1. Ünite.

Belik, İzzeddin, *Âyet ve Hadislerle İslâmî Hayat*, II, Hikmet Neşriyat, İstanbul 1992, s. 407.

Bulaç, Ali, *Çağdaş Kavramlar ve Düzenler*, Çıra Yayınları, İstanbul 2010.

Cebeci, Lütfullah, “Yoksulluk Yeni Dünya Düzeni ve İslam”, *Köprü Dergisi*, Sayı: 88, İstanbul, 2004

Ergül, Şafak, “Yoksulluk Sağlık İlişkisi ve Hemşirelik Yaklaşımı”, *Atatürk Üniv. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 2, 2005, s. 95-104.

Falk, Richard, *Yırtıcı Küreselleşme*, Küre Yayınları, İstanbul 2001.

Hocaoğlu, Durmuş, “Küreselleşme, Küresel Köy, Küresel Yağma ve Küresel Yoksulluk”, *Yoksulluk Sempozyumu*, Deniz Feneri Yayınları, İstanbul 2003.

<https://birbilgederki.wordpress.com/2012/05/02/winston-churchill/>,
Erişim Tarihi: 09.03.2019

<https://sorularlailamiyet.com/kaynak/fakir-fakirlik>, erişim tarihi:
09.03.2019

Kabaş, Tolga, *Gelişmekte Olan Ülkelerde Yoksulluğun Nedenleri ve Yoksullukla Mücadele Yolları*, Nobel Kitabevi, Adana 2010.

Michel Chossudovsky, *Yoksulluğun Küreselleşmesi*, Çivi Yazıları, İstanbul 1999.

Sarı, İbrahim, *Eyyah Mal'a ve Mülk'e Tapanlara*, Net Medya Yayıncılık, Antalya 2017.

Tonak, Ahmet, “Krizi Anlarken”, *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 2009/1, s. 29-44.

www.hadissitesi.com/hadis/224-nolu-hadis, erişim tarihi: 09.03.2019

Yazır, Elmalılı M. Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, II, Azim Dağıtım, İstanbul.

4. BÖLÜM

KOÇLUK UYGULAMALARI VE İNSAN KAYNAKLARI EĞİTİM YÖNETİMİ İLİŞKİSİ

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet GÜLER¹

¹ İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkiler Bölümü, İstanbul, Türkiye. mehmetguler@İstanbul.edu.tr

GİRİŞ

Artan rekabet ortamı katma değerli mal veya hizmet üretme konusunda işverenleri farklı yatırımlara ittiği görülmektedir. Günümüzde işletmelerin maddi varlıkları git gide önemini kaybettiği görülmektedir. İşletmeler fark yaratma konusunda beşeri sermayenin geliştirilmesi odağında yatırımlarını gün geçtikçe arttırmaktadır. Bu yatırımın daha fazla karşılığını alabilmenin yollarından biriside insan kaynakları yönetimi uygulamalarının artırılması olarak ifade edilmektedir. İnsan kaynakları yönetiminin gelişim süreci dikkate alındığında ise, beşeri sermayenin performansını arttırmak üzere uygulanan politikaların hayata geçirilmesi ve çalışan memnuniyetinin artırılmasını amaçlayan şirket faaliyetleri görülmektedir.

İnsan kaynakları yönetimi süreç içerisinde departmanlaşmaya başlamıştır. Bu departmanların belki de en önemlilerinin başında eğitim departmanı gelmektedir. Çalışanların işletmeye katılması sonrası toplam verimliliği arttırabilmek adına uygulanacak eğitimler bu kapsamda ele alınmaktadır. Gelişen teknoloji ve bilgiye ulaşmanın hızlanması ile öğrenme ve eğitim yöntemlerinin artmasıyla eğitim departmanının uygulamaları işletmelere ivme kazandıran bir yapıya bürünmüştür. Diğer taraftan ise, çalışanların yoğun çalışma hayatı sürecinde gerek örgütsel gerekse de bireysel anlamda kariyerlerine odaklanamadıkları görülmeye başlanmıştır. Bu süreçte 1990'lı yıllardan itibaren "Koçluk" kavramı ortaya atılmaya başlanmış, çalışanlara beklentileri doğrultusunda bireysel ve örgütsel hedefleri ve ihtiyaçlarının önemi vurgulanmaya başlamıştır.

İnsan kaynakları departmanları ve koçluk süreci arasındaki ilişki de bu süreçte kuvvetlenmiştir. Özellikle de bireysel anlamda bakıldığında, insan kaynakları eğitim yönetim süreci ve koçluk uygulamaları arasındaki ilişki bireysel ve örgütsel anlamda ön plana çıkmaktadır. Koçluk uygulamaları ve eğitim uygulamalarının temelinde bireysel ve örgütsel performansın artırılması yer almaktadır. Bu kapsamda bu çalışma içerisinde bu ilişkinin boyutu ele alınacaktır.

1.Kavramsal olarak “Koçluk”

1.1. Koçluk Tanımı

Koç, danışanların kişisel ve profesyonel potansiyelini gerçekleştirmeye yönelik farkındalık, gelişim ve çözüm seçeneklerini artırıcı ve bu yönde destekleyici çalışmaları yürütür. (Mesleki Yeterlilik Kurumu, 2013)

Uluslararası Koçluk Federasyonu(ICF) Tanımına göre ise; Koçluk, danışanların kişisel ve profesyonel potansiyelini maksimize etmek amacıyla düşünce doğurucu ve yaratıcı bir süreçte onlarla ortaklık yapmaktadır. (<http://www.icfturkey.org/neden-kocluk/kocluk-nedir/>)

Profesyonel Koçluk İlişkisi: Koçluk ilişkisi, koçluk süreci tarafların sorumluluklarını belirten bir anlaşmayı (sözleşme dahil) kapsamaktadır.(O’connor, Lages, 2004: 278)

Koçluk İlişkisindeki Roller: Koçluk ilişkisindeki rolleri netleştirirken danışan ile sponsor arasındaki ayrımı da belirtmek gerekir.

Çoğunlukla danışan ve sponsor aynı kişilerdir ve bu durumda danışan olarak adlandırılır. (O'connor, Lages, 2004: 278)

Danışan: Koçluk alan koçluk hizmeti verilen kişidir. (O'connor, Lages, 2004: 278)

Sponsor: Ödemeyi yapan ve/veya koçluk hizmetinin verilmesini organize eden, yapan kurum ve onun temsilcileridir. Tüm durumlarda, koçluk bağlantı sözleşmeleri hem danışanın, hem sponsorun hakları, rolleri ve sorumluluklarını, bunlar aynı kişi değilse açıkça belirlenmelidir. (O'connor, Lages, 2004: 278)

Öğrenci: Bir koçluk eğitim programına kayıtlı veya koçluk sürecini öğrenmek, geliştirmek amacıyla veya koçluk becerilerini geliştirmek için mentor koç veya koç süpervizörü ile çalışan kişidir. (O'connor, Lages, 2004: 278)

Önemli Etik Davranış Standartları: Koçluk bağlantıları sürecinde alınan tüm kayıtları, elektronik dosyalar ve mesajlaşmalar dahil, gizliliği, güvenliği ve kişiye özel oluşunu göz önüne alır ve geçerli yasalar ve anlaşmalarla uyumlu olacak şekilde korur, saklar ve yok eder. (O'connor, Lages, 2004: 278)

Koçluk ilişkisinde mevcut ve olası çıkar çatışmaları bilinçli bir şekilde tanımlanmaya çalışılır. Bu tür çatışmalar açıkça ifşa edilmelidir. Bu tür bir çatışma çıkarsa da bu süreçten çekilmek gerekebilir. Adil bir koç/danışan ilişkisi olmalıdır. Anlaşma veya sözleşme şartlarına uygun olmak kaydıyla, sürecin herhangi bir aşamasında danışanın koçluk ilişkisini sona erdirme hakkı var olmalıdır. Gerektiğinde veya

uygun olduğunda danışanı başka profesyonellerden hizmet alması konusunda tavsiyede bulunulur. Koç, danışan ve sponsor arasında koçluk bilgilerinin ne şekilde paylaşılacağı konusunda açık anlaşma yapılır. (<http://www.icfturkey.org/neden-kocluk/kocun-rolu/>, <http://www.icfturkey.org/neden-kocluk/danismanin-rolu/>)

Koçluk Nedir?

Koçluk, Danışanların kişisel ve profesyonel potansiyellerini maksimize etmek amacıyla dūřunce doğurucu ve yaratıcı bir sūrete onlarla ortaklık yapmaktır. Koçluk, insanların kendi cevaplarını bulabilmesi için onları etkin bir biçimde yōnlendirme, ōnemli tercihler yapmaya devam ettikleri kendi yollarında onları cesaretlendirme ve desteklemenin bir yoludur. Koçluk; keşfetmek, farkına varma ve tercihler ile ilgilidir.

Danışan, kendisi için en iyi cevapları kendi içinde taşır ve bilir.

Gündem, danışan tarafından belirlenir.(Deniz, 2014: 23)

Kolukta danışanın tūm yaşamı ele alınır.

Koç, cevaplar vermez, yargılamadan sorular sorar ve danışanı keşfetmeye davet eder.

Koç, danışanların her zaman doyuma ulaşma ve denge kurmada doğru yol almaları ve kendi hayatlarına bağlanmalarını sağlar.

Koç, bir katalizördür. Deđiřimin hızını arttırma sūrecinde ōnemli rol ūstlenir ve bu rol pasif deđildir.

Koç ve danışan eşittir ancak farklı rollere sahiptirler.

Koçluk, koçun ne verdiğiinden daha çok danışanın ne yarattığı ile ilgilidir.

Koç, kişilerin kendi sorumluluklarını alabilir hale getirmek, hayalleri ve hedeflerine doğru gidebilmelerini sağlamak için oradadır. (Atlı, 2012 :194)

Koçluk Ne Değildir?

Koçluk bir terapi değildir. Koç danışan için çözüm üretmez. Koç yargılamaz. Koç bir psikolog yada psikiyatrist gibi yaklaşmaz ve bu alandaki uzman kişilerin alanlarına girmez. Koç geçmişe odaklanmaz, o anda kalır ve geleceğe taşımak için danışanı kendi kararları ve seçimleri doğrultusunda ilerlemesi için ona eşlik eder. Koç danışan için seçim yapmaz, koç danışanı için kendi fikrini ona kabul ettirmeye çalışmaz. Koç kolay yolu seçmez. Koç danışanını, kendisini ve koçluk ilişkisini yüzeyde bırakmaz. Danışanın duygularını geçiştirmez, duymazdan ve görmezden gelemmez. Koç danışan için en iyi cevabı ve seçimleri bildiğini varsayarak ilişkiyi o yöne doğru yönlendirmeye çalışmaz. Koçluk bir karakter analizi değildir, kişinin bir iş için, durum için uygunluğunu ölçmez, gizli bilgileri başkaları ile paylaşmaz. Koç danışanını yargılamaz ve varsayımla ilişki yönetmez. (Kolektif, 2014: 28)

1.2. Koçluk Sürecini Tanımlama ve İlişkisini Tasarlama

Danışan konusunu belirler. Koç danışana odaklanarak konuyu netleştirir. Zaman içerisinde konuyu derinleştirir. Koç ve danışan konu üzerinde beyin fırtınası yaparlar. Hedefleri belirlerler ve aksiyon alırlar. (O'Connor, Lages , 2004: 82)

Koçlukta esas güç koçluk ilişkisindedir, koçta değildir. Koçluk sürecinde işbirliğini tasarlarlarken şu sorulara cevap aranır:

- Koç ve danışan beraber etkili bir şekilde çalışabilmesi için gereken şartlar nelerdir?
- Engeller veya olası engeller nelerdir?
- Bu süreçten en fazla verimi alabilmek için cevaplanması gereken temel sorular nelerdir?
- Koçluk ilişkisini daha verimli ve daha fazla etki yaratacak hale getirmek için neleri değiştirmemiz gerekiyor? (O'Connor, Lages , 2004: 93)

2. İNSAN KAYNAKLARI EĞİTİM YÖNETİMİ

2.1. İşletmelerde Eğitim İhtiyacının Belirlenmesi

Eğitim ihtiyacının belirlenmesi, eğitim süreçlerinin birinci aşamasını temsil etmektedir. Bu birinci aşama en önemli aşamadır. Eğitim ihtiyacının belirlenme süreci 3 basamaktan oluşmaktadır.(Şahin, 2017:147)

- Kurumun hangi pozisyonları için ve nerede eğitim yapılacağı belirlenmelidir.
- Eğitim programlarının içeriği belirlenmelidir.
- Çalışan bazında kimlerin hangi eğitime ihtiyacı olduğu belirlenmelidir.

Eğitim ihtiyacının belirlenmesi durumunda bazı süreçte bazı aksaklıklar gözlemlenebilir.(Şahin, 2017:148) Bunlar;

- Eğitim programlarının gündemi, amaçları ve yöntemleri tasarlanma sürecinde aksilikler olabilir.
- Eğitim verilme amacına ulaşmayabilir.
- Yukarıdaki maddeler gerçekleşmediğinde kurum için gereksiz maliyet oluşturabilir.

Bu problemleri yaşamamak için eğitim ihtiyaç analizi yapılması gerekmektedir.

2.1.1. Eğitim İhtiyaç Analizinde Kullanılan Teknikler

Eğitim ihtiyaç analizi üç basamaktan oluşmaktadır. İşletme analizi, görev analizi ve kişi analizidir. İşletme analizi kuruma geniş bir perspektiften baktığı için eğitim sürecinin en önemli ve stratejik adımıdır. İşletme analizinde en önemli olan amaç kurumun belirlemiş olduğu vizyon, misyon ve amaçları uğruna çalışan ekibi oluşturabilmektir. Bu amaca ulaşmanın yollarından bir tanesi eğitimidir. Ancak sadece eğitim yeterli olamayabilir. Kurum içerisinde istenilen hedefe gitmede engel durumlar var ise onlar ortadan kaldırılmalıdır. Böylece eğitim süreçleri doğru performans verip

vermediği ölçülebilir. İşletme analizi tamamlandıktan sonra kurumun belirlemiş olduğu hedeflere ulaşamıyor ise görev analizi yapılır. Görev analizi kapsamındaki tüm dokümanlar kontrol edilir. Kurum olarak tüm dokümanlar doğru işlenmiş her departmanın ve pozisyonun görevleri net bir şekilde tanımlanmış ise ve şirket hala hedefine ulaşamıyor ise çalışanlar arasında görevini tam olarak yerine getirmeyen kişilerin olduğu ortaya çıkar. Görev analizinin yapılmasının tamda amacı budur. Yolunda gitmeyen süreçleri tespit etmek ve bu sorunları gidermektir. Görev analizi gerçekleştirildikten sonra şirket içerisinde kişilerden beklenen performans düzeyleri de belirlenmiş olur. Kişi analizinin temeli bu performans düzeyini gerçekleşmiş olan performans ile kıyaslamaktır. İşte bu arada oluşan fark eğitim ile karşılanabilir mi? Tespit edilmelidir. Karşılanabilir ise eğitimin kime verileceği, konusu ve içeriği belirlenmelidir. Böylece eğitim ihtiyaç analizi tamamlanmış olur.(Akgeyik, Dolgun, Çiftçi, Özler, Kağncıoğlu, Özbek, Çolak, Serinkan, 2011: 124)

Eğitim ihtiyacının belirlenmesinde kullanılan diğer teknikler aşağıdaki gibidir. Bu teknikler işletme, görev ve kişi analizlerinde kullanılabilir.

- Performans Değerlendirme Çıktıları
- Odak Grup Toplantıları
- Danışmanlık Hizmeti Alma
- Anketler
- Testler
- Çalışanı Gözleme
- Görüşmeler
- Yönetici Fikirleri

Bu tekniklerin avantaj ve dezavantajları bulunmaktadır. Bu nedenle her kurum kendine özgü teknikleri benimsemeli ve uygulamalıdır. (Akgeyik, Dolgun, Çiftçi, Özler, Kağnıcıoğlu, Özbek, Çolak, Serinkan, 2011: 125)

2.2. Eğitim Planının Yapılması

Eğitim ihtiyaç analizinin ardından eğitim sürecinin planı yapılır. Planın başlıkları aşağıdaki gibidir.

- Eğitim programının amaçlarının ortaya konması,
- Bütçe planlama,
- Eğitimden sorumlu olacak kişilerin belirlenmesi,
- Eğitim başlıklarının belirlenmesi,
- Eğitimin yönteminin belirlenmesi,
- Eğitimcilerin belirlenmesi,
- Katılımcıların belirlenmesi,
- Eğitim verilecek yerin belirlenmesi,
- Eğitim tarihinin ve süresinin belirlenmesi,

Eğitim programının amaçlarının ortaya konması eğitim planının ilk ve en önemli basamağıdır. Eğitim ölçülebilir hedeflere ulaşma noktasında bir amaçtır. Hedeflerin ölçülebilir olması eğitimin verileceği departman ve pozisyon tespitini kolaylaştırır. Eğitimin amacı doğru tespit edilmelidir. Böylece eğitim sonunda amaca ulaşıp ulaşılmadığı tespit edilmiş olur. Bazen sayısal hedefler sonucu ölçülür. Bazen çalışan davranışına yansımaları beklenir.(Yüksel, 2003: 204)

Sonraki aşama eğitim bütçesini planlamaktır. Eğitime ayrılmış olan bütçe verilecek olan eğitimin sayısını, süresini ve niteliğini etkilemektedir. Eğitim bütçesinin planlanmasının bir çok şekli bulunmaktadır. Bazen satış yüzdelerinin belli bir kısmının ayrılması, geçen yıl belirlenmiş olan eğitim bütçesinin belli orandaki artışı, rakip firmaların ayırdığı bütçeden daha fazla ayırma, insan kaynakları departmanı içinde ayrılan bütçedir.(Tanyeli, 1970: 177)

Eğitimden sorumlu olacak kişilerin belirlenmesi firmaların yapısına göre değişmektedir. Küçük, orta ve büyük ölçekli firmalarda organizasyon yapıları birbirinden farklıdır. Bu nedenle eğitimden sorumlu olan kişilerde değişmektedir. Küçük ölçekli firmalarda eğitim süreçleri üst yönetim ilgilenir. Genelde daha düşük bütçeli eğitimler tercih ederler. Orta ve büyük ölçekli işletmelerde İnsan kaynakları departmanına bağlı oluyor. Daha büyük firmalarda bazen eğitim departmanı ayrı olarak yapılanmaktadır. Bu departmandaki kişiler eğitim süreçlerinden sorumlu olan kişidir. Her ölçekte olan firmalara dışarıdan eğitim hizmeti almaktadır.(Şahin, 2017: 156)

Daha sonraki aşama eğitim konularına karar verilmesidir. Eğitim konuları belirlenirken öncelikli olarak eğitim ihtiyaç analizi dikkate alınmalıdır. Ardından eğitim konularına uygun yöntemler seçilmelidir. Firmanın hedefine uygunluğundan başlayarak tüm değişkenler dikkate alınmalıdır. Eğitimin verileceği departman ve pozisyonlara uygun konular belirlenmelidir. Aksi takdirde istenilen hedefe ulaşamaz. Zaman ve maliyet kaybına neden olur. (Ayan, 2011: 163)

Eğitim konularına paralel olarak eğitim yöntemi de belirlenmelidir. İstenilen amaca ulaşmada doğru eğitim yöntemini belirlemek çok önemli bir husustur. Çünkü her eğitim yöntemi kuruma ve kurumun hedeflerine özgü olmalıdır. Yani eğitim yöntemi kuruma göre değişebileceği gibi aynı kurum için her yılda değişkenlik gösterebilir. Her yöntemin kendine göre pozitif ve negatif yanları olabilir. Bu nedenle yöntem seçimi iyi yapılmalıdır. Eğitim yöntemi belirlenirken dikkat edilmesi gereken hususlar aşağıdaki gibidir. (Yüksel, 2003: 205)

- Eğitimin hedefi,
- Katılımcı sayısı,
- Katılımcıların pozisyonları,
- Katılımcıların yetenek ve yetkinlikleri,
- Yöntem maliyeti,
- Yöntemlere uygun eğitimciler,

Bu bakış açısı ile eğitimler için uygun eğitimcileri tayin etmekte büyük önem taşımaktadır. Eğitim yöntemlerini uygulayabilen ve alanında uzman eğitimcilerin olması önemlidir. Eğitimciler kurum içerisinden seçilebileceği gibi kurum dışından da seçilebilir. Hangi durumda olursa olsun eğitimcilerin “Eğitinin Eğitimi” eğitimini alması gerekmektedir. Eğitimi verecek olan kişi kurum içinde alanında çok başarılı olabilir. Ancak eğitim vermeye müsait olmayabilir. Ya eğitim verecek kişi eğitim verme konusunda eğitilmelidir. Yada dış kaynaklı verilen eğitimlere destek vermelidir. Dış kaynaklı hizmet alınacak olan eğitimcide çok özenle seçilmelidir.

Eğitimcinin bilgi birikimi, yöntem kullanımı ve en önemlisi kuruma uygunluğu iyi değerlendirilmelidir. (Ayan, 2011: 164)

Eğitim verecek kişinin seçimi kadar eğitim verilecek kişilerin seçimi de önem arz etmektedir. Burada eğitim sorumlularına ve departman yöneticilerine ışık tutacak en önemli veriler eğitim ihtiyaç analizinden çıkacaktır. Hangi departman ve pozisyonlara öncelik verileceği tespit edilmelidir. Ancak eğitim için ayrılmış olan bütçeden diğer çalışanlarında faydalanması istenebilir. Bu durumda diğer çalışanlara da imkanlar sağlanabilir. (şahin, 2017: 158)

Eğitim yerinin, tarihinin ve süresinin belirlenmesi eğitim verecek ve alacak olan kişiler için netlik sağlamaktadır. Eğitim yerinin belirlenmesi bulunulan sektöre ve pozisyonlara göre değişkenlik göstermektedir. Eğer eğitim iş başında verilecek ise eğitim için ekstra bir alana gerek duyulmamaktadır. Ancak eğitim teorik olarak verilecek ise eğitim salonuna ihtiyaç duyulmaktadır. Üst yönetimin bakış açısı çerçevesinde imkanlar değişmektedir. Bazı firmalarda eğitime çok önem verilir. Bu nedenle eğitim için bir çok uygulama yapılır. Önce eğitim salonlarında eğitim verilip daha sonra iş başı eğitimi kapsamında eğitimler verilir. Eğer teknik bir pozisyon ise kurum içinde ona uygun pilot alanlar oluşturulur. Karma uygulamalar yapılır. Eğitimden sorumlu olan kişilerin en çok istedikleri de bu imkanlara sahip olarak çalışanların doğru yöntemle doğru eğitimler almasını sağlamaktır. Eğitim tarihinin ve süresinin organize edilmesi kurum içi işleyişi engellemeyecek şekilde olması gerekmektedir. Eğitim vermedeki temel amaç verimliliği arttırmaktır. İşin aksaması

eğitimi en temel amacından saptırmış olur. İşin başında verilen eğitimler iş saati içerisinde olmaktadır. Ancak iş saati dışında olan eğitimlerde organizasyonlar tek günlük bir eğitim ise cumartesi veya pazar gününe organize edilir. İki günlük eğitimler Cuma-cumartesi veya cumartesi-pazar olarak organize edilir. (Neo, 1999: 110)

2.3. Eğitimin Değerlendirilmesi

Eğitim, patron ve genel müdür tarafından her zaman ekstra maliyet ve zaman kaybı olarak görülür. Bu nedenle eğitimin değerlendirilmesi ve kuruma katkı değer sağladığı kanıtlanması büyük önem taşımaktadır. Bireysel verimlilikle beraber toplam verimliliğin arttığı da kanıtlanması eğitimin önemini arttırmaktadır. st yönetim eğitimin ktıllarının mutlaka verimliliğe ve karlılığa etki etmesini beklerler. Pozitif sonuçları gören st yönetim eğitime devam etme konusunda destekleyici olacaktır. Öte yandan eğitimden sorumlu olan kişi ve eğitim veren kişiler eğitimin amacına ulaşıp ulaşmadığını görmek isterler. Onlarında hedefi eğitimin başta şirket çalışanlarına ve şirkete etki etmesini isterler. Eğitimlerin değerlendirilmesinin birden çok yolu bulunmaktadır. (Akgeyik, Dolgun, ifti, zler, Kağnıciğlu, zbek, olak, Serinkan, 2011: 129)

nceki ve Sonraki Performansın Değerlendirme Yöntemi:

Katılımcıların kendi alanları ile ilgili performans ölüm kriterleri ve formları ile eğitim öncesi ölüm yapılır. Eğitim sonrasında aynı ölüm tekrar yapılır. Bu yöntemin amacı doğrudan iş içerisindeki davranışların lmlenmesi eğitim sonrası farkın olup olmadığı tespit

edilmek istenir. Katılımcıların iş yaşamı içerisinde değişen davranışları doğrudan eğitim ile ilgili olmayabilir. Başka kaynaklardan dolayı katılımcıların davranışlarında değişimler olabilir. Önceki ve sonraki performans değerlendirme yönteminin iş sonuçlarına etkisi doğrudan ölçülememektedir. Bu nedenle bu yöntemde eğitim değerlendirmenin tam sonucunu vermemektedir.(Yüksel, 2003: 208)

Ön Test ve Son Test Değerlendirme Yöntemi

Eğitim başlamadan önce katılımcılara eğitim içeriği ile ilgili bilgi içeren bir test uygulanır. Daha sonra eğitimin sonunda aynı test tekrar yapılır. Böylece uygulanmış testler arasında kıyaslama yapılır. Bu yöntem sadece bilgiyi ölçeceğinden dolayı tam sonuç vermediği kaygısı yaşanabilir. Eğitim esnasında bu bilgiler sadece eğitimde değil başka ortamlarda ve başka kaynaklardan öğrenildiği düşünülebilir. Böylece eğitimin tam performansı ölçülmemiş olabilir. Sonuca ikna olunsu bile katılımcıların davranışlarına ve iş sonuçlarına etki edip etmediği tespit edilemeyebilir.(Şahin, 2017:185)

Deney-Kontrol Grubu Yöntemi

Eğitimin değerlendirilmesinde kullanılan yöntemlerden biri olan deney-kontrol grubu yönteminde hem deney hem de kontrol grubu bulunmaktadır. Bu grupların katılımcıları eğitim seviyesi, bilgi, beceri ve yetenek olarak birbirine yakın kişiler olmalıdır. Bu iki grubunda mevcut kriterleri kapsamında performans değerlendirmesi yapılır. Daha sonra eğitim alacak katılımcılar deney grubuna, eğitim

almayacak katılımcılar kontrol grubuna dahil edilmektedir. Eğitim sonrasında grupların performans değerlendirmeleri tekrar yapılır. Eğer deney grubunda arada bir fark var ise eğitim etkisi ile performans artışı olduğu söylenebilir.(Şahin: 2017, 186)

3. KOÇLUK BECELERİLERİ EĞİTİM İLİŞKİSİ

3.1. İşletmelerde Eğitim İhtiyacının Belirlenmesinde Koçluk Becerilerinin Kullanılması

Eğitim ihtiyacının belirlenmesi sürecinde neredeyse tüm koçluk becerileri kullanılabilir. Kurumun hangi pozisyonları için ve nerede eğitim yapılacağı belirlenme sürecinde dinleme, güçlü sorular sorma, yargılamama, beyin fırtınası ve anda kalma becerileri kullanılabilir. Dinleme becerisi iş yaşamının tamamında gereklidir. İyi bir iletişimin temeli iyi ve bilinçli bir dinleme ile oluşur. Bu nedenle hangi pozisyon için eğitim verilmesi gerektiği ve nerede eğitim yapılacağı belirleme süreçlerinde iyi bir dinleyici olmak büyük önem taşımaktadır. Güçlü sorular sorma becerisi iş çokça kullanılmayan ama çok büyük önem taşımaktadır. Çünkü bir konuyu ve durumu anlayabilmek için gerekli sorular sorulmalı ve ihtiyaç olan bilgilere ulaşılmalıdır. Bilgiye ulaşmak için soru sorma ihtiyacı çok yüksek seviyede olması gerekmektedir. Hangi pozisyonda kimlere hangi eğitimlerin verileceği durumlarında herkes farklı fikirler ortaya koyabilir. Ancak yargılamadan herkesin fikri değerlendirilmelidir. Bu durum aslında olması gereken beyin fırtınası becerisini desteklemektedir. Eğitimin hangi pozisyonda ve nerede yapılacağı çok önemlidir. Bu süreçleri

yaşarken başka fikirlere dalmamak anda kalmak becerisini kullanmak gerekmektedir. (Şahin, 2017:147)

Eğitim programlarının içeriği belirlenme sürecinde büyük resmi görme, metafor ve netleştirme becerileri kullanılabilir. Eğitim programı içeriğinin belirlenmesinde büyük resmi görme becerisini kullanarak kurumun ihtiyacının tamamını, pozisyonları ve kişileri gözlemleyip değerlendirilmektedir. Bazen çalışanlar kendi içerisinde iletişim problemleri yaşayabilir. Bu durumda kişiler metafor kullanarak iletişim problemlerini ortadan kaldırabilirler. Program içeriği belirlenme esnasında grup bazen konudan uzaklaşabilir. Alakalı olmayan kurum için önemli olan gündemlere dalabilir. Netleştirme becerisini kullanarak kişi veya kişiler esas gündeme davet edilir. (O'Connor, Lages , 2004: 37)

Çalışan bazında kimlerin hangi eğitime ihtiyacı olduğu belirlenme sürecinde güçlü yön ve yetkinliklerini belirleme becerisi kullanılabilir. Kurum içerisinde verilecek olan eğitimlerde birey, yöneticisi ve eğitimden sorumlu olan kişi farklı taleplerde bulunabilir. Kişileri ikna etmek için güçlü yönleri ve yetkinlikleri belirleme becerisi kullanılabilir. Bu beceri sayesinde herkesin eğitime katılması motive bir şekilde olur. (Kolektif, 2014: 95)

Eğitim ihtiyacının belirlenmesi durumunda bazı süreçte bazı aksaklıklar gözlemlenebilir. Bu durumda beceriler tekrar kullanılarak deneme yapılabilir. Farklı beceriler devreye girebilir. (Şahin, 2017:148)

3.2. Eğitim Planını Yapma ve Koçluk Sürecini Tanımlama İlişkisi

Eğitim planı yaparken belli bir sıralama çerçevesinde gidilmelidir. Koçluk sürecinin tanımlanmasında da yine bir sıralama olması beklenir. Eğitim planı oluşturma aşaması ile koçluk süreci tanımlama aşamasında örtüşen kısımlar aşağıdaki gibidir. (O'Connor, Lages , 2004: 37)

Eğitim programının amaçlarının ortaya konması ile danışanın beklentilerinin netleştirilmesi durumu birbirine benzemektedir. Her ikisinde de katılımcıların veya danışanların ve eğitmenin karşılıklı olarak yaşayacakları süreçte onları neler beklediğini anlatmaktadır. Çünkü katılımcılar veya danışanlar belli bir beklenti içerisinde olurlar en başından bu beklentilerin karşılanıp karşılanamayacağını bilmek isterler. Aynı zaman da eğitmen ve koçun belirlemiş olduğu hedefe ulaşım ulaşamayacağı baştan belirlenmiş olur. (Yüksel, 2003: 204)

Eğitimden sorumlu olacak kişilerin belirlenmesi ile koçluk kimya görüşmesi durumu birbirine benzemektedir. Eğitimden sorumlu olacak kişiler kurumlara göre değişkenlik göstermektedir. Eğitimden sorumlu olacak kişinin seçiminde kurum kültürünü hızlıca benimseyecek olması önemlidir. Aynı durum koçluk kimya görüşmesi içinde geçerlidir. Tüm koçlar tüm danışanlara hizmet veremez. Çünkü birbirlerine uyum göstermesi gerekmektedir. (Şahin,2017: 156)

Eğitim başlıklarının ve yönteminin belirlenmesi ile danışanın gündeminin belirlenmesi durumu birbirine benzemektedir. Eğitim başlıklarının belirlenmesi kurumun hedefi ile doğru orantıda olması

beklenir. Danışanın gündemi belirlenirken de danışanın hedefine bağlı olmasına dikkat edilir. Çünkü her iki durumda bazen belirlenen başlık veya gündem hedefin dışında olabilir. Bu nedenle başlıklar ve gündem belirlenirken danışanlar veya katılımcılar yönlendirilmektedir. (Ayan, 2011: 163)

Eğitimcilerin ve katılımcıların belirlenmesi ile danışan ve koçun belirlenmesi durumu birbiri ile benzemektedir. Eğitimcilerin ve katılımcıların belirlenmesi eğitimden sorumlu olan kişinin görevidir. Eğitim alacak departmanlar ve pozisyonlar belirlendikten sonra eğitim alacak kişiler belirlenir. Eğitim verecek kişi veya kişiler ile görüşmeler yapılır. Karar verilir. Kurum kültürünü çok benimsemiş kişiler tercih edilir. Koçluk belirlenmesi de aynı şekilde gerçekleşir. Danışanda koçunu seçebilir. Koçta danışanı seçebilir. Çünkü bazı durumlar olur ki koç hizmet almak isteyen danışan ile çalışmayı kabul etmeyebilir. (Şahin, 2017: 158)

Eğitim verilecek yerin belirlenmesi ile koçluk hizmeti alınacak yerin belirlenmesi durumları birbiri ile benzemektedir. Çünkü her iki durumda da sadece eğitimciye uygun veya sadece danışana uygun yerler seçilmez. Her iki tarafa uygun konumlar seçilir. Eğitim verilecek yerin ve koçluk hizmeti verilecek yerin daha önceden belirlenmiş kriterlere uygun olması beklenir.(Neo, 1999: 130)

Eğitim tarihinin ve süresinin belirlenmesi ile koçluk hizmeti süresinin belirlenmesi ile birbirine benzemektedir. Tarihi ve süreyi eğitimci veya koç belirlemez. Ancak olması gereken süreler noktasında

danışanı ve eğitimcileri yönlendirir. Ancak tarih için eğitimciye veya koça ve katılımcı veya danışana uygun tarihler seçilmektedir. (Neo, 1999: 130)

Bütçe planlaması ile koçluk hizmet bedelinin önceden belirlenmesi örtüşmektedir. Her iki durum içinde belli hizmet bedeli verilmektedir. Eğitim içinde koçluk hizmeti içinde hizmet bedelinin önceden belirlenmesi beklenmektedir. Kurumların veya bireylerin bütçelerini organize etmeleri için gereklidir. (Tanyeli, 1970: 177)

3.3. Eğitim ve Koçluk Uygulamaları

3.3.1. İş Başında Eğitim Yöntemleri ve Koçluk Becerileri Uygulamaları

İş başında eğitimler işe yeni başlayan kişiler için organize edilmektedir. Bu organizasyonlarda yeni göreve başlamış kişilere bir tecrübeli çalışan atanmaktadır. Bu tecrübeli çalışanlara mentör adı verilmektedir. Koçluk sürecinde de her bir kişinin bir koçu olması gerekmektedir. Aşağıda iş başında eğitim yöntemleri ve koçluk becerileri ilişkisi anlatılmaktadır. (Mucuk, 2008: 332)

Oryantasyon eğitimi göreve yeni başlayan kişilerin tabi tutulduğu bir eğitim programıdır. Göreve yeni başlayan kişi ve eğitimlere veren kişiler koçluk becerilerini kullanarak bu süreci pozitif olarak geçirebilirler. Yeni göreve başlayan kişi dinlemek becerisini, eğitimleri veren kişide desteklemek ve cesaretlendirmek becerisini kullanabilir. Yeni göreve başlayan kişi iletişimin ilk adımı olan

dinleme becerisini kullanırsa ilk dönemini daha kolay yaşayacaktır. Eğitim veren kişide göreve yeni başlayan kişiyi destekler ve cesaretlendirirse göreve yeni başlayan kişi becerilerini ve yeteneklerini daha rahat sergileyecektir. (O'Connor, Lages , 2004: 189)

Yetki devri yoluyla eğitim üstlerin astlara yetki devretmesiyle astların işi öğrenmesine yetki devri yoluyla eğitim denir. Bu durumda üst ve ast koçluk becerilerini kullanabilirler. Üst sorumluluk vermek ve takdir etmek becerisini, ast ise anda olmak becerisi ile bu eğitim yönteminden fayda sağlayabilirler. Üst sorumluluk verme ve takdir etme becerisini kullanırsa astın potansiyelini ve yetkinliklerini daha kolay gözlemleyebilir. Ast anda olma becerisini kullandığında tam olarak kendisini mevcut ana vermiş olur. Böylece aklını meşgul edebilecek diğer konulardan uzaklaşır ve kendini işine verir. (Deniz, 2014: 107)

İş devri eğitimi çalışan kişinin başka bir alanda kendisini geliştirmesi anlamına gelmektedir. Bu eğitimi almak isteyen kişi büyük resmi gösterme koçluk becerisini kullanabilir. Bu beceriyi kullandığı takdirde kurumun tamamını gözleme tüm süreçler hakkında fikir sahibi olmayı sağlar. İş devri eğitiminin asıl amacı mevcut işinde sıkılmış olan kişinin yetkinliklerini başka bir alanda sergilemesine fırsat sunmaktır. Bu beceri bu eğitime hizmet etmiş olacaktır. (Kolektif, 2014: 203)

Formen aracılığıyla eğitim eski anlatımıyla usta çırak ilişkisi gerektirmektedir. Bu durumda usta ödev ve araştırma konusu vermek çırak ise merak becerisini kullanabilir. Usta diye nitelendirdiğimiz kişi çırak diye nitelendirdiğimiz kişiye ödev ve araştırma konusu verdiği takdirde çırak diye nitelendirdiğimiz kişi araştırma yapacak ve öğrenecektir. Bu durum çırak diye nitelendirdiğimiz kişiyi merak becerisine sevk edecektir. Çırak diye nitelendirdiğimiz kişi merak becerisini geliştirirse araştırma ve öğrenme peşinde gelecektir. Bu durum bir döngü halinde devam edecektir. (O'Connor, Lages , 2004: 187)

Projelerde görev alma eğitimi kurum içerisinde gelecek vadeden çalışanların dahil edildiği bir eğitimidir. Bu eğitimde eğitimi alan kişinin farklı bakış açıları becerisini kullanması faydalı olacaktır. Projelerde görev alma eğitiminde eğitimi alacak kişi tecrübeli kişiler ile bir projede görev alacağı için öğrenmesine imkan sunulmaktadır. Bu kişi farklı bakış açıları geliştirme becerisini kullanırsa olayları farklı değerlendirme fırsatını yakalamış olur. Tabi bir çok tecrübeli kişi ile çalışacağı için onlarında bakış açılarını benimseyecektir. Birbirine hizmet eden bir durum oluşacaktır. (Kolektif, 2014: 97)

Takım çalışmalarına katılım yoluyla eğitim yönteminde anda kalma becerisi kullanılabilir. Takım çalışmalarına katılım projelerde görev almaya benzemektedir. Takım ile hareket etmek, uyum göstermek ve farklı fikirler geliştirmek önemlidir. Ancak kişi takımda olduğu zamanlarda anda kalma becerisini uygulayabilirse zihnini başka bir

gündem meşgul etmeden kendisini o işe verebilecektir. (Duncan, 2015: 24)

Yönetici gözetiminde eğitim verme yönteminde yönetici ve astı danışan ve koç ilişkisi yaşar. Böylece yönetici danışanın gündemine bağlı kalma becerisini astı ise güçlü sorular sormak becerisini kullanabilir. Yönetici ve astı eğitim konusu belirlerler aynen koç ve danışanın gündem belirlemesine benzemektedir. Astının eksik olduğu konulara ağırlık verilmesi faydalı olacaktır. Ancak astının burada alınganlık göstermemesi için yöneticinin ona bir koç edası ile yaklaşması doğru olacaktır. Böylece yönetici astının beklentilerini karşılamak adına gündeme bağlı kalma becerisini kullanabilirse istenilen hedefe ulaşılmış olur. Bu esnada astta güçlü sorular sorarak öğrenmesi gereken tüm bilgilere ulaşması gerekmektedir. Güçlü sorular sorma becerisi bu duruma hizmet edecektir. (Deniz, 2014: 105)

Kilit işlerde kullanarak eğitim verme yönteminde eğitimi alan kişiye ileriye taşımak derinleştirmek becerisi uygulanabilir. Kilit işlerde kişiler kullanıldığında stres anında veya benzer olmayan durumlar ile karşılaştığında bu durumlar ile baş etmesi beklenir. Bu durumda kişi kendisini geliştirmiş olur. Bu kişilere ileriye taşımak becerisi uygulanırsa başarılı sonuçlar alınır. Kişi cesaretlendirilerek ve derinleştirilerek uygulanır. (McGinnis, 2014: 147)

Gösteri yoluyla eğitim verme eğitimci ve katılımcı ilişkisi koç ve danışan ilişkisi ile benzerlik göstermektedir. Eğitimci alan kullanımı

becerisini kullanarak iki duyu organına hitap etmiş olur. Böylece eğitim teknikleri benzerlik göstermiş olur. Gösteri yoluyla eğitim en çok akılda kalan eğitimlerdendir. Koçluk danışan ilişkisinde de danışanı en çok harekete geçiren alan kullanımınıdır. (Evans, 2014: 49)

3.3.2. İş Dışında Eğitim Yöntemleri ve Koçluk Becerileri Uygulamaları

Çalışanların günlük iş temposundan uzakta kurum içerisindeki bir salonda veya kurum dışındaki bir salonda gerçekleştirilen teorik ve uygulamalı eğitimlerdir. Koç ve danışanında belli tarih ve sürelerde daha önceden belirlenmiş bir yerde yaptıkları görüşme ile örtüşmektedir. Bu eğitimlerde eğitmen ve katılımcılar koçluk becerilerini kullanabilmektedir.(Mucuk, 2008: 332)

Anlatım yöntemi ile eğitimlerde eğitmen koç, katılımcı danışan rolünde yer almaktadır. Anlatım yöntemi eğitim metodunda katılımcı anda olmak, dinlemek ve metafor becerilerini uygulayabilir. Eğitmen ödev vermek ve araştırma konusu vermek becerisini kullanabilir. Katılımcı anlatım yöntemindeki en büyük rolü dinlemektir. Bu nedenle doğru teknikle ve dikkatle eğitmeni dinlemelidir. Dinleme becerisini bu noktada uygulamak önemlidir. Eğitim benimsemek ve anlamak için anda olma becerisini kullanmalıdır. Eğitmen ile aynı dili konuşabilmek için metafor becerisini uygulamalıdır. Bunların yanında eğitmen eğitimin çift yönlü olması için katılımcıya ödev ve araştırma vermelidir. (Robertson, 2002: 136)

Konferans yöntemi ile eğitimde yönetici eğitimci ve katılımcı koç ve danışan ilişkisi içerisinde. Yönetici eğitimci ve katılımcılar pat diye söylemek, bakış açısı oluşturmak ve büyük resmi gösterme becerilerini kullanabilir. Konferans yönteminde katılımcı sayısı diğer yöntemlere göre daha fazladır. Bu nedenle eğitimci katılımcıya ulaşabilmek için katılımcıda eğitimciye ulaşabilmek için bazı koçluk becerilerini kullanması gerekir. Kitle büyük olduğu için eğitimcinin amacı katılımcıların bakış açılarını değiştirmektir. Bakış açısı becerisi bu noktada uygulanabilir. En önemlisi eğitimci veya katılımcı anında aklından geçeni paylaşması gerekir. Yani eğitimci ve katılımcılar olup biteni dillendirme becerisini kullanmalıdır. (Duncan, 2015: 87)

Rol oynama yönteminde grup lideri ve katılımcılar koç ve danışan ilişkisi içerisinde. Katılımcılar ve grup lideri imgeletme ve alan kullanımı becerilerini uygulayabilir. Rol oynama yönteminde hayali bir senaryodan yola çıkılmaktadır. Gruplar eğitim alanını kullanarak bu senaryoyu canlandırmaktadır. Böylece katılımcılar ve grup lideri alan kullanımı becerisini uygulamalıdır. Alan kullanımı becerisi farklı bakış açıları geliştirmeyi sağlar. Böylece daha başarılı sonuçlar alınmaktadır. (Evans, 2014: 49)

Örnek olay yönteminde eğitimci koç, katılımcı danışan rolündedir. Katılımcı aniden söylemek, alan kullanımı becerilerini ve eğitimci imgeletme becerisini kullanabilir. Örnek olay yöntemi yeni yetişmek üzere olan katılımcı kitlesine hitap etmektedir. Bu nedenle eğitimcinin katılımcıyı iyi gözlemleyebilmesi gerekmektedir. Katılımcı aklından geçen düşünceleri hemen söyleyebilme özgürlüğüne sahip olmalıdır.

Katılımcı aniden söyleme becerisini kullanmalıdır. (O'Connor, Lages , 2004: 189)

İşletme oyunları yönteminde eğitimci ve katılımcı koç ve danışan ilişkisi içerisindedir. Eğitimci metafor, netleştirmek ve toparlamak, sorumluluk verme ve ölçümlemek becerisi katılımcı izin istemek ve anda olmak becerisini kullanabilir. İşletme oyunları yöntemi kurum içerisinde yaşanan sorunlara hızlı çözüm üretilmesi adına uygulanmaktadır. Burada eğitimci koçluğun birçok becerisini kullanabilir. Ancak ekibi iyi yönetmek adına grup mevcut gündemden dışarı çıkarsa netleştirmek ve toparlamak becerisini uygulamalıdır. Bu eğitimde katılımcılar alternatif çözüm önerilerinde bulduklarından dolayı eğitimci sorumluluk verme ve ölçümlemek becerisini kullanmalıdır. Katılımcılar tüm zihni ile problemlere odaklanmak için anda kalma becerisini kullanmalıdır. (Robertson, 2002: 90)

Beklenen sorunlar yöntemi eğitimci ve katılımcı koç ve danışan ilişkisi içindedir. Eğitimci desteklemek ve cesaretlendirmek becerisini katılımcı araya girmek ve pat diye söylemek becerisini kullanabilir. Beklenen sorunlar yönteminde katılımcı kitlesi kurum içerisindeki yönetici pozisyonunda olan çalışanlardan oluşur. Bu pozisyonda olan kişilerin karar verme becerisini geliştirmek için uygulanır. Bu nedenle eğitim esnasında eğitimci desteklemek ve cesaretlendirmek becerisini uygulamalıdır. Katılımcı kitlesi belli bir iş birikimine sahip olduğu için pat diye söylemek becerisini kullanmalıdır. Böylece diğer katılımcılarda düşüncelerini özgürce ifade edebilecektir. (O'Connor, Lages , 2004: 189)

Duyarlılık eğitiminde eğitimci ve katılımcı koç ve danışan ilişkisi içindedir. Eğitimci kendini yönetmek katılımcı ise imgeletmek becerisini kullanabilir. Duyarlılık eğitimi çalışanların değişime hızlı adapte olmaları için verilmektedir. Katılımcıların iletişimde hızlı yol almaları için imgeletme becerisini kullanması gerekmektedir. Eğitimci bu süreci iyi yönetebilmesi için kendini yönetme becerisini kullanması gerekmektedir. Eğitimcinin değişme uyum sağlayan bir yapısı olması gerekmektedir. (Tarhan, Gümüsel, Sayım, 2013: 169)

3.3.3. Teknolojiye Dayalı Eğitim Yöntemleri ve Koçluk Becerileri Uygulamaları

Teknolojinin günümüzde her alanda olduğu gözlemlenmektedir. Eğitim ve koçluk hizmeti alanına da büyük destek vermektedir. Günümüzde koçluk hizmetleri de teknoloji kanalı ile verilmektedir. Eğitimler bilgisayar veya görüntülü konuşma veya telefon yardımı verilebilmektedir. Koçluk hizmeti de aynı şekilde teknolojiden faydalanmaktadır. Böylece daha geniş bir kitleye hizmet verilebilmektedir. Teknolojinin devreye girdiği eğitim ve koçluk hizmetlerinde alan kullanımı gibi fiziksel şart gerektirenler beceriler hariç tüm koçluk becerileri kullanılabilir. Her iki koşulda da metafor kullanımı iletişimin kuvvetli olması için fayda sağlayacaktır. Telefon kullanımı var ise dinleme özellikle bilinçli dinleme sürecin sağlıklı ilerlemesi için gerekmektedir. Teknoloji olduğu için meraklı olma becerisi arka plana atılmamalıdır. Çünkü öğrenmenin ve olayları anlamının en önemli kaynağı meraktır. Güçlü sorular sorma becerisi durumu doğru anlama noktasında büyük önem taşımaktadır. Farklı

bakış açıları kazanma becerisi kullanılmalıdır. Her danışanın ve katılımcının kırılma noktaları vardır. Bu noktalarda değerler ve yaşamdan tatmin olma becerisi kullanılmalıdır. Hiçbir koşulda kişiler yargılanmamalıdır. Eğitimci veya koç netleştirme, toparlamak becerisi kullanılmalıdır. Takdir etmek becerisi danışanı veya katılımcıyı her zaman güçlendiren bir beceridir. Her koşulda kişiler kendini yönetme becerisini kullanmalıdır. Desteklemek ve cesaretlendirmek becerisi kullanılmalıdır. Büyük resmi gösterme becerisi kişilerin farkındalık yaşamasına ve bakış açısı geliştirmesine neden olur. Özellikle teknoloji kullanımı durumunda danışanın veya katılımcının gündeminde kalmak büyük önem taşımaktadır. (O'Connor, Lages , 2004: 82)

3.4. Eğitimde Kaynak Kullanımında Koçluk Becerilerinin Etkisi

Şirketler eğitim veya eğitim yönetimi için iç ve dış kaynaklara başvurabilirler. İç ve dış kaynak kullanımı şirket yapısına göre değişkenlik göstermektedir. İç kaynak kullanımı tercih eden şirketler daha küçük ölçeklidir. Dış kaynak kullanımını tercih eden şirketler büyük ölçeklidir. Tabii ki bu durum standart bir kural değildir. Kaynak kullanımında farklı faktörlerde yer almaktadır. Bu süreçlerde iç ve dış kaynak kullanımı kararı verirken koçluk becerilerinden faydalanabilirler. Böylece daha iyi sonuçlar elde edilebilir. (Ayan, 2011: 161)

3.4.1. Eğitimde İç Kaynak Kullanımında Koçluk Becerilerinin Etkisi

Kuruma göre değişmekle birlikte iç kaynak kullanımı tercih edilebilir. İç kaynak kullanımı tercih edildikten sonra kurum içerisinde eğitimleri kimlerin vereceği seçilmelidir. Bu eğitimleri verecek olan kişilerin teknik bilgilerinin yanı sıra “eğiticinin eğitimi” eğitimini alması gerekmektedir. Eğitimci seçiminde iyi bir seçim yapılmalıdır.(Ayan, 2011: 161)

Eğitimci seçiminde görüşme esnasında koçluk becerilerinin bir çoğundan faydalanılmalıdır. Dinleme iletişimin temeli olduğu için ve seçim esnasında büyük önem taşıdığı için bu beceri kullanılmalıdır. Kişiyi daha iyi tanıma, eğitimci olarak tanıma ve durumu iyi değerlendirebilmek için güçlü sorular sorma becerisi kullanılmalıdır. Eğitimci adayı ile iletişimde halinde iken sezgi becerisi kullanılmalıdır. Eğitimci adayı iyi değerlendirilmelidir. Bu esnada yargılama becerisi kullanılmalıdır. Eğitimci adayı anlatımında gündemden çıktığında netleştirmek ve toparlamak becerisi uygulanmalıdır. Eğitimci seçiminde seçim yapan kişi kendini yönetme becerisini kullanmalıdır. Bu sayede kendi iç dünyasına dalmadan eğitimci adayının anlattıklarına odaklanabilmelidir. Eğitim hedef içerdiği için hedef koyma becerisinin kullanılması faydalı olacaktır. (O’Connor, Lages , 2004: 207)

3.4.2. Eğitimde Dış Kaynak Kullanımında Koçluk Becerilerinin Etkisi

Kurumların bazıları iç kaynak kullanımını tercih ettiği gibi bazıları da dış kaynak kullanımını tercih etmektedir. Dış kaynak kullanımını daha çok büyük ölçekli kurumlarda gözlemlenmektedir. Dış kaynak kullanımını tercih edildikten sonra kurum dışındaki eğitim firmaları ile görüşülmeye başlanır. Eğitim firması seçimi, eğitimleri kimlerin vereceği, eğitimler vermeden eğitimci adayları ile görüşme önemli bir süreçtir. (Ayan ,2011:162)

Eğitim firması seçimi, eğitimleri kimlerin vereceği, eğitimler vermeden eğitimci adayları ile görüşme esnasında koçluk becerilerinin birçoğundan faydalanılır. Dinleme iletişiminin temeli olduğu için ve seçim esnasında büyük önem taşıdığı için bu beceri kullanılmalıdır. Kişiyi ve eğitim firmasını daha iyi tanıma, eğitimci olarak tanıma ve durumu iyi değerlendirebilmek için güçlü sorular sorma becerisi kullanılmalıdır. Eğitimci aday ve eğitim firması ile iletişimde halinde iken sezgi becerisi kullanılmalıdır. Eğitimcinin doğru seçilmesi kadar eğitim kurumunun da doğru seçilmesi büyük önem taşımaktadır. Her iki eğitim kurumunun hizmet vereceği kurum kültürüne hitap etmesi gerekmektedir. Eğitimci aday ve eğitim firması iyi değerlendirilmelidir. Bu esnada yargılama becerisi kullanılmalıdır. Eğitimci aday anlatımında gündemden çıktığında netleştirmek ve toplamak becerisi uygulanmalıdır. Eğitimci seçiminde seçim yapan kişi kendini yönetme becerisini kullanmalıdır. Bu sayede kendi iç dünyasına dalmadan eğitimci adayının anlattıklarına

odaklanabilmelidir. Eğitim hedef içerdiği için hedef koyma becerisinin kullanılması faydalı olacaktır. (O'Connor, Lages , 2004: 120)

3.5. Eğitimin Değerlendirilmesi ve Koçluk Ölçümleme İlişkisi

Eğitim veya koçluk hizmeti ölçümlenmesi kurumlar için büyük önem taşımaktadır. Çünkü bu hizmetlere büyük emek verilmekte ve bütçe ayrılmaktadır. Patron veya genel müdür bu nedenle bu işlerin sonuçlarını ölçümlenebilir şekilde görmek ister. (Akgeyik, Dolgun, Çiftçi, Özler, Kağnıcıoğlu, Özbek, Çolak, Serinkan, 2011: 129)

Eğitim değerlendirmesinin koçluk ölçümleme ile ilişkisi birkaç şekilde açıklanmaktadır. Önceki ve sonraki performansın değerlendirme yönteminde katılımcı eğitime geldiğinde bilgi birikim seviyesi ne durumda eğitim sonrasında bilgi seviyesi ne duruma geldi kısmını ölçümler. Koç danışan ilişkisinde danışan ilk kimya görüşmesinde beklentilerini ve şuan nerede olduğunu anlatır. Bu durum her iki ölçümlemenin ilişkisini ortaya koyar. (Yüksel, 2007: 208)

Ön test ve son test değerlendirme yönteminde katılımcılara eğitime başlamadan test uygulanır. Eğitim sonunda tekrar test uygulanır. Böylece bilgi seviyesi ne kadar arttığı ölçümlenebilir. Koçluk ölçümlemede ise koçun tuttuğu notlardan yola çıkarak sonuç elde edilebilir. Koç danışanın geldiği noktayı görmek ister. Bu durumun yazılı olması istenir. Veya ses kaydı yapılabilir. Ancak her iki durumda da danışandan izin istenmesi gerekmektedir. Katılımcının veya danışanın davranışlarının gözlemlenmesi doğru sonucu verecektir. (Şahin, 2017: 185)

GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Bu projede koçluk uygulamalarının eğitim uygulamaları ile ilişkisi incelenmiştir. Koçluk kavramının profesyonel hayatta benimsendiği, uygulamaya alındığı ve bu uygulamaların pozitif sonuç verdiği ortaya çıkmıştır. Ancak profesyonel yaşamda koçluk kavramı hala netleştirilmemiştir. Bu nedenle koçluğun detaylı bir tanımı yapılmıştır. En önemli kısım olan koçluk nedir? ve ne değildir? anlatılmıştır.

İş yaşamı içerisinde olan herkesin koçluk uygulamalarını hayatına alabilmesi adına koçluk süreci ve koçluk ilişkisi detaylandırılmıştır. Koçluk konusuna nereden başlayacağı konusunda sıkıntı yaşayan kişiler için yaşam çemberinin yapısı ve öneminden söz edilmiştir. İş yaşamında olan bireyler için koçluk becerileri sadece insan kaynakları uygulamasında kullanacağı pratikler değildir. Bu nedenle bu becerileri benimseyip iş yaşamının tamamına entegre etmesi onları beşeri ilişkilerde başarıya götürecektir. Koç tarafından oluşturulan eylem planı anlatılmıştır. Koçluk sürecinin takip edilen ve sonucu olan bir yapısı olduğu için koçun verdiği ödev ve araştırmalar en sonunda yapılan ölçümlerndirmeden bahsedilmiştir.

Projede koçluk uygulamaları ile insan kaynakları eğitim yönetimi ilişkilendirilmiştir. Bu nedenle insan kaynakları eğitim yönetiminin süreçleri anlatılmıştır. Öncelikli olarak eğitim ihtiyacının belirlenmesi ele alınmıştır. Daha sonra eğitim ihtiyaç analizinde kullanılan tekniklerden bahsedilmiştir. Eğitimin işin başında, işin dışında ve teknolojiye dayalı olan yöntemleri vurgulanmıştır. Örgütler için büyük önem taşıyan eğitimin kaynağının belirlenmesi yani iç

kaynakların veya dış kaynakların kullanılacağı belirtilmiştir. İnsan kaynakları eğitim yöntemlerinin patronlar veya genel müdürler tarafından benimsenmesinin kolay olması ve eğitim sorumluların takip ettiği uygulamaların sonucunu görmesi açısından eğitim değerlendirmesi yapılmaktadır. Bu yapılan değerlendirme yöntemleri detaylı olarak anlatılmıştır.

Koçluk becerilerinin iş yaşamında özellikle insan kaynakları alanında ilişkilendirme pilot çalışmaları yapılmaktadır. Bu projede koçluk becerilerinin eğitim ile ilişkisi ele alınmıştır. Bu nedenle öncelikle eğitim ihtiyacının belirlenmesi esnasında koçluk becerilerinin kullanılmıştır. Daha sonra koçluk uygulamaları eğitim uygulamaları olan iş başında eğitim yöntemleri, iş dışında eğitim yöntemleri ve teknolojiye dayalı eğitim yöntemleri ile ilişkilendirilmiştir. Eğitimde kaynak kullanımında koçluk becerileri kullanımı incelenmiştir. İç kaynak veya dış kaynak kullanımı kararı için bu beceriler çok etkili olmuştur.

Son olarak koçluk uygulamalarının istenilen amaca ulaşım ulaşılmadığının ölçülmesi ile eğitimin tüm süreçlerini kapsayan değerlendirme ilişkilendirilmiştir. Bu ilişkilendirmelerin tamamı pozitif sonuçlar vermiştir. Bu nedenle koçluk uygulamalarının daha çok benimsendiği gözlemlenmektedir.

KAYNAKLAR

Kolektif, (2014).Koçluk Teknikleri, 3. bs., İstanbul, Paloma Yayınevi.

O'Conner Joseph, Andrea Lages (2004). NLP ile Koçluk, 1. bs., İstanbul, Hayat Yayıncılık.

Deniz, Çetin (2014). Selfie Koçluk, 1. bs., İstanbul, Cinius Yayınları.

Atlı, Dinçer (2012).Yetenek Yönetimi, 1. bs., İstanbul, Crea Yayıncılık.

Duncan, Shannon (2015).Şimdiki An Farkındalığı, 2. bs., İstanbul, Kuraldışı Yayıncılık.

Evans, Jules (2014).Yaşam Koçum Aristo, 2. bs., İstanbul, Kuraldışı Yayıncılık.

Tarhan Nevzat, Orhan Gümüşel ve Aynur Sayım (2013).Pozitif Psikoloji, 3. bs., İstanbul, Timaş Yayınları.

Robertson, K. Arthur (2002). Etkili Dinleme, 1.bs., İstanbul, Hayat Yayınları.

McGinnis, Alan Loy (2014). İnsanların İçindeki En İyiyi Ortaya Çıkarmak, 1. bs., İstanbul, Beyaz Yayınları.

Osho (2010).Beden ile Zihni Dengelemek, 1. bs., İstanbul, Butik Yayıncılık.

Şahin, Levent. (2017). İşletmelerde Stratejik Eğitim Yönetimi-Kılavuz Model, 1. bs., İstanbul, Sentez Yayıncılık,

Ataay İsmail Durak, vd. (2015).İnsan Kaynakları Yönetimi, 7. bs., İstanbul, Beta Yayınları, 2015

Akgeyik Tekin, vd. (2011): İnsan Kaynakları Yönetimi, 2. bs., Bursa, Ekin Yayınevi.

Ayan, Filiz (2011): İnsan Kaynakları Yönetimi, 1. bs., İzmir, İlya İzmir Yayınevi.

Mucuk, İsmet (2008). Modern İşletmecilik, 15. bs., İstanbul, Türkmen Kitabevi.

Yüksel, Öznur (2007). İnsan Kaynakları Yönetimi, 6. bs., Ankara, Gazi Kitabevi.

5. BÖLÜM

KÜTÜPHANE AFET YÖNETİMİNDE COĞRAFİ BİLGİ SİSTEMLERİNİN ÖNEMİ

Doç. Dr. Alpaslan Hamdi KUZUCUOĞLU¹

¹ İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü,
alpaslan.kuzucuoglu@medeniyet.edu.tr

GİRİŞ:

Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS), konum, mekana göre analiz yapar ve karar verme süreçlerinde kullanıcılara büyük katkılar sağlayan bir araçtır. Sadece matematiksel konumu değil lokasyonun kullanıcılarla da ilişkilerinin araştırılmasına yönelik kullanılan sistemler bütünüdür. İstenilen bilgileri kullanıcıya hızla ve güvenilir şekilde sunar. Ancak bunun için de verilerin sağlıklı bir şekilde bilimsel verilere uygun olarak girilmesi gereklidir. Dolayısıyla bir CBS;

- Verinin Toplanması,
- Depolanması,
- İşlenmesi,
- Analiz edilmesi,
- İstenildiği sorgulanması ve içinden gerekli bilgilerin filtre edilmesi,
- Tüm bu işlemlerin yönetim çatısı altında toplanmasından ibarettir.

AMAÇ:

CBS sistemi insanlığın ihtiyaçları ve teknolojinin gelişmesine paralel olarak doğmuştur. Sistemin çalışması için:

- Veri girişlerinin yapılması gereken bir yazılıma,
- Bu verileri girecek ve yorumlayıp analizini yapacak bir uzmana,
- Bilgisayarlara ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu sistemler bilgi merkezlerinden olan kütüphanelerde de yaygın olarak kullanım alanı bulmalıdır. Modern teknolojinin bir aracı olan yazılım, donanım ve mesleki yeterliliğe haiz uzmanlar ile yürütülebilecek CBS'nin önemi vurgulanarak, bu konudaki farkındalığın artırılması çalışmanın amacını oluşturmuştur.

KAPSAM:

Kütüphaneler gerek çalışanlar ile kullanıcılar, gerekse barındırdıkları dermeleri açısından mutlaka korunması gereken kurumlardır. Özellikle afet öncesinde hazırlık çalışmalarının yapılması, afet esnasında hızlı müdahale çalışmalarının yapılması ve afet sonrasında ise hızlı toplanmayı sağlayacak tedbirlerin alınması gereklidir. Bu nedenle hızlı müdahaleye imkan sağlayacak acil durum servislerinin yerlerinin belirlenmesi, bu kurumlarla afet öncesi irtibatın sağlanarak ortak çalışmaların yapılması, sorumluların belirlenmesi konularına dikkat çekilerek; konunun ilgili kişiler nezdinde önemle ele alınması gerektiği vurgulanmıştır.

YÖNTEM:

CBS'nin temelini sınıflandırma amacı oluşturmaktadır. Tüm bilimsel çalışmalarda olduğu gibi CBS de 5N1K sorularına odaklanır:

- NE ? sorusu ile araştırılmak istenilen ana tema belirlenir,
- NEDEN, NİÇİN? sorusu ile çalışmanın amacı belirlenir,
- NASIL? sorusu ile yapılacak çalışmanın metodu belirlenir,
- NEREDE? sorusu ile yapılacak çalışmanın hangi mekanda gerçekleştirileceği belirlenir,
- NE ZAMAN? sorusu ile çalışmanın ne kadar süreceği belirlenir,
- KİM ? sorusu ile çalışmanın tarafları / paydaşları belirlenir,

Tüm bu sorular bir kütüphanede uygulanacak olursa aşağıdaki sonuçlar elde edilebilir:

- Çalışma X Kütüphanesindeki kullanıcı yoğunluğunun tespiti için yapılacaktır,
- Çalışma, kullanıcıların en yoğun kullanım saatlerinin belirlenmesini amaçlamaktadır,
- Çalışmada CBS yöntemi kullanılacak olup, veriler CBS üzerine kaydedilecektir,
- Çalışma Y lokasyonunda bulunan X kütüphanesinde yapılacaktır,
- Çalışma, CBS uzmanı kütüphaneciler tarafından yapılacaktır.

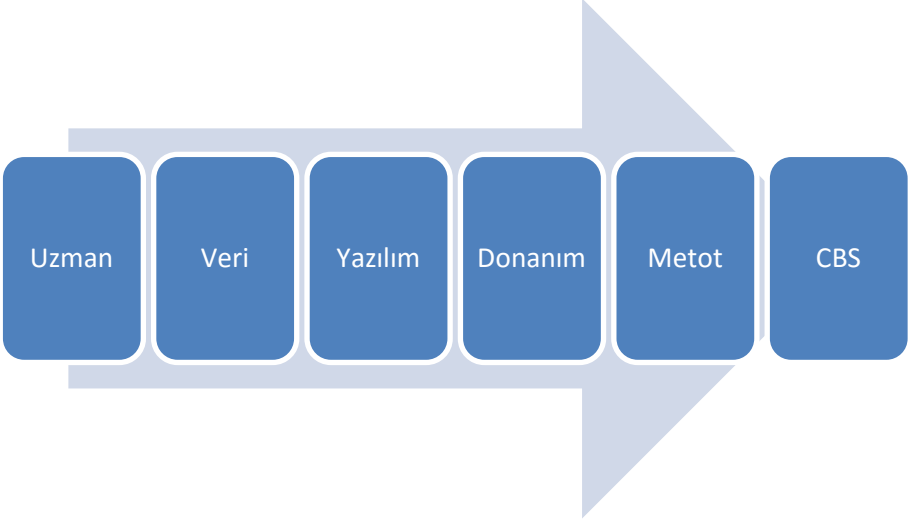
Aşağıdaki sorular yine CBS için sorulabilecek diğer sorulara örnek teşkil edebilir:

- Kütüphanenin lokasyonu NEREDE?
- Derme içinde aradığım kitap NEREDE?
- Kütüphanenin mimari planı içerisindeki Z veri NEREDE?
- Kütüphaneye en yakın itfaiye istasyonu NEREDE?
- Kütüphanenin bulunduğu yerdeki diğer acil servisler NEREDE?

Bu çalışmada ise yöntem olarak 5N 1 K soruları çerçevesinde çalışma evreni İstanbul'un Avrupa yakasında İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ne bağlı olarak faaliyet gösteren bir kütüphane seçilmiş, bu kütüphaneye en yakın hastaneler, acil yardım ambulansları, itfaiye istasyonları ve hidrantlar CBS üzerine işlenmiştir. Bilgisayar ortamında çalışma alanına ait verilerin sayısal haritalara işlenmesi için bir CBS yazılımı olan ArcGIS Online kullanılmıştır.

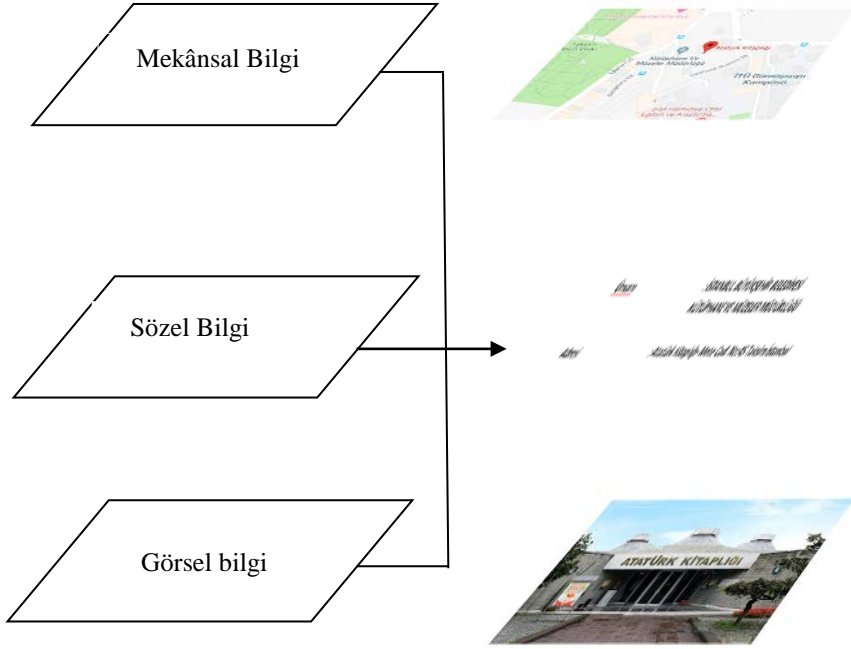
KÜTÜPHANELERDE COĞRAFİ BİLGİ SİSTEMİNİN KULLANIMI

Yoğun veri kullanımının olduğu yerlerde CBS teknolojisi ile çalışmalar daha etkin ve kolay bir şekilde yapılmaktadır. Her yıl değişen yeni teknolojik gelişmelerle birlikte yüzlerce farklı meslek dalında kullanılmaktadır. Bunlardan biri de "Bilgi ve Belge Yönetimi" alanıdır. Analiz etme özelliğinin yanında bu verileri boyutu ne olursa olsun depolanmasını da sağlamaktadır.

Şekil 1: CBS'yi oluşturan parametreler

CBS'nin en önemli özelliği, mekansal veri ve grafiksel olmayan (sözel) veri ilişkisi kurmasıdır. Kütüphaneler, arşivler, müzeler ve okullar gibi bilgi merkezleri; öğrencilere ve ziyaretçilere / kullanıcılara yönelik yerler, insanlar ve olaylar arasındaki bağlantıları anlamak için CBS'yi kullanır. CBS ölçüm sonuçları, bir yazılım gerektirmeden manuel yapılan ölçüm değerlendirme yöntemlerine göre daha başarılı sonuçlar vermektedir. Bilgi merkezlerinin iç ve dış mekanlarında CBS'nin uygulandığı birçok proje vardır.

Şekil 2: CBS'de mekansal veri ve grafiksel olmayan (sözel) veri ilişkisi

İlter ve Özkeser, afetler için olası etki alanları, bina hasar durumları, yaralı ve ölü sayılarının bilimsel olarak tahmin edilebileceğini, gelecek yardımlar için çadır alanları, depolama alanları, dağıtımların yönetimi, acil durum müdahale araçlarının kullanabileceği ulaşım hatlarının CBS tabanlı il yönetim sistemi ile analiz edilebileceğini vurgulamışlardır İlter, B. ve Özkeser, İ. (2007).

Yağcı ve Durduran da veri tabanı analizleri sonucu oluşturulan CBS tabanlı deprem risk haritası çalışmasında Coğrafi Bilgi Sistemi kullanılarak yapılan haritalarla konumsal olarak ifade edilen deprem hatları, yollar, yıkılan binaların tespiti, çadır kentlerin kurulumunu gösteren oluşturulan altlıklar yardımıyla afet sonrası yaşanan durum daha rahat yorumlanabilme ve karar vericilere daha hızlı, etkin karar verebilme imkânını açıklamıştır Ceren Yağcı, C. ve Durduran, S. (2015).

Kalkınma Bakanlığı 2014-2018 yıllarını kapsayan Onuncu Kalkınma Planı'nın Afet Yönetiminde Etkinlik Raporunda da Afet zararlarının azaltılmasında CBS gibi güncel teknolojilerin kullanılması fırsatlar başlığında değerlendirilmiştir.

KÜTÜPHANE AFET YÖNETİMİNDE COĞRAFİ BİLGİ SİSTEMİNİN KULLANIMI

Kütüphaneler birçok alanda veya birden fazla katta da hizmet verebilmektedir. Kütüphanelerde aynı zamanda yangın ve diğer acil durum / afetlerle müdahaleye yönelik pek çok ekipman bulunabilmektedir. Bunlar CBS haritalarında katmanlar halinde gösterilebilir: Acil çıkış kapıları, acil müdahale araçlarının yeri (yangın söndürücü, yangın hortumu, hidrant, yangın alarm butonları, elektrik panosu, gaz vanası, ilk yardım çantası, vb.), en yakın acil servis merkezleri (itfaiye, polis, ambulans, vb.), acil tahliye yolları, dış, ana ve servis merdivenleri, yapısal olmayan yapı malzemeleri vb.

Acil durum servislerinin konumları ve yerlerinin belirlenmesine yönelik bazı CBS çalışmaları yapılmıştır. CBS Ağ analizi yöntemi ile istasyon ve olay yeri arasında rota tayini, istasyondan çıkan araçların belirlenen süre içerisinde ulaşabilecekleri bölgelerin tespiti, olay yerine en yakın istasyonun tespit edilmesi gibi işlemler gerçekleştirilmiş, böylece istasyondan çıkan araçların hangi sürede nerede olacaklarının belirlenmesi ile istasyonların yetersiz kaldığı veya kritik süre içerisinde ulaşamayacakları bölgelerin tespiti yapılmıştır (Sarı vd, 2012).

Topeka and Shawnee County Halk Kütüphanesinde yapılan bir CBS çalışmasında, kütüphane çevresindeki kullanıcı yoğunluk haritası CBS üzerinde tematik harita olarak hazırlanmıştır (www.esri.com).

ABD'deki Idaho Üniversitesi'nde yapılan bir CBS çalışmasında kütüphanenin tüm alanları bir CBS haritası üzerinde gösterilmiştir (Godfrey vd, 2018). İngiltere'deki Rhode Island Üniversite Kütüphanesinde yapılan bir çalışmada ise kullanıcıların kütüphaneyi hangi saatler arasında kullandıkları CBS haritası üzerinde gösterilmiştir (Mandel, 2016). Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yürütülen “Z-Kütüphane Projesi için de bir CBS haritası hazırlanarak İstanbul'da bulunan Z-Kütüphaneler, kapasiteleri, bu kütüphanelere ait fotoğraf, lokasyon ve iletişim bilgileri işlenmiştir (<http://z-kutuphane.meb.gov.tr>). İlim Yayma Vakfı Recai Efendi Kütüphanesi'nde yapılan bir çalışmada da kütüphane ortamına etki

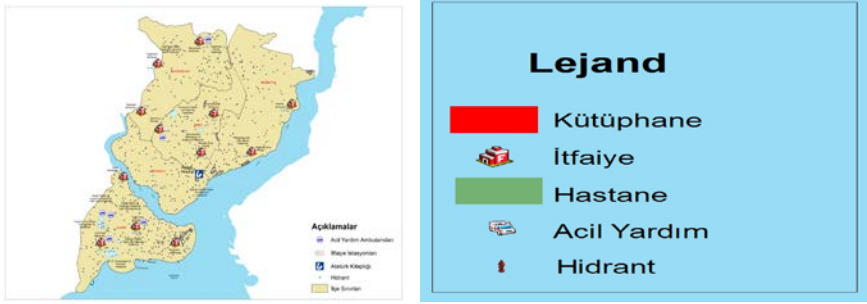
eden ışık risk faktörüne bağlı risk haritası CBS ortamında gösterilmiştir (Kuzucuoğlu, 2014).

Konuyla ilgili diğer bir çalışmada tarihi sit alanlarında yıllık yangın ve yangına müdahale süre istatistiklerini kullanan CBS ortamında oluşturulacak bir yöntem araştırmasına odaklanılarak, İstanbul Fatih İlçesi örnekleminde, yangınla mücadele için, Fatih ilçesi yangın risk haritasının oluşturulması, özel araç ihtiyacının saptanması yapılarak, yeni itfaiye müfreze binaları ve hidrant yerleri önerilmiştir (Kuzucuoğlu vd., 2013).

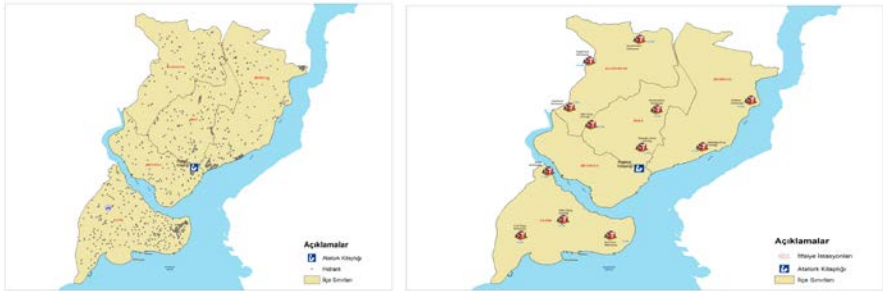
KÜTÜPHANE CBS UYGULAMASI:

Bu bölümde, araştırma kapsamında elde edilen bilgilerin nasıl toplandığına ilişkin detaylara yer verilmiştir. İstanbul'da kamu ve özel sektöre bağlı çok sayıda kütüphanede bulunmaktadır. Çalışma kapsamında pilot proje olarak İstanbul'un Avrupa yakasında İstanbul Büyükşehir Belediye'ne bağlı olarak faaliyet gösteren bir kütüphane seçilmiştir. Çalışmanın amacını, olası bir afet öncesinde kütüphaneye destek verecek acil durum servislerinin yerlerinin ve erişimlerinin belirlenmesine yönelik bir ön çalışma yapılması oluşturmuştur. Coğrafi Bilgi Sistemleri kullanılarak oluşturulmuş bu senaryo çalışmalarına dayanılarak kütüphane idareci ve çalışanlarının acil yardım isteğine cevap verebilecek en yakın kurumların tespitine olanak sağlanmıştır.

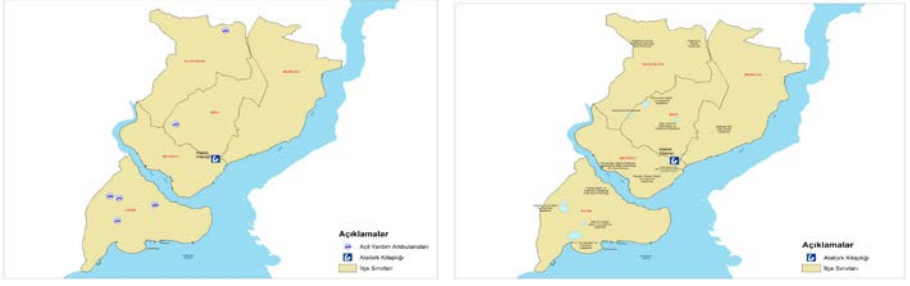
Veri tabanında oluşturulan kataloğa göre kütüphanenin yeri, itfaiye istasyon / müfrezelerinin yerleri, 112 acil sağlık istasyonlarının yerleri, hastanelerin yerleri, itfaiye hidrantlarının yerleri belirlenmiştir (Şekil 3-4-5).

Şekil 3: CBS'de tüm katmanların gösterilmesi (solda), katmanlara ait lejant (sağda).

Şekil 4: CBS'de tüm hidrant yerleri ile (solda), tüm itfaiye birimlerinin (itfaiye istasyonu/ itfaiye müfrezesi) gösterilmesi (sağda).

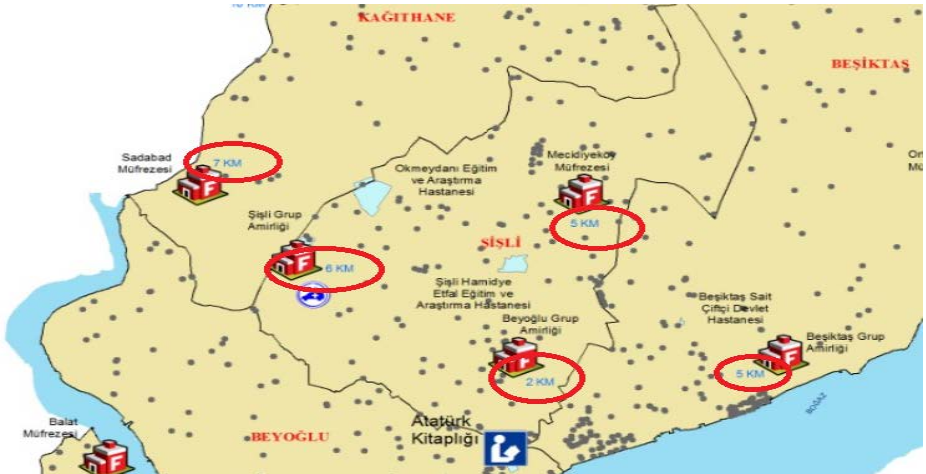
Şekil 5: CBS'de acil yardım ambulanslarının yerleri ile (solda), sağlık kuruluşlarının yerlerinin gösterilmesi (sağda).

Harita üzerinde tüm bilgiler katmanlar halinde girilmiş, çalışma kütüphanenin itfaiye istasyonları, acil yardım ambulansları, hidrantlar ve hastaneler gibi önemli acil hizmet sağlayıcılarından uzaklıkları açısından değerlendirilmiştir. Bu çalışmada önceden alınacak tedbirler sadece dört parametreyle sınırlı kalmış olsa da, hazırlanmış olan mevcut altlığın üzerine pek çok parametrenin katmanlar halinde daha sonra ilave edilebilmesine olanak bulunmaktadır (Kuzucuoğlu, 2018).

CBS veri tabanında tüm kurumların lokasyonlarının birbirleriyle ilişkilendirilmesi, kurumların hızlı karar vermesi açısından çok önemlidir. Şekil 6 daki gibi görsel olarak kütüphaneye olan erişilebilirlik mesafeleri görüntülenebilmektedir. İtfaiye amirlikleri kendi sorumluluk bölgelerinde olan özellikli binalara yönelik yangın müdahale planları hazırlamaktadırlar. Bununla birlikte binanın durumuna yönelik; binanın cinsi ve özellikleri, yangına karşı alınan koruyucu önlemler, yangından korunmak için alınması gereken

önlemler, yangın denetim raporu olarak da verilmektedir. Bu çalışmalar işyeri açma çalışma ruhsat işlemleri için de projeye uygunluk açısından değerlendirilmektedir. Ancak işyerleri açıldıktan sonra da yangın mücadele sistemleri, işyeri mekanları ve fonksiyonları bazı değişiklikler göstermektedir. Bu nedenle, olası değişiklikler sebebiyle kurumlar arası iletişim ile müdahale kapasitelerinin geliştirilmesi aciliyet arz etmektedir.

Kütüphanelerde mevcut bulunan yangınla mücadele sistemleri itfaiye ile uyumlu olamayabilmektedir. Örneğin kütüphane içinde çok önceden tesis edilmiş yangın dolabı veya hidrant gibi tesisatlar itfaiye araçlarına uyumlu olmadığından bir yangın anında işlevsiz kalabilmektedir. Hazırlanacak CBS haritaları, yangın veya afet müdahale planlarına entegre edilmelidir.

Şekil 6: CBS'de örneklem olarak seçilen kütüphanenin itfaiye merkezlerine olan uzaklıklarının gösterilmesi.

Bu ilave edilecek parametrelerden bazıları aşağıda öneri olarak sunulmaktadır:

- Kütüphane acil toplanma alanları
- Jeolojik durumu
- Alt yapı tesisleri
- Tarihi haritalar
- Yangın hasar görebilirlik analizleri
- Cadde / Sokak boyutları

Bununla beraber, navigasyon özelliklerinden yararlanılarak olası bir acil durumda, trafik durumuna göre en uygun ulaşım imkanı da tespit edilmelidir. Acil durumlara yönelik senaryo çalışmalarında bu süreler göz önüne alınmalıdır.

Şekil 7: Google haritalar üzerinde en yakın itfaiye istasyonuna erişim süresinin belirlenmesi.

SONUÇ

Çalışmada sınırlı sayıda acil müdahale kurumlarına yer verilse de, aynı veri tabanı üzerine AFAD, UMKE vb. müdahaleci kurumların da lokasyon bilgileri kolaylıkla eklenebilir. Bunun yanında kütüphaneye erişim sağlayan yolların genişlikleri, Kütüphane çevresindeki yapıların özellikleri (ahşap, betonarme vb.), işletme fonksiyonları (fabrika, okul vs.), jeolojik yapı, alt yapı bilgileri de entegre edilebilir. Bu şekilde, CBS risk haritaları ile tüm kütüphane binalarının acil durum planlama çalışmalarına katkı sağlanmalıdır. Hızlı müdahalenin sağlanması için “gerekli bilgiler” arasında ilgili kurum ve kuruluşların konum ve mesafelerinin olduğu kadar, ulaşım/trafik bilgileri de son derece önemlidir.

CBS risk haritalama / senaryo çalışmaları konusunda gerek kullanıcılar gerek çalışanlara yönelik acil durum risklerine karşı farkındalık çalışmaları yapılmalıdır. Çalışanlarca kütüphanenin tehlikeli alanları belirlenmeli, bu tehlikeli alanların belirlenmesinde CBS haritalarından faydalanılmalıdır.

Dünyada bu alanda çalışan kütüphane CBS kullanıcıları ile ortak sorunlar tartışılmalı, ulusal ve uluslararası ağlar oluşturulmalı, bu konuda çalıştay, konferans vb. etkinlikler düzenlenmelidir.

CBS ile oluşturulacak risk haritalarına altlık teşkil edecek katmanlarda veri setlerinin sayıları artırılmalı, bir model olarak tüm kütüphanelerde CBS kullanımı yaygın hale getirilmelidir.

TEŞEKKÜR

İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Afet Koordinasyon Merkezi personeli CBS Uzmanları Müh.Salim ÖZMEN and Müh.Enes SARITÜRK'e teşekkür ederim.

KAYNAKÇA

- Ceren Yağcı, C. ve Durduran, S. (2015). Konya İlinde Olası Bir Afet Durumunda CBS ile Afet Yönetimi, 17. Akademik Bilişim Konferansı, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir
- Godfrey Bruce, Stoddart Rick (2018). Managing In-Library Use Data: Putting a Web Geographic Information Systems Platform through its Paces, Information Technology and Libraries 37(2):34.
- Ilter, B. ve Özkeser, İ. (2007). Coğrafi Bilgi Sistemleri İle Afet Ve Acil Durum Yönetim Bilgi Sistemleri, TMMOB Afet Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Ankara.
- Kalkınma Bakanlığı (2014). 2014-2018 yıllarını kapsayan Onuncu Kalkınma Planı
- <http://www.cka.org.tr/dosyalar/Ozel%20Ihtisas%20Komisyonu%20Raporlar%20C4%B1/Afet%20y%C3%B6netiminde%20etkinlik%20%C3%B6k%20raporu.pdf> adresinden erişildi.
- Kuzucuoğlu A., Özdemir, B. (2013). Tarihi Sit Alanlarında CBS Yardımıyla Yangın Risk Haritalarının Oluşturulması, Uluslararası İstanbul Tarihi Yarımada Sempozyumu 2013, YTÜ İstanbul Tarihi Yarımada Uygulama ve Araştırma Merkezi, Sf.483-492.
- Kuzucuoğlu, A. (2014). Müze, Kütüphane Ve Arşiv Binalarında İzleme Çalışmalarının Önleyici Konservasyon Açısından Önemi. Uluslararası Hakemli Tasarım ve Mimarlık Dergisi, Cilt. 01, Sayı. 02, Sf. 120-138.

Kuzucuoğlu, A. (2018). Kütüphane Afet Yönetiminde Coğrafi Bilgi Sisteminin Kullanımı, Uluslararası Değişen Dünyada Bilgi Yönetimi Sempozyumu Bildiri Özetleri kitabı, Hacettepe Üniversitesi, Ankara

Mandel Lauren H., (2016), Visualzing the Library as Place, University of Rhode Island Web Sayfası:

https://digitalcommons.uri.edu/lsc_facpubs adresinden erişildi

Milli Eğitim Bakanlığı, “Z-Kütüphane Projesi Web Sayfası:

z-kutuphane.meb.gov.tr adresinden erişildi

Sari Fatih, Erdi Ali, Ilgaz Asuman, Güntel Ahmet, (2012). En Uygun Acil Durum Müdahale İstasyon Yerlerinin Belirlenmesi ve En Kısa Süre Tayini İçin Ağ Tasarımı IV. Uzaktan Algılama ve Coğrafi Bilgi Sistemleri Sempozyumu (UZAL-CBS 2012), Zonguldak.

Topeka and Shawnee County Public Library Web Sayfası:

<https://www.esri.com/news/arcuser/0110/tapestry.html> adresinden erişildi

6. BÖLÜM

İNSANOĞLUNUN KÖMÜRLE TANIŞMASI VE KÖMÜRÜN ETKİLERİ

Öğr. Gör. Faruk AY*

* Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Antropoloji Bölümü,
Sivas/Türkiye, farukay@cumhuriyet.edu.tr

GİRİŞ

Senozoik zamanın Tersiyer devrinin Miyosen devresinde, yaklaşık 20-25 milyon yıl önce tarih sahnesinde Hominoid (İnsanımsı) adı verilen bir grup canlı tarih sahnesinde ortaya çıkmıştır. Aslında insan ailesiyle (hominid) iri primat ailesi (pongid) bu üst ailede toplanır. Zamanımızdan 25 Milyon yıl önce başlayan 5,5 milyon yıl önce de sona eren miyosen devresinden sonra 3,3-5 milyon yıl önce Pliyosen devrinde insan adını hak eden “Homo” türünün ilk türleri ortaya çıkmıştır (Özbek, 2000:81-83; Şenel, 2006:57). Hominidlerin III. Zamanın miyosen çağıyla geride kalırken, yaklaşık 4,6 milyar yaşında olan dünyamız, gelmiş geçmiş tüm canlıların en benzersizini ağırlamaya hazırdır. İnsanoğlu dünyada yaşamaya başlaması ile aklını ve zekasını kullanarak doğayla mücadele içinde olmak için sınırsız bir araştırma gereksinimi duymaktadır (Özbek, 2000:89-91). Varoluştan itibaren insan beslenmek, barınmak ve dışarıdan gelebilecek tehlikelere karşı kendini savunmak için taştan ve avladıkları iri hayvanların kemiklerinden silahlar ve aletler yapmışlardır (Özbek, 2010:106). Diğer yandan da çevresini ve dünyayı tanımak için araştırma çalışmaları yapmıştır. *Homo erectus*, kompleks taş alet yapımının yanı sıra kültür tarihimizin de en önemli dönüm noktalarından biri olan ateşi kontrol etmeyi öğrenmiş ve avladıkları hayvanları ateşte pişirmeye başlamışlardır (Özbek, 2010:107). Ateş, hem ısınma ihtiyacını gidermiş, hem de yiyeceklerin pişirilerek yumuşamasını sağlamıştır. İlk başlarda yakacak ihtiyacının tamamı odundan sağlanmış, uygarlığın

gelişmesi ve ihtiyaçların artmasıyla insanlar yer altı kaynaklarına yönelmiş ve kömürü keşfetmiştir (Ünalın, 2010:3).

Kömürün gerçekte yoğun kullanımı, yaklaşık olarak 300 bin yıllık insanlık tarihinde son 150 yıllık diliminde söz konusu olmuştur. Sıçramanın arkasındaki temel dinamik, 18. ve 19. yüzyıllarda ortaya çıkan 'Sanayi Devrimi'dir. Dünyada kömüre olan talep, on dokuzuncu yüzyıl süresince sürekli artış göstermiştir (Ünalın, 2010:4-8).

Kömür, enerji kaynakları arasında dünyada en önemli kaynaklardan birisidir. Enerji kaynağı olarak kömür ilk başlarda ısınmada ve sonra aydınlatma amaçlı olarak da kullanılmıştır. 1700'li yılların sonlarına doğru buhar makinelerinin icat edilmesi, kömüre olan talebin artmasındaki en önemli nedenlerden biridir. Sanayileşmenin ardından Avrupa ülkeleri arasında kömür madenlerini elde etmek için mücadeleler başlamıştır ve bu rekabet günümüzde de sürmektedir. Kömür hala en önemli enerji kaynaklarından biridir. İleriki yıllarda da önemini kaybetmeden kullanılmaya devam edecektir (Ünalın, 2010:4-8).

1.DÜNYADA KÖMÜRÜN TARİHÇESİ

Tarih boyunca kömür çeşitli dönemlerde cinslerine göre; ısıtmada, pişirmede, çanak-çömlek yapımında, metalleri eritmede ve şekil vermede kullanılmıştır (Kural ve Asmatülü, 1998). Arkeolojik kazılar, Çinlilerin günümüzden 3000 yıl önce az da olsa kömür kullandığını göstermiştir. Milattan Önce Çin'in kuzeyinde işletilen eski maden yataklarında kömüre rastlanmıştır (Şekil 1). O dönemde Altaylarda ve

Orta Asya’da demircilik işlerini çok iyi bilen Türkler demiri eritmek için gerekli ısı enerjisini kömürden elde etmişlerdir. Arkeolojik çalışmalar sonucunda Orta Asya ve Altay Dağları’nda Türklere ait olduğu belirlenen maden ocaklarına ve izabe fırınlara rastlanması, Türklerin kömürü uzun yıllar önce kullandığını göstermektedir (Savaşkan, 1993). Ayrıca Ergenekon Destanı’nda yazılanlardan da anlaşıldığı gibi kömür demirin eritilmesinde kullanıldığından sözedilmektedir (Birön ve Atak, 1986).

Şekil 1. Çin’de kömür çıkartan işçiler (1637)

Kaynak: Akbulut, 2014.

MÖ 240 yılında Aristo'nun öğrencisi olan Teokrast bir eserinde Peleponnes, Sicilya ve Eski Yunanistan'da ağaç gibi yanan, duman ve zifli koku çıkaran taşlardan bahsetmiştir (Ateşok, 1986). Mısır, Hitit ve Sümer medeniyetlerinde doğal kömür kullandığı hakkında kesin bir bilgi yoktur. O dönemlerde Tevrat'ta veya kil tabletlerde bahsedilen kömür, odun kömürüdür. İngiltere, Roma İmparatorluğu'na bağlı iken Romalıların MS 122 yılında İngiltere'de kömür ocaklarında kömür çıkartıp yaktıkları bilinmektedir (Savaşkan, 1993). Marco Polo, 13. yüzyılda Çin'de gördüğü kömürü “odun gibi yanan siyah taş” diye tanımlamıştı (Birön ve Atak, 1986; Güngören, 2015).

Kömür, farklı ülkelerde bilinmesine rağmen uzun süre kullanılmamış, çok duman çıkartan kömürün yerine odun veya odun kömürü yakıt olarak kullanılmıştır. Avrupa'da kömür, 1193 yılında Belçika'da, 12. yüzyılda Fransa'da, 1302 yılında ise Almanya'da kullanılmış ve buralarda kömür üretimi yapılmıştır (Savaşkan, 1993). İngiltere'de 13. yüzyıldan itibaren kömür kullanımı artmış, madencilik sektöründe aşırı miktarda odun tüketildiği için ormanları korumak amacıyla, kömüre ağırlık vermişlerdir. Kömüre olan ihtiyaç artınca, 1500'lerde ocaklar açılarak kömür çıkartılmaya başlanmıştır (Birön ve Atak, 1986).

Kömür arama ve çıkartma tekniklerini geliştiren İngilizler, 1620 yıllarında demiri eritmede bu madeni kullanmışlardır. Abraham Derby 1754 yılında “yüksek fırını” icat etmiştir, 1856'da ise Bessemer bu fırını geliştirmiştir. Sanayi Devrimi sonrasında, sanayileşme için en önemli ihtiyaç olan enerjiyi elde etmek için kömürü kullanmaktan başka çare kalmamıştır. Sonrasında buhar makinelerinin; fabrika, tren

ve gemilerde kullanılması kömüre olan talebi daha da artırmıştır. Ardından kömür demir-çelik sanayisi için vazgeçilmez bir enerji kaynağı olmuş, 1870 sonrası İngiltere’de demir-çelik tesisleri kömür havzalarının yakın çevrelerine kurulmuştur (Miller, 2005).

Amerika kıtasında ilk maden kömürü 17. yüzyılın sonlarına doğru Virginia eyaletinde bulunmuş, daha sonra Kansas eyaletinde bulunan açık kömür ocaklarında, buharla çalışan ekskavatörlerin kullanılması başlamıştır (Birön ve Atak, 1986). O dönemlerde kömür madenlerinde çocuk işçiler çalışmaktaydı (Şekil 2).

Şekil 2. ABD’de kömür ocağında çalışan çocuk işçiler (1912)

Kaynak: Akbulut, U. (2014).

Kömürün günümüzde birçok kullanım alanları görülmektedir. Taş kömürü sayesinde hava gazı üretilebilmekte ve buna bağlı olarak çelik üretiminde de artış görülmektedir. Düşük kalorili linyit kömüründen, kimyasal gübre ve bazı kimyasal maddeler elde edilerek tarım alanlarında toprak düzenleyici olarak kullanılmaktadır (Ay, 2015). Kömürden; karbonmonoksit, hidrojen ve metanol üretilir. Bu kimyasallardan da formaldehit, asetik asit, olefinler, amonyak ve üre elde edilmektedir. Çinliler petrolden elde edilen kimyasal maddelerin çoğunluğunu, yeni tekniklerle kömürden de elde etmeye başlamışlardır. Petrolden, doğalgazdan ve barajlardan elde edilen elektrik miktarı; kömür santrallerinden elde edilenden azdır. Bugün çok sayıda kimyasal, kömürden elde edilmektedir (Kural, 1998:325-335).

2.TÜRKİYE'DE KÖMÜRÜN TARİHÇESİ

Türkiye'de 1829 yılında Uzun Mehmet Ereğli'de kömürü bulmasıyla ilk taş kömürü madenciliği başlamıştır. Fiili olarak ilk üretime geçilmesi 1848 yılında geçilmiş ve "Hazine-i Hassa" tarafından Galata sarraflarına kiralanmıştır. O dönemde çok ilkel bir çalışma ile yaklaşık 40.000-50.000 ton kömür üretimi gerçekleşmiştir. İzleyen yıllarda Kırım Harbinin başlamasıyla ve idaresi İngilizlerin eline geçmiştir.

1864 yılına gelindiğinde o dönemin Kaptan-ı Deryası'na üretim devredilerek maden nazırlığı kurularak çalışmalara devam edilmiştir (Aktaş, 2012; Öğreten, 2006: 143-144). İzleyen dönemlerde tren ve dekovil hatlarının döşenmesiyle birlikte kok, briket, ateş tuğlası,

çimento fabrikaları gibi tesisler kurulmuştur. Böylece üretim 1907 yılında önemli artış göstererek 735.000 ton olarak gerçekleşmiştir.

I. Dünya Savaşı yıllarında üretimde gerileme olmuş ve savaş sonlarında Fransızlar havzayı işgal etmişlerdir. Bu dönemde üretim 570.000 ton olarak gerçekleşmiştir. Türkiye'nin en önemli taş kömürü havzası olan Ereğli Zonguldak havzası çeşitli derinliklerde taş kömürü yataklarına sahiptir. Bu bölgedeki taşkömürü rezervi toplam 1.35 milyar tondur (Apak, 1952). Türkiye'de Zonguldak havzası dışında bulunan kömürlerin tamamına yakını linyittir. Türkiye linyit rezervi bakımından 8,4 milyar ton ile oldukça zengin bir ülkedir (Kural, 1998: 10-15).

Bununla birlikte linyitin kalori değeri düşüktür ve elektrik enerjisi içerisinde linyit Türkiye'de en büyük enerji kaynağı durumundadır. 2005-2017 yılları arasında Linyit Arama Projesi kapsamında, MTA Genel Müdürlüğünün koordinatörlüğünde 13 adet yeni sahada linyit kaynakları belirenmiş ve 8,3 milyar ton seviyelerinden 17,27 milyar ton seviyesine yükseldiği belirlenmiştir (TKİ, 2017: 35-41).

3.KÖMÜRÜN İÇERİĞİ VE TÜRLERİ

Milyonlarca yıl önce dünyamızda sık ormanlar ve çok çeşitli bitkiler yaygındı. Bataklık ve Sulak bölgelerdeki bitkiler ve ağaçlar taşkınlar ve seller sonucunda kırılıp, devrilerek suya ve toprağa gömüldü. Zaman içerisinde jeolojik olaylar sonucunda fiziksel, kimyasal ve biyokimyasal gelişmeye uğrayarak ve karbonca zenginleşerek değişime uğraması sonucu ortaya çıkan organik ve inorganik bileşikler içeren kayalara kömür denir (Ateşok, 2004; Demli 1994; Nakoman, 1971;

Eroğlu ve Gouws, 1993). Kömür, farklı oranlarda inorganik ve organik bileşenler içeren sedimanter bir kayadır (Agun, 2001). Kömürü oluşturan başlıca element karbondur, bu nedenle kömürün oluşumu içerisindeki karbon oranına bağlıdır (Ahmed, 1991).

Kömürleşme için jeolojik devirler içinde iki önemli oluşum dönemi vardır. İlki Karbonifer (345-280 my ) ve Permian (280-225 my ) dönemlerini kapsamaktadır. Karbonifer dönemindeki taşkömürü yataklarının çoğu Avrupa'da ve Kuzey Amerika'nın doğusunu kapsarken; Avustralya, Sibirya ve Asya'nın doğusundaki kömür yatakları Permian döneminde oluşmuştur. İkinci büyük kömürleşme dönemi ise Kretasede başlayıp ve tersiyer döneminde sona ermiştir. Dünya oluşan yağsız kömürlerin ve linyitlerin birçoğu bu dönemdedir (Ünalın, 2010:25-27; Kural ve Asmatülü, 1998).

Turbaların değişik basınç ve sıcaklık altında zamana bağlı olarak geçirdiği dönüşümün sonucunda kömürün olgunluk derecesini ve k m rleşmenin derecesi ortaya çıkmaktadır. Bir dizi fiziksel ve kimyasal değişiklikler sonucu; linyit, altbit ml  kömür, bitümlü kömür ve antrasitler sıralanır (Berkowitz, 1979:4-11). Tablo 1' de bu sınıfların kömürleşme dereceleri ve kömür özellikleri verilmiştir. Ierisinde bulunan karbon miktarı en düşük olan kömür turbadır, yüksek ısı ve az duman veren karbon oranı en yüksek kömür antrasittir.

Tablo 1. Çeşitli kömürleşme derecelerinde kömür özellikleri

Kömürleşme Derecesi	% Uçucu madde içeriği	% Karbon içeriği	Isıl değer (kcal/kg)	% Nem içeriği
1.Turba	48-72	51-60	2000- 2500	65-90
2.Linyit	44-69	62-76	3500-4600	30-52
3.Alt Bitümlü Kömür	40-52	71-80	4600-6300	12-30
4.Bitümlü Kömür	14-50	76-91	5800-7000	1-15
5.Antrasit	3-10	90-96	7000-9000	1-5

Kaynak: (Tsai, 1982).

Turba: Bataklıklarda, suya doygun zeminler üzerinde yetişen değişik bitkilerin ölümlerinden sonra, aynı yerde veya başka bir yere taşınarak bir yığışım oluşturacak şekilde birikmesi, daha sonra aerobik ve ardından anaerobik bakteriler tarafından kısmen bozulması sonucu oluşur. Fakat fazla gömülmedikleri için yer sıcaklığının ve litostatik basıncı etkisinde kalmamış açık koyu kahve, siyah renkli, gözenekli ve su oranı yüksek bir organik çökeldir (Ünalın, 2010).

Turbaların yaşı Kuvaterner'dir. Turbaların çoğu yaklaşık 12 000 yıl önce sona eren Alpler Würm, Kuzey Amerika'daki karşılığı Wisconsin olan son buzul çağından sonra, buzulların yerini alan göllerin kenarındaki bataklıklarda veya bataklığa dönüşen göllerde oluşmuştur. Dünyadaki kara alanlarının yaklaşık % 3'ü turbadır. Turba tropikal bölgelerde, soğuk bölgelerdekini 2 katı hızla depolanmaktadır

(Ünalın, 2010). Turbanın ısıı gücü oldukça düşük, genelde 1000 kcal/kg'dan düşüktür (Sykorova vd., 2005)

Dünya'da turba üretimi yıllık 200 milyon tondan fazladır. Turbalardan değişik şekillerde yararlanılmaktadır. Bunların başında Termik santrallerde yakıt olarak kullanılır, tarımda toprağın su tutma özelliğine sahip olmasından dolayı saksı ve fide toprağı olarak kullanılmaktadır. Rusya Federasyonu 18 termik santrallerde yakıt olarak turba kullanırken, İrlanda elektirik enerjisinin %17'sini turbaya dayalı termik santrallerden karşılamaktadır (Boron vd., 1987).

Linyit: Siyah, koyu kahve veya kahve renkli yumuşaktır, yaşı çoğunlukla Tersiyer'dir. Kömürleşme olayının ilk aşamasını temsil eden kömürdür. Bu nedenle içerisinde bitki parçaları çıplak gözle görülebilmektedir. Yeraltındaki linyitin su (Nem) oranı %30-70 dolayındadır, Havada uzun süre bekletildiğinde suyunu kaybederek kolayca ufalanır. Linyit uçucu madde oranı yüksektir, kuru ve külünden arındırılmış örneklerde uçucu madde oranı % 52-64 arasındadır. Bu nedenle kendiliğinden kolayca tutuşabilen bir kömürdür. Üst ısıı değeri 4165 kcal/kg'dan küçüktür. Karbon oranı %60-70 arasında ve koklaşmayan bir kömürdür (Ünalın, 2010). Dünyada linyit rezervleri, alt bitümlü kömürlerle beraber toplam 414 milyar ton civarındadır. Türkiye'de ise 11,5 milyar ton civarındadır (BP, 2009).

Alt bitümlü kömür: Kömürleşme derecesi bakımından linyit ile taşkömürü arasında yer alır, koyu kahve-siyah renkli olan bu kömürler bazı ülkelerde siyah renkli linyit olarak da adlandırılırlar. Alt bitümlü

kömürler kendiliğinden tutuşmaya elverişlidir. İçerisindeki su miktarı düşük %8-25 arasında, Karbon oranı %70-80 arasında, Üst ısıl değeri kuru ve mineral maddesiz örneklerde 4165-5700 kcal/kg arasındadır. Alt bitümlü kömürlerde linyitler gibi koklaşmaz ve genellikle termik santrallerde elektrik üretiminde kullanılır. Türkiye’de önceleri linyit olarak bilinen Eosen ve Miyosen yaşlı kömürlerin bir bölümünün, yapılan çalışmalar sonucunda alt bitümlü kömür oldukları belirlenmiştir (Ünalın, 2010).

Taşkömürü: Bitümlü kömür şeklinde de adlandırılan taş kömürü koyu gri-siyah renkli ve serttir. Taş kömürü, hava ile uzun süre temasında bile ufalanma olmaz, nem oranı %5-10, Karbon oranı %80-90, uçucu madde oranı %14-42, kalorifik gücü ise 5700 kcal/kg’dan büyüktür. Bazı taşkömürleri kok üretimine elverişlidir ve bunlara koklaşabilir kömürler denir. Yeryüzünde antrasitlerle birlikte toplam 411 milyar ton görünür taş kömürü rezervi mevcuttur (BP, 2009). Türkiye’de taşkömürü yatakları Zonguldak ili ve çevresinde toplanmıştır, toplam rezervi 1,33 milyar tondur (DEK, 2007).

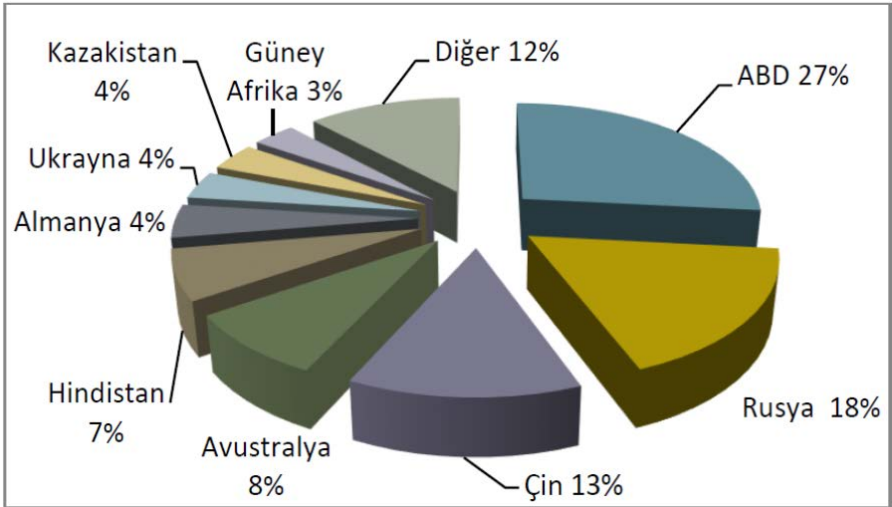
Antrasit: Parlak, siyah renkli, çok sert, kırılın, koklaşmayan ve metalik parlaklığa sahip bir kömür çeşididir. Antrasit, bir sedimanter havzada gömülmeye bağlı kömürleşme olayının en son aşamasını temsil etmektedir. Yavaş ve duman yaymaksızın yanar, bu nedenle dumansız yakıt olarak adlandırılır. Karbon oranı kuru ve mineral maddesiz örneklerde %92-98 oranında da çok yüksektir. Uçucu madde ve nem oranı ise çok düşüktür, %2-8 oranları arasındadır. Kalorifik oranı 8600 kcal/kg’a kadar çıkabilmektedir (Ünalın, 2010). Antrasit, demir-

çelik, cam ve kimya sanayinde kullanılan bir kömür çeşididir. Dünyada üreten ülkeler arasında Çin Ve Güney Afrika ilk sıralarda yer almaktadır, Türkiye’de antrasit yatağı bulunmamaktadır.

4.DÜNYA KÖMÜR REZERVLERİ

Dünya’da 80 ülkede civarında bulunduğu tespit edilen kömür rezervinin büyük kısmı ABD’de (237,3 milyar ton) yer almaktadır. ABD’ni Rusya Federasyonu (157 milyar ton) ile Çin (114,5 milyar ton) izlemektedir. Kömür rezervi bakımından zengin olan diğer ülkeler; Hindistan, Avustralya, Kazakistan, Almanya, Güney Afrika Cumhuriyeti ve Ukrayna gelmektedir. Bu nedenle, dünyada %90’dan fazla kömür rezervi bu dokuz ülkelerde bulunmaktadır (ETKB, 2018). Şekil 3’te dünya kömür rezervinin bulunduğu ülkelerin yüzdeleri görülmektedir.

Şekil 3. Dünyadaki kömür rezervleri (%)

Kaynak : (TKİ, 2017).

Dünya Enerji Konseyi'nin çalışmalarına göre; dünyada işletilebilir kömür rezervlerinin 892 milyar ton olduğu belirlenmiştir. Bu rezervler; 403 milyar ton ile antrasit ve bitümlü kömür, 287 milyar ton ile alt bitümlü kömür ve 201 milyar ton ile linyit yer almaktadır (ETKB, 2018).

2015 yılında dünyada toplam kömür üretimi göz önünde bulundurulduğunda, kömür rezervlerinin 114 yıllık bir süre kaldığı tahmin edilmektedir. Son zamanlarda ciddi yürütülen arama çalışmaları sonucunda Türkiye'nin linyit rezervinde önemli bir artış gözlenmektedir. Linyit rezervlerinin uluslararası standartlara göre sınıflandırılması ve rezervlerin ekonomik olarak işletilebilirliğinin belirlenmesi gibi konularında çalışmalar yapılmaktadır (ETKB 2018).

5.KÖMÜR VE ENERJİ

Dünyanın ve ülkelerin en büyük problemlerinin başında enerji gelmektedir. Günümüzde enerji ülkelerin ve insanların en önemli ihtiyacıdır ve ileride bu ihtiyaç daha da artacaktır. Enerji; kaynakların dağılımı, bunların nasıl elde edileceği, nakliyatı, ticareti, ülkelerin izleyeceği politikalar, politikaların sonuçları, ne şekilde ve hangi sektörde istifade edileceği, çevreye verilecek etkileri gibi birçok nedeni bünyesinde toplamaktadır. Bu nedenlere bağlı olarak enerji yıllarca pek çok farklı disiplinden bilim adamı ve araştırmacılar tarafından araştırılmış ve araştırılmaya devam etmektedir (Kaygusuz, 2003). Genel olarak enerji kaynakları yenilenebilen ve yenilenemeyen kaynaklar olarak iki şekilde sınıflandırılmaktadır. Bunlar arasında

yenilenemeyen enerji kaynakları olarak fosil yakıtları (petrol, doğal gaz, taşkömürü ve linyit) enerji üretiminde kullanılan en eski kaynaklardır.

Petrol, doğal gaz ve kömür gibi fosil yakıtlardan enerji ihtiyacının büyük bir bölümünü karşılamakta ve gün geçtikçe azalmaktadır. Bununla birlikte fosil yakıtlarının sonlu bir rezerve sahip olmasından dolayı önümüzdeki yıllarda tamamen tükeneceği de bir gerçektir (Ertürk ve Ertürk, 2018).

Kömür çimento ve demir-çelik imalatında, elektrik üretiminde ve endüstriyel süreçlerde buhar üretmede ve ısınmada kullanılmaktadır. Dünyada birincil enerji arzı son yarım asırda 2,2 kat artarak 2017 yılı itibarıyla 13.511 milyon ton (eşdeğer petrol) düzeyine ulaşmıştır. Toplam enerji arzı 2017 yılında bir önceki yıla göre %2 artış göstermiştir (BP, 2017).

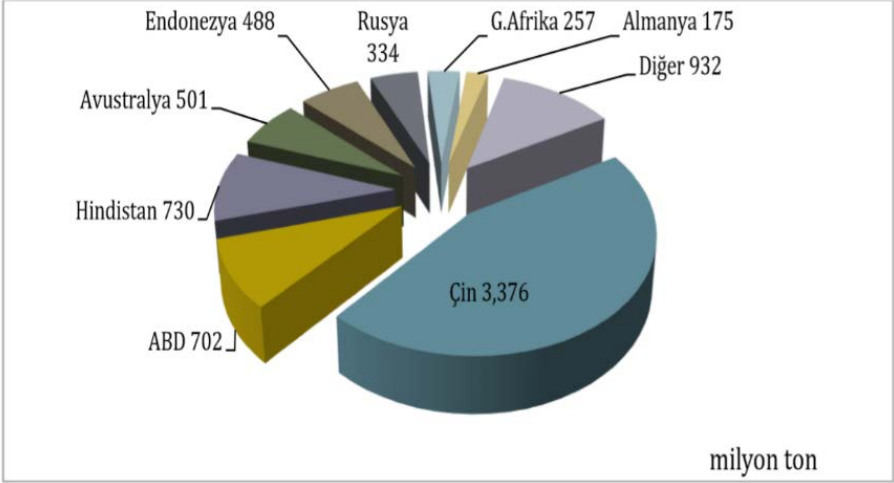
Kömürü en çok üreten ve tüketen ülkeler birincil enerji ihtiyacının %30'u kömürden karşılamaktadır. Elektrik kullanımının %38'i kömürden üretilirken, %17'si nükleer santrallerden, %17'si doğal gazdan, %17,5'i barajlardan, geri kalan ise petrol ve diğer enerji kaynaklarından üretilmektedir (BP, 2017). Elektrik üretiminin büyük bir bölümü birçok ülkede kömürden elde edilmektedir. Bu oran Polonya'da (%95), Güney Afrika'da (%93), Avustralya'da (%83), Danimarka'da (%77), Çin'de (%75), Yunanistan'da (%69), ABD'de ve Almanya'da (%53) dır. Türkiye'de ise kömürden elde edilen elektrik enerjisi (%32) civarındadır (TKİ, 2017).

Enerji ihtiyacı yeni yüzyılın ilk çeyreğinde %34 oranında artmıştır, artışın yarısından fazlasını Asya kıtası ülkelerinden kaynaklanmaktadır (TKİ, 2017). Bu ülkeler Çin başta olmak üzere Asya kıtasında ülkelerin elektrik enerjisi ihtiyacından kaynaklıdır (BP 2017). Bunun aksine gelişmiş ülkelerde birincil enerji ihtiyacı aynı düzeyde kalmış ya da azalmıştır. Gelişmekte olan ülkeler dünyanın toplam kömürünün yaklaşık %55'ini kullanırken, bu oranının ileriki yıllarda %65'e çıkması beklenmektedir. 2050 yılına kadar dünyanın birincil enerji kaynaklarının %20'sinden fazlasını kömürden elde edileceği düşünülmektedir (Balat ve Ayar 2004).

5.1.Dünyada Kömür Üretimi

Dünya'da 2017 yılı kömür üretiminin 3.376 milyon tonu (% 44,7') tek başına Çin gerçekleştirmiştir. İkinci sırada olan Hindistan bu sırayı ABD' den devralmış ve Hindistan'ın payı 729,8 milyon ton (% 9,7); Amerika Birleşik Devletleri'nin payı 702,3 milyon ton (% 9,3) ve Avustralya'nın payı ise 501,1 milyon ton (% 6,6) oranındadır. Bu ülkeleri; Endonezya (487,6 milyon ton), Rusya Federasyonu (387,2 milyon ton), Güney Afrika Cumhuriyeti (257,1 milyon ton) ve Almanya (175,1 milyon ton) takip etmektedir (Şekil 4). Bu 8 ülkenin dünyadaki toplam kömür üretimindeki payları %90'a yakındır (TKİ, 2017).

Şekil 4. Ülkelere Göre 2017 Yılı Kömür Üretimleri.

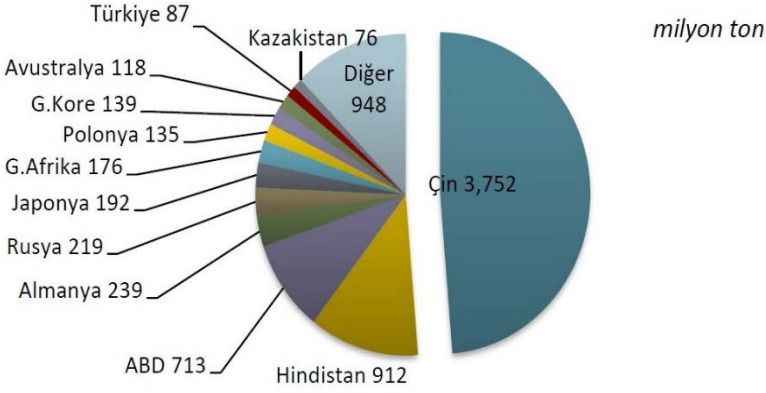

Kaynak: (TKİ, 2017)

5.2.Dünyada Kömür Tüketimi

Günümüzde dünyada yıllık kömür tüketimi yaklaşık 8 milyar ton civarındadır. 2015 yılındaki kömür tüketimi bir önceki yıla göre %2,6 oranında azalma göstermiştir. 2000 yılından sonra küresel bazda kömür tüketim artışının en önemli nedeni Çin'in talebinden kaynaklanmıştır. Çin'in 2000-2014 yılları arasındaki kömür tüketimi %192 oranında artırdığını görülmektedir. Buna bağlı olarak aynı dönemde Endonezya'nın %172, Hindistan'ın %154, Kazakistan'ın %97 ve Güney Kore'nin ise %85 oranında kömür tüketimini artırdığı görülmektedir (Şekil 5) (TKİ, 2017).

Şekil 5. Ülkelere Göre 2015 Yılı Kömür Tüketimleri

Kaynak: (TKİ, 2017)

6. KÖMÜRÜN ÇEVREYE VE İNSAN SAĞLIĞINA ETKİLERİ

Hızla artan dünya nüfusu, artan refah seviyesi, gelişen teknoloji ve buna bağlı olarak kontrolsüz tüketimin sonucunda birçok sorun ortaya çıkmıştır. Çevrenin kirlenmesi, doğal kaynakların hızla tükenmesi ve son zamanların önemli konusu küresel iklim değişikliği bunlardan sadece birkaçıdır (Başbüyük vd., 2017).

Kömür madenciliği ile oluşan pek çok olumsuz durumun yanı sıra kömürün kullanımı ile zararlı yan ürünler de (emisyon gazları, katı ve sıvı atık sorunu, su kirliliği, hava kirliliği, asit yağmurları vb.) çevre ve insan sağlığı için olumsuz etkilere sahiptir (Freese & Clemmer, 2006; Çetiner vd., 2006; Erik ve Ay, 2018; Kurt, 2018).

Kömür madenciliği ile yerin altındaki kömüre ulaşmak için üzerindeki bütün toprağın kaldırılması gerekir. Bu durumda arazi tamamen

bozulur. Burada yaşayanlar başka yere nakledilir, bitkiler ve hayvanlar yok edilir ve üstteki canlı toprak kazınır alınır. Oluşan pek çok etkinin yanı sıra doğal yapının tahrip edilmesi, aşırı gürültü ve toz, ekolojik dengenin bozulması, tarımsal alan ve su kaynaklarındaki kirlilikler gibi doğal hayat koşullarını etkiler (Erik ve Ay, 2018; Kurt, 2018).

Her ne kadar ekonomik olarak vazgeçilmez olarak değerlendirilseler de kömürler, içerdikleri pirit gibi sülfür mineralleri ve toksik olabilen ana ve eser element içerikleri nedeniyle (Fe, As, Al, F, Ba, Cd, Cr, Cu, Hg, Co, Ni, Se, Sn, Th, Mn, V, U, Zn gibi) çevre sorunlarına, başta kanser ve solunum yolları hastalıkları olmak üzere çok ciddi sağlık sorunlarına neden olmaktadır (Erik ve Ay, 2018).

Kömür ocaklarında kaza oranı diğer maden kazalarından fazladır ve en çok ölüme neden olan maden kazaları kömür ocaklarındadır. Dünya tarihinde görülen en önemli kömür ocağı kazası 10 Mart 1906 tarihinde Fransa'da 2000'den fazla yetişkin ve çocuk işçinin çalıştığı Courrières Maden İşletmesinde meydana gelmiş, 1060 kişi hayatını kaybetmiştir. Türkiye'de ise en önemlisi 13 Mayıs 2014 tarihinde Manisa Soma'da bulunan kömür ocağında meydana gelen kazada 301 kişi ve 3 Mart 1992 tarihinde Zonguldak Kozlu yeraltı taşkömürü işletmesinde meydana gelen kazada 263 kişi hayatını kaybetmiştir (Sarı, 2007; Anon, 2015; Yaşar vd., 2015).

Dünyamız 4.6 milyar yıl boyunca çoğu kez doğal süreçler ile bazen ısınır bazen de soğumuştur; fakat günümüzde ısınma son dönemlerde hızla artmıştır. Hızlı ısınmanın asıl nedenini bilim adamları tarafından

insan faktörüyle gerçekleştiği kabul edilir. Bu hızlı ısınmanın en önemli aktörü olarak fosil yakıt (kömür, petrol, doğalgaz) kullanımındaki artış gösterilmektedir. Hemen her alanda kullandığımız fosil yakıtlar atmosferde bulunan sera gazlarının miktarının artmasına neden olmaktadır. Özellikle 20. Yüzyılın sonlarında sera gazı yoğunluğunu üst seviyelere çıkarmıştır (Türkeş, 2007;47).

Küresel ısınmanın doğal olarak ekolojik etmenler birinci sırada rol oynar. En önemli faktör insan kaynaklı ısınmadır. Doğal ve sosyal düzende yine insan yaşamını ve diğer canlıların yaşamlarını etkileyen olası sonuçlar ortaya çıkacaktır. Havanın Isınması, kutuplardaki kar ve buzullar erimeye başlar, bunun sonucunda deniz suyu seviyesinde artışlar meydana gelecektir (IPCC, 2007). Deniz suyu seviyesinin yükselmesi sonucunda kıyı kesimlerine ilerleyen sular, temiz su kaynaklarının kirlenmesine neden olacaktır. Bölgesel olarak iklimlerde değişiklikler meydana gelecek, bunun sonucunda büyük sıcak alanlar oluşa bilecektir. Kuzeyde Atlantik okyanusu, güneyde okyanusların bazı bölümlerinde sıcaklığın yüksek olduğu noktalar görülecektir (IPCC, 2007). 2037 yılına gelindiğinde karlı ve buzulların alanları azalacak, denizler üzerinde buz büyük kütleleri serbestçe dolaşacaktır (Wang & Overland, 2009). Buna bağlı olarak yoğun bir şekilde sıcak hava dalgalarının oluşacağı öngörülmektedir. Bunun sonucunda kuraklık, orman yangınları ve temiz su kaynaklarının tükenmesine sebep olacaktır (Başbüyük vd., 2017; Aksay vd., 2005;29-41). İklim değişikliği özellikle mercan kayalıkları, mangrov ve tundra gibi ekosistemlere etki edecektir (IPCC, 2007). Etkilenen ekosistemde bulunan birçok tür yok olma tehlikesine girecektir (Schneider vd., 2007; Edwards vd., 2001;39-49; Green vd., 2003). Bunlara bağlı olarak

yeni virüs ve hastalıklar ortaya çıkacak olup insanlarda, özellikle çocukların ve yaşlıların üzerinde olumsuz etkileri daha fazla görülecektir (Başbüyük vd., 2017). İklimsel değişikliği ve küresel ısınma tüm canlıları, başta insan sağlığını tehdit oluşturacak boyuta ulaşması dünyanın temel problemlerinden biri haline gelmiştir. Bu problemi gidermek için belirli tedbirlerin alınmasına başlanmıştır. Buna bağlı olarak tüm dünya ülkeleri kapsamında ilk çalışma Birleşmiş Milletler'in 1972 yılında gerçekleştirdiği konferans söylenebilir. Daha sonra 1988 yılında Birleşmiş Milletler Çevre Programı (The United Nations Environment Program UNEP) ve Dünya Meteoroloji Örgütü (The World Meteorological Organization-WMO)'nün desteğiyle mevcut bilimsel verilere dayanarak oluşturulan "Hükümetler Arası İklim Değişikliği Paneli" (Inter governmental Panel on Climate Change-IPCC) programında ele alınmıştır. Daha sonra 1990, 1995, 2001 ve 2007 yıllarında toplantılar devam etmiştir. Rio'da 1992 yılında yapılan bir çalışmada "Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi" kabul edilerek 1994 yılında yürürlüğe girmiştir. 1997 yılında Kyoto Protokolü ile ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre sera gazı emisyon miktarının düşürülmesi için bir dizi çalışmalar başlatılmıştır (http://unfccc.int/kyoto_protocol/items/2830.php). Türkiye Kyoto protokolüne 2009 yılında resmi olarak imzalamış, fakat geçen bu süreçte araştırmalar gösteriyor ki yeterli önlemler alınmamıştır (Başbüyük vd., 2017).

SONUÇ

Canlıların en akıllısı olan insan ortaya çıkışından itibaren doğanın verdiği nimetleri en iyi şekilde kullanmış ve kullanmaya devam edecektir. İnsan sanayi devriminden sonra yoğun olarak kullanmaya başladığı kömürü enerjiye dönüştürmüştür. Günümüzde her insan az ya da çok enerjiye ihtiyaç duymaktadır ve bu ihtiyaç giderek te artmaktadır. Enerjiyi elde etmek için kömürden daha fazla yararlanma ihtiyacına gereksinim duyulmaktadır. Kömür kullanımının çevreye, insan sağlığına ve atmosfere olan zararları küçümsenemeyecek kadar fazladır. Fakat gelişmekte olan ülkelerin enerjiye olan ihtiyaçlarının fazla olması nedeniyle göz ardı edilmesi ileride birçok sorunu beraberinde getireceği aşinadır.

Artan insan nüfusu ile enerji ihtiyacı daha da artacağından, ülkelerin gelişen ekonomileriyle beraber artan enerji taleplerinin karşılanmasında, diğer enerji kaynaklarına göre yer kürede daha geniş alanlarda ve bol olarak bulunması, gerek enerji isteğinin sağlanması gerekse de enerji elde etmek için ekonomik maliyetler bakımından oldukça önemlidir.

Ancak, faydası olduğu kadar, çevre ve canlılar açısından birçok zararı olan kömürün kullanımı artarak devam etmektedir. Fosil yakıtlar veya alternatif enerji kaynaklarının tamamında avantaj ve dezavantajlar olduğu kabul edildiğinde, kömürün de potansiyel tehlikeleri dikkate alınarak kullanımı akıllıca olacaktır. Bütün bu süreçlerde “İnsan” bu senaryonun başkahramanıdır.

KAYNAKÇA

- Agun, N.E. (2001). Mikrodalga Enerji ile Kömür Sıvılaştırılmasına Ön Şişirmenin Etkisi. Yayımlanmamış Yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Ahmed, M. (1991). Kömürden Mineral Maddenin Kimyasal Yöntemlerle Giderilmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Akbulut,U.(2014). <http://www.uralakbulut.com.tr/wp-content/uploads/2014/08/K%C3%96M%C3%9CR-ELEKT%C4%B0K-%C3%9CRET%C4%B0M%C4%B0N%C4%B0N-ANA-ENERJ%C4%B0-KAYNA%C4%9EI-22-A%C4%9EUSTOS-2014.pdf>
- Aksay, C. S., Ketenoğlu, O. ve Kurt, L. (2005). Küresel Isınma ve İklim Değişikliği. S.Ü Fen- Ede. Fak. Fen Dergisi, 25, 29 -41.
- Aktaş, M. (2012). Türkiye’de Kömür Madenciliği ve Enerjideki Rolü. Bildiri. Bulunduğu adres: [http://www.tki.gov.tr/Dosyalar/Dosya/Yazılı Bildiri Metni.pdf](http://www.tki.gov.tr/Dosyalar/Dosya/Yazılı%20Bildiri%20Metni.pdf).
- Anon, (2015). Mine explosionkills 1,060 in France. [http://www.history.com/this-day-in-history/ mine-explosion-kills-1060-in-france](http://www.history.com/this-day-in-history/mine-explosion-kills-1060-in-france).
- Apak, K. (1952). Türkiye’de Devlet Sanayii ve Maadin İşletmeleri, Selüloz Basımevi, İzmit.
- Arik, F., (2014). Kömür Teknolojisi ve Kimyası, Karapınar – Ayrancı Termik Santrali Çevresel Etki Araştırmaları Çalıştayı, Konya, Türkiye.

- Ateşok, G. (1986). Kömür Hazırlama. İTÜ Maden Fakültesi, İstanbul, 158-167.
- Ateşok, G. (2004). Kömür Hazırlama ve Teknolojisi. YMGV Yayınları, İstanbul.
- Ay, F. (2015). Hümik asit ve hümik asit kaynaklarının jeolojik ve ekonomik önemi. Cumhuriyet Üniversitesi, Fen Fak. Fen Bilim. Derg. ,36, 28–51.
- Balat, M., Ayar, G. (2004). Turkey's Coal Reserves, Potential Trends and Pollution Problems of Turkey. Energy Exploration & Exploitation, 22, pp. 71–81.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Y.A. Hus, (1895).
- Başbüyük , G. Ö., Ay, F. & Acar, S. (2017). Küresel Isınma ve Küresel Isınmanın Yaşlılar Üstündeki Etkisi. Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, S. 1, s.203-2018.
- Berkowitz, N. (1979). An Introduction to Coal Technology. New York.
- Birön, C. ve Atak, S. (1986). Maden Mühendisliğine Giriş. Çağlayan Kitabevi, İstanbul, s.15-24.
- Boron, D.J., Evans, E.W. ve Peterson, J.M. (1987). An overview of peat research, utilization and environmental consideration. Int.Journal of Coal Geology, 8, 1-31.
- BP, (2009). Statistical Review of World Energy. June 2017, 45p.
- BP, (2017). Statistical Review of World Energy. June 2017. <https://www.bp.com/content/dam/bp/en/corporate/pdf/energy-economics/statistical-review2017/bp-statistical-review-of-world-energy-2017-coal.pdf> Erişim Tarihi: 18.12.2018.

- Çetiner, E.G., Ünver, B. & Hindistan, M.A. (2006). Maden Atıkları ile ilgili mevzuat: Avrupa Birliği ve Türkiye, Regulations Related With Mining Wastes . European Communityand Turkey, Madencilik, Cilt 45, Sayı 1, Sayfa 23 - 34.
- DEK, (2007). DEK-TMK Çalışma grupları 2007. Dünya Enerji Konseyi Türk Milli Komitesi, Cilt 1 ve 2, Ankara.
- Demli, F. (1994). Beypazarı ve Soma Linyitlerinin Yıkabilme Özelliklerinin Belirlenmesi. Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Edwards, M.,Reid, P.C. ve Planque, B. (2001). Long-term Regional Variability of Phytoplankton Biomass in the Northeast Atlantic (1960–1995). ICES Journal of Marine Science. 58, 39–49.
- Erik, N.Y. ve Ay, F. 2018. Kömürlerde Eser Element Analizlerinin Önemi ve Uygulama Alanları. V. Uluslararası Eser Analiz Kongresi, 20-23 Haziran, Sivas.
- Eroğlu, N., ve Gouws. M.J. (1993). Kömürün Kendiliğinden Yanmasına Ait Kuramlar. Madencilik, Haziran, ss. 13-18
- Ertürk, O. ve Ertürk, A. E. (2018). Türkiye'de Yenilebilir Enerji Kaynaklarının Elektrik Üretimi ve Cari Açık Üzerindeki Etkisi. In Proceedings of 4 th SCF International Conference on “Economics and Social Impacts of Globalization” and “Future Turkey-European Union Relations” (p. 103-113).
- ETKB, 2018. Kömür. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, www.enerji.gov.tr/trTR/Sayfalar/Komur IEA

Freese, B. & Clemmer, S. (2006) Gambling with Coal-How Future Climate Laws Will Make New Coal Power Plants More Expensive, Union of Concerned Scientists.

Green, R.E., Harley, M., Miles, L., Scharlemann, J., Watkinson, A. & Watts, O. (2003). Global ClimateChangeandBiodiversity. University of East Anglia, Norwich, UK April 2003, Summary of papersanddiscussion.

Güngören, Ö. (2015). Marko Polo'nun, Geziler Kitabı. Çeviri, Yol yayıncılık, İstanbul.

http://unfccc.int/kyoto_protocol/items/2830.php

IPCC. (2007/1). ClimateChange 2007: Synthesis Report. Contribution of Working Groups I, II and III to the Fourth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change. (http://www.ipcc.ch/publications_and_data/publications_ipcc_fourth_assessment_report_synthesis_report.htm). [CoreWriting Team, Pachauri, R.K andReisinger, A. (eds.)]. Geneva,Switzerland:

IPCC. (2007/2). 1. Observedchanges in climateandtheireffects. In (section): Summaryfor Policymakers. In (book): Climate Change 2007:Synthesis Report. Contribution of WorkingGroups I, II and III to the Fourth Assessment Report of the Inter governmental Panel on Climate Change (Core Writing Team, Pachauri, R.K and Reisinger, A. (eds.)) (http://www.ipcc.ch/publications_and_data/ar4/syr/en/spms1.html). Bookpublisher: IPCC, Geneva, Switzerland. Thisversion: IPCC website. . Retrieved 2010-04-17.

- IPCC. (2007/3). Summary for Policymakers (<http://www.ipcc.ch/pdf/assessmentreport/ar4/wg1/ar4-wg1-spm.pdf>) (PDF). Climate Change 2007: The Physical Science Basis. Contribution of Working Group I to the Fourth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change. Retrieved 2009-07-03.
- Kaygusuz, K. (2003). Energy Policy and Climate Change in Turkey. Energy Conversion and Management, 44, pp. 1671–1688.
- Kural, O. (1998). Kömür Özellikleri, Teknolojisi ve Çevre İlişkileri. s.139-147, İstanbul.
- Kural, O. ve Asmatülü, R. (1998). Türkiye’de Kömür Madenciliğinin Tarihçesi. Kömür Özellikleri, Teknolojisi ve Çevre İlişkileri, İstanbul, s. 1-7.
- Kurt, H. (2018). Kömür, Enerji ve Çevresel Etkileri. Türkiye 21. Uluslararası Kömür Kongresi “ICCET 2018” Bildiriler Kitabı, 11–13 Nisan, Zonguldak, Türkiye
- Miller, B.G. (2005). Coal Energy Systems. Elsevier Academic Press, Boston, 566p.
- Öğreten, A. (2006). Ereğli Kömür Madeni Havzasında İlk Üretim. A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Sayı 31, s.135-160.
- Özbek, M. (2000). Dünden Bugüne İnsan. İmge Kitapevi, 1. Baskı, Ankara.
- Özbek, M. (2010). İnsanın Tarih Öncesi Evrimi. Yedi Renk Basım Yayıncılık, İstanbul.
- Sarı, M. (2007). Türkiye Kömür Madenciliği İş Güvenliği Endekslerinin Dünya Ülkeleri İle Karşılaştırılması. Türkiye 20. Uluslararası Madencilik Kongresi ve Sergisi, s. 197-204.

- Savaşkan, B. (1993). Zonguldak Maden Kömürü Havzası Tarihi, 1829-1989. İlk Adım Matbaası, Zonguldak.
- Schneider, S.H.; S. Semenov; A. Patwardhan; I. Burton; C.H.D. Magadza; M. Oppenheimer; A.B. Pittock; A. Rahman; J.B. Smith; ve A. Suarezand F. Yamin. (2007). 19.3.4 Ecosystemsandbiodiversity. In (bookchapter): AssessingKeyVulnerabilitiesandthe Risk fromClimateChange. In: ClimateChange 2007: Impacts, Adaptation andVulnerability. Contribution of WorkingGroup II totheFourthAssessmentReportoftheIntergovernmental Panel on ClimateChange (M.L. Parry, O.F. Canziani, J.P. Palutikof, P.J. van der Lindenand C.E. Hanson, Eds.) (http://www.ipcc.ch/publications_and_data/ar4/wg2/en/ch19s19-3-4.html). Bookversion: Cambridge UniversityPress, Cambridge, UK.Thisversion: IPCC website. Retrieved 2010:04-26.
- Sykorova, I., Pickel, W., Christanis, K., Wolf, M., Taylor, G.H. ve Flores, D. (2005). Classification of huminite- ICCP System 1994. Int. Journal of Coal Geology, 62, 85-106.
- Şenel, İ. (2006). İnsanlık Tarihi. İmge Kitapevi, 1.Baskı, Ankara.
- TKİ, (2017). Kömür Sektör Raporu. Türkiye Kömür İşletmeleri.
- Tsai, S.C. (1982). Fundamentals of Coal Beneficiation and Utilization. Elsevier, New York.
- Türkeş, M. (2007). Küresel İklim Değişikliği Nedir? Temel Kavramlar, Nedenleri, Gözlenen ve Öngörülen Değişiklikler. 1. Türkiye

İklim Değişikliği Kongresi – TİKDEK 2007, 11 – 13 Nisan 2007,
İTÜ, İstanbul.

Ünalın, G. (2010). Kömür Jeolojisi. MTA Eğitim serisi, Master Basım
Sanayi, Ankara.

Wang, M ve Overland, J.E. (2009). Geophys. Res. Lett 36.
doi:10.1029/2009GL 037820. [http://www.pmel.noaa.gov/
publications/search_abstract.php?fmContribution Num=3261](http://www.pmel.noaa.gov/publications/search_abstract.php?fmContribution Num=3261).
Retrieved 2 May 2011.

Yaşar, S., İnal, S., Yaşar, Ö. & Kaya. S. (2015). Geçmişten Günümüze
Büyük Maden Kazaları. Madencilik, Cilt 54, Sayı 2, Sayfa 33-43.

7. BÖLÜM

YATIRIM PROJELERİ YÖNETİMİ VE PROJE DEĞERLEME YÖNTEMLERİ

Öğr. Gör. Hamdi AYYILDIZ¹

Öğr. Gör. Ömer BÜYÜKBAŞ²

¹ Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Türkoğlu Meslek Yüksekokulu, Yönetim ve Organizasyon Bölümü ve Rektörlük, Proje Geliştirme ve Koordinasyon Birimi, hamdiyldz@ksu.edu.tr

² Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Pazarlama ve Reklamcılık Bölümü, omerbuyukbas@ksu.edu.tr

1.Giriş

Proje yönetimi, PMI (Project Management Institute) tarafından “benzersiz bir ürün, hizmet veya sonuç üretmek için başlatılan geçici girişim” olarak tanımlanmıştır(PMBOK Guide, PMI, 2008,5). Bu tanımda, projenin tekrar etmediği, belli bir başlangıç ve bitiş zamanının olduğu sonucuna da ulaşılmaktadır. Yatırım projesi kavramı ise Kalite Gurusu J. M. Juran’ın proje tanımı da baz alınarak düşünüldüğünde, çözüm amacı ile sorunları zamanlamak anlamına gelmektedir. Bu tanım biraz detaylandırılmak istenirse, Yatırım kavramı denildiğinde ilk, somut olarak parasal çıktı ile kazanılan varlıklar akla gelir, ancak işletmenin(kamu veya özel) sorunlarını (maddi kaynaklı-finansman sağlayıcı-altyapı vd.) teker teker ortadan kaldırmaya potansiyel aday süreçler de bu tanım kapsamındadır.

Yatırım projelerinin hem tekil olarak kabul edilebilirliği hem de alternatifler arasında karşılaştırılabilirliği, projenin gücünü ve sürdürülebilirliğini göstermektedir. Yatırımların doğru yönlendirilebilmesi ve doğru yatırıma karar verilmesi ise İşletme veya karar vericinin kaynaklarını etkili ve etkin kullanabilmesine imkan tanımaktadır. Paranın zaman değeri göz önüne alındığında ise, yatırım projelerinin değerlendirme yöntemleri farklılık göstermekte ve paranın zaman içerisindeki kayıpları ve getirileri temel ölçütler olarak göz önüne alınmaktadır.

Bu bölümde; giriş kısmından sonra, sırası ile: yatırım projeleri ve yönetimi, paranın zaman değeri, proje değerlendirme yöntemleri alt-başlıkları dikkatle incelenecek olup, daha sonra yatırım projelerinin

yönetimi ve proje değerlendirme yöntemleri ile ilgili sonuç yerine geçecek değerlendirmeler yer alacaktır.

2.Yatırım Projeleri ve Yönetimi

Yatırım, en basit tanımı ile gelecekteki tüketim için bugünkü tüketimden vazgeçerek tasarrufları bugün kullanmamak ve tüketimi gelecekteki bir tarihe daha fazla tüketim yapmak isteği ve umudu ile ertelemektir. İşletmeler ise, özellikle duran varlıklara yapacağı yatırımlar ile ilgili inceleme ve değerlendirmeleri sermaye bütçelemesi ve yatırım projeleri değerlendirme konuları içerisinde düşünmektedirler. PMI, proje yönetimini “Proje gerekliliklerini karşılamak için uygulanan bilgi, beceri, araç ve teknik içeren proje aktiviteleri” olarak tanımlamaktadır(PMBOK Guide, PMI, 2008: 6).

Yatırım ile sermaye bağlantılandırılır ve reel yatırımlar kendi arasında sabit sermaye yatırımları ve stok yatırımlar olarak ikiye ayrılmaktadır. Sabit sermaye yatırımları çeşitleri; makine ve ekipmanlar stoğuna yapılan eklemeler ile bina, tesis yapımı gibi süreçleri de kapsamaktadır.

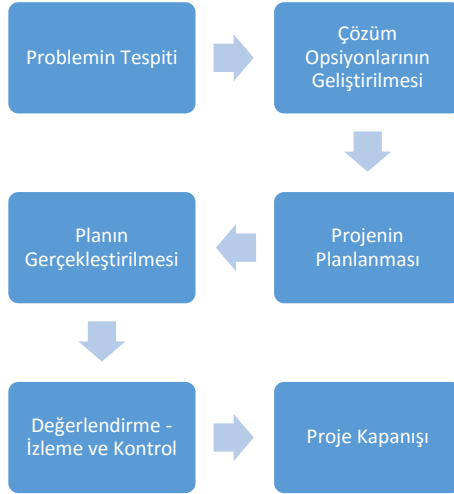
Yatırım projesi, işletmenin (kamu ve/ya özel) belirlediği işi minimum maliyet ve maksimum kar ile (ekonomik ve teknik etkinlik seviyesinde), sistem dahilinde gerçekleştirme sürecidir. Yatırım projesi, alternatifler arasında hangisinin daha yararlı olabileceğini gösteren bir öneridir. Yatırım projesi ile;

- Yeni bir üretim kapasitesi kurulması
- Mevcut kapasitenin geliştirilmesi;

beklenmektedir. Yatırım projesinin değerlendirme sürecinden önce; ilgili işletme veya karar verici; talep araştırması ve tahmini, üretim kaynakları incelemesi, iktisat politikaları ile uyum, üretim ölçeği ve etki alanının belirlenmesi gibi konuları da dikkate almalıdır.

Yatırım projelerini diğer proje türlerinden ayıran temel unsurlardan bir tanesi, finanslama kararlarını yakından ilgilendirerek İşletmenin finansal ömrü ile ilgili konuların geleceğine karar vermesidir. Doğru senaryo, gerçekçi veriler ve öncesi-sonrası analizleri ile yatırım projeleri değerlendirilmektedir. Bu sayede, İşletme kendi geleceğini getiri ve götürüleri değerlendirerek belirlemektedir(Hinschleifer, J,1970: 67).

Şekil 1: Adım Adım Proje Yönetimi

Kaynak: American Management Association, www.amanet.org

Yatırım projeleri doğası gereği makroekonomik ekosistem açısından oldukça önem arz etmektedir. İstihdam, bölgesel ve yerel kalkınma, sosyal denge ve kentsel gelişimin önemli bir destekleyicisi ve faktörü olan yatırım projeleri, ülke içi adalet, gelişmişlik ve ekonomik büyümeyi doğrudan etkilemektedir(Hrishi, H., 1969: 34).

Kaynakların doğru, etkin ve etkili kullanımları ile hem ürün ve hizmet kalitesinin artması hem de fiyatların azalması beklenir. İşletmelerin doğru yatırım kararı ve doğru yatırım alternatifini belirlemesi de sosyal fayda başta olmak üzere, yerel, ulusal ve uluslararası faydayı çoğaltacağı düşünülmektedir. Yatırım projelerinin içeriği duran varlıklardan farklı olarak yeni ürün üretme veya süreç yeniliğini kapsıyor ise, Araştırma ve geliştirme merkezli hareket edilmesi de gerekeceğinden, profesyonel teknikler ile yatırım projelerine karar verilmesi gerekmektedir. Hatta vizyonu açısından araştırma ve geliştirme merkezine sahip olması gereken işletmelerin planlanması ve kaynakların etkinliği teşvik edilmelidir. Sadece araştırma ve geliştirme merkezi ya da birimine sahip işletmelerin bu kararı da yatırım projesi niteliğindedir. Bu açıdan konuya yaklaşıldığında, işletmelerin, yerelin, ulusun ve Dünya insanlığının geleceğini etkileyebilecek doğru çözümler, her adımı doğru atılmış yatırım projelerinden meydana gelecektir.

Yatırım projelerinin gerçekleşmesini etkileyen temel faktörler arasında; yatırım için ilk harcama tutarı(başlangıç miktarı), devam edecek bakım ve onarım giderleri, yatırımın gelecekte sağlayacağı getirinin niteliği ve

niceliği ile projenin zamanında teslimi sayılabilecektir (Donnelly, 1985: 54).

3.Paranın Zaman Değeri

Yatırım projelerinin finansal başlangıç veya sürdürme kararlarının alınması (örneğin; pay senedi değerleme konuları, sermayenin yapısına ilişkin kararlar, satın alma, hizmet alımı veya kiralama kararı vb.) “paranın zaman değerı” kavramı göz önüne alınarak belirlenmektedir. Belirsizliğin var oluşu ve gerçek finansal kararlara uygulanması sonucunda paranın zaman değerı, bugün ve gelecekteki değerleri birbirinden farklı olarak ele almaktadır. Başka bir deyişle, paranın zaman içerisinde getirisinin farklılaşması veya bulunduğu değerinin başkalaşmasına paranın zaman değerı kavramı denilmektedir.

Ekonomik karar alıcıların, gelecekte daha fazla tüketim yapmak beklentisi ile bugünkü tüketimlerini ertelemelerinin getirisi, paranın zaman değerinin bir ürünüdür. Bu nedenle, tüketim, tasarruf ve yatırım kararları geleceğin belirsizliğinde;

“Paranın satın alma gücündeki bugün sahip olunan parasal büyüklüğü ve gelecekteki değerı arasındaki fark ile gelecekte tüketmek üzere bugün tasarruf edilen miktarın ödöl niteliğindeki getirisi” temel alınarak verilmektedir.

Bugünkü ve gelecekteki parasal değerı tespit etmek üzere, “Para Serisi”(nakit akış) hesaplanır ve para serisinin özellikleri(bir defada olması, birden çok gerçekteşmesi vb.) paranın gelecekteki ve bugünkü değerlerini farklılaştırmaktadır. Paranın zaman değerı (Time value of

Money), belirli bir miktar paranın zaman içinde farklı noktalarda farklı alım gücüne (örneğin şimdi ve geleceğe karşı) sahip olmasıdır. Kavramın ana noktasında, zamanın değer katması da yer almaktadır.

Örnek 1: Işıl Hanım, 5 ay sonra Avusturya’da düzenlenecek bilimsel bir etkinliğe katılacaktır. Birikimini %7 gelir getirici bir yatırım fonuna yatırarak, Avusturya’da düzenlenecek etkinlik için gereken 14.700 TL’yi sağlamak istiyor. Bu nedenle Işıl Hanım, katılımı için düşündüğü yatırım fonuna bugün ne kadar yatırmalıdır?

Çözüm 1:

$$BD = NA_t \times [1/(1+r)^t]$$

BD: Bugünkü değer

NA_t : t dönem sonunda elde edilecek gelecekteki değer

R: iskonto faiz oranı

$$=14.700 \times (1/1,6057)$$

$$=9154.88 \text{ TL}$$

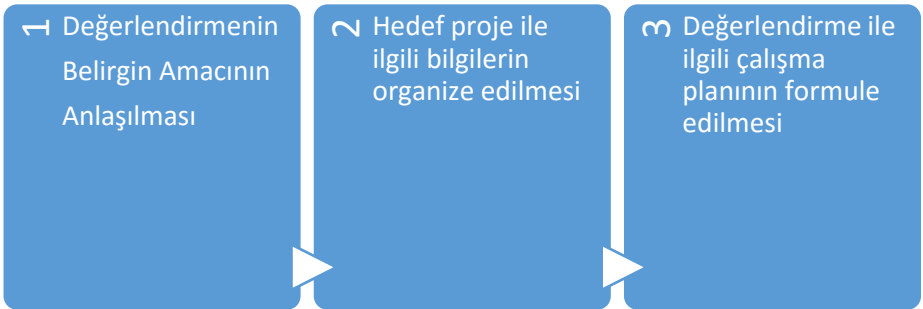
4.Proje Değerleme Yöntemleri

İşletme veya karar verici pozisyonundaki tüzel kişiliğin, işletme kaynaklarını etkili ve etkin kullanabilme isteği yatırım projelerinin değerlemesini işletmenin toplam başarısında en önemli faktörler arasına getirmektedir. Göreli fayda ve maliyetlerin (getiri ve götürülerin) analizlere katılması ile İşletme veya karar verici, o anki

“parasal gücü” veya “yatırım kabullenme isteği” ile yatırım projelerinin kantitatif (sayısal) değerlerine göre seçim yapmaktadır.

Proje değerleme, yatırım projelerinin hazırlandıktan sonra önceliklendirilerek sıralanması ile oluşturulmaktadır. İşletme, projelerin hangisini uygulamaya alacağını yatırım fonları ve kaynak gereksinimlerini değerlendirerek ortaya koyacaktır. İşletmenin tek bir yatırım projesi değerlendirilecek olsa da, fırsat maliyeti kavramından dolayı proje değerleme ekstra önemli hale gelmektedir. Bu durumun başlıca nedeni, öz sermayenin faiz geliri ve/ya borç sermayenin kredi faizidir.

Şekil 2: Proje Değerlendirme Süreci

Kaynak:

https://www.jica.go.jp/english/our_work/evaluation/tech_and_grant/guides/pdf/guideline02-02.pdf

Temelde proje değerleme yöntemleri, paranın zaman değerleri kriterine göre bu olguyu analizlere dahil eden ve etmeyen olarak iki ana grupta incelenebilmektedir. Paranın zaman değerleri olgusunu analizlere dahil eden proje değerleme yöntemleri;

1. “Net Bugünkü Değer”(NBD-NPV)
2. “Net Bugünkü Değer Oranı”(NBDO)
3. “İç Karlılık/Verim Oranı”(İKO-IRR)
4. “Karlılık İndeksi” (Kİ-PI) olarak sıralanabilecektir.

Diğer taraftan paranın zaman değeri olgusunu analizlere dahil etmeyen proje değerlendirme yöntemleri ise;

5. “Basit Karlılık Oranı”(Ortalama Karlılık Oranı)
6. “Geri Ödeme Süresi” olarak sıralanabilecektir. Farklı her proje değerlendirme yöntemine göre, projenin tek başına veya alternatifler arasından uygunluk sıralaması değişmektedir. Proje değerlendirme yöntemlerinin bütünü ve örneklendirmesi ile ilgili detaylandırılmış bilgiler ise aşağıda yer almaktadır(Fabricky, W.J.(1971):46).

4.1.Net Bugünkü Değer (NBD) (NPV – Net Present Value)

“Paranın zaman değerini” ana hareket noktasına koyan bu analizde, faiz oranı kavramı iskonto oranı olarak karşımıza çıkarken, bu oran sayesinde daha önce farklı zamanlarda oluşan getiri ve götürülerin zaman ile birlikte nasıl bir akış gösterdiği anlatılmaktadır. Bu noktada denilebilir ki, “bir yatırımın net bugünkü değerini inceleyen” bu analiz, faiz, başka bir deyişle aradaki iskonto oranına göre indirgenmiş toplam getiri ile indirgenmiş toplam götürü arasındaki farkı konu edinmektedir.

$$NBD = \sum_{t=0}^n \frac{A_t}{(1+r)^t}$$

Denklem 4.1

Yukarıda yar alan Denklem 4.a'da bulunan tanımsız harfler;

A_t : Projenin net nakit akımlarını,

r: İskonto/faiz oranı

n: Projenin sürdürülebilirliğini gösteren yaşam değişkenini simgelemektedirler.

Ortaya çıkan değere göre:

- $NBD > 0$ ise proje kabul edilmektedir. (Tekil bir değerlendirme söz konusu ise)

- $NBD \leq 0$ ise proje kabul edilmemektedir.

-Alternatiflerin bulunduğu bir proje seçkisi içerisinde ise NBD'si en yüksek olan Proje seçilecektir.

Yukarıdaki bilgilere ek olarak;

-İskonto oranı, getirinin elde edildiği dönem uzadıkça azalmaktadır.

-Projenin yaşam ömrü sırasında ortaya çıkan nakit akımlarının bugünkü değerleri toplandığında ulaşılan değer, projenin net bugünkü değerini ifade etmektedir.

Örnek 2: X işletmesine ilişkin uygulanması düşünülen Y projesinin aşağıda 5 dönemlik veri seti bulunmaktadır. İşletmeye ait Y projesinin, Net bugünkü değer yöntemi ile değerlendirilmesi gerekmektedir (Kurumlar vergisi:%20, iskonto/faiz oranı:%25 olarak kabul edilecektir.)

Toplam Tutar (milyon TL)/Kriterler	t₀	t₁	t₂	t₃	t₄
İlk Yatırım	150	-	-	-	-
Gelir	-	160	230	310	465
Gider	-	75	110	155	205
Amortisman	-	25	25	25	25

Çözüm 2:

$NBD = \sum_{t=0}^n \frac{At}{(1+r)^t}$ formülünden hareketle birlikte;

Net Nakit Akımı: $NNA = (Gelir - ilk\ yatırım - gider - amortisman - F) \times (1 - vergi\ oranı) + Amortisman$

NBD_y için, 5 dönemin de ayrı ayrı NNA 'sı hesaplanmalıdır.

Bu nedenle;

$NNA_{t_0} : -150$

$NNA_{t_1} : (160 - 0 - 75 - 25 - 0) \times (1 - 0,20) + 25 = 73$

$NNA_{t_2} : (230 - 0 - 110 - 25 - 0) \times (1 - 0,20) + 25 = 101$

$NNA_{t_3} : (310 - 0 - 155 - 25 - 0) \times (1 - 0,20) + 25 = 129$

$NNA_{t_4} : (465 - 0 - 205 - 25 - 0) \times (1 - 0,20) + 25 = 213$

$$NBD_y = -\frac{150}{(1+0,25)^0} + \frac{73}{(1+0,25)^1} + \frac{101}{(1+0,25)^2} + \frac{129}{(1+0,25)^3} + \frac{213}{(1+0,25)^4}$$

$$NBD_y = -150 + 58,4 + 64,64 + 66,04 + 87,24$$

$$NBD_y = -150 + 276,32 = 126,32$$

$NBD_y > 0$ olduğundan İşletmenin Y projesi **kabul edilecektir.**

4.2.Net Bugünkü Değer Oranı (NBDO)

Net bugünkü değer oranı (NBDO), işletmenin planladığı bir yatırım projesinin bugünkü değerinin, yatırımın bugüne indirgenmiş ilk yatırım miktarına oranlanması ile elde edilmiş değerlendirme kriteridir. Bu değerlendirme kriterinin en önemli özelliği, toplam ilk yatırım tutarı miktarının bir biriminin diğer projeler ile de karşılaştırıldığında ne kadarlık bir net bugünkü değer miktarı ortaya çıkardığıdır. (Bir defalık yatırım tutarı ile yatırım projesi gerçekleştirilebilecek ise yatırımın bugüne indirgenmesi yapılamayacaktır.)

$$NBDO = \frac{\sum_{t=0}^n \frac{A_t}{(1+r)^t}}{\sum_{t=0}^m \frac{I_t}{(1+r)^t}} \quad \text{Denklem 4.2}$$

Yukarıda yar alan Denklem 4.2’de bulunan harfler;

A_t : Projenin net nakit akımlarını,

r: İskonto/faiz oranı

n: Projenin sürdürülebilirliğini gösteren yaşam değişkenini

I:ilk yatırım tutarını simgelemektedirler.

Ortaya çıkan değere göre:

-NBDO \geq 0 ise proje kabul edilmektedir.(Tekil bir değerlendirme söz konusu ise)

-NBDO $<$ 0 ise proje kabul edilmemektedir.

Örnek 3: 2 döneme ait verileri verilen X ve Y yatırım projelerinden birisi NBDO kriteri kullanılarak seçilmek istenmektedir. (iskonto oranı:%20)

Proje X		Proje Y	
Dönem	Net Nakit Akımı (NNA _X)	Dönem	Net Nakit Akımı (NNA _Y)
T ₀	-190	T ₀	-190
T ₁	305	T ₁	310

Çözüm 3:

Öncelikle, Proje X ve Y için, ayrı ayrı net bugünkü değerler hesaplanacaktır.

$NBD = \sum_{t=0}^n \frac{At}{(1+r)^t}$, denklemden hareketle X ve Y projeleri için;

$$NBD_x = -\frac{190}{(1+0,20)^0} + \frac{305}{(1+0,20)^1}$$

$$NBD_x = -190 + 366 = 176$$

$$NBD_y = -\frac{190}{(1+0,20)^0} + \frac{310}{(1+0,20)^1}$$

$$NBD_y = -190 + 372 = 182$$

Buradan hareketle, $NBD_y > NBD_x$ olduğundan Proje Y seçilecektir.

NBDO kriterine göre de Proje Y'nin seçilmesi sonucuna ulaşılabacaktır.

$$NBDO_x = \frac{NBD_x}{\sum_{t=0}^m \frac{I_t}{(1+r)^t}} = \frac{176}{190} = 0,92$$

$$NBDO_y = \frac{NBD_y}{\sum_{t=0}^m \frac{I_t}{(1+r)^t}} = \frac{182}{190} = 0,95$$

Sonuçları incelendiğinde, $NBDO_y > NBDO_x$ olduğundan Y projesi kabul edilecektir.

* Net bugünkü değer yönteminde enflasyon değerleri hesaplamalara katılmamıştır. Ancak ileri yatırım projeleri değerlemesinde, doğru bir değerlendirme için mutlaka enflasyon değerleri de dikkate alınmalıdır.

4.3.İç Karlılık/Verim Oranı (IRR- Internal Rate of Return)

Bir yatırım projesinin iç verim oranı, ilgili “projenin net bugünkü değerini sıfıra eşitleyen iskonto oranı değeridir”. Başka bir deyişle, bir projenin gerektireceği yatırım tutarının bu projenin sağlayacağı nakit girişlerini birbirine eşit kılan iskonto oranı olarak isimlendirilebilecektir. İç Karlılık/Verim oranına(r); “İç getiri oranı”, “İskonto edilmiş nakit akımı” veya “Sermayenin marjinal verimliliği” isimleri verilmektedir.

İç karlılık/verim oranında net bugünkü değeri sıfır yapan iskonto oranı veya indirgeme oranı hesaplanmaktadır. İşletmenin yatırımının “İç karlılık/verim oranı”, yatırımcının projeden beklediği karlılık oranından yüksek ise işletmenin projesi kabul edilmektedir. İşletmenin proje alternatifleri arasında seçim yapması gerekiyorsa, iç karlılık oranının en yüksek olduğu proje alternatifi tercih edilecektir.

İç karlılık oranı; yatırım projesine yatırılan tutarın getirisini ifade etmektedir. Bu nedenle yatırımcı, proje finansmanı için gereken sermaye maliyetini doğru belirleme konusunda avantajlı olacaktır.

$$r = r_p + \frac{NBDP}{NBDP + |NBDN|} \times (r_n - r_p)$$

r_p : Net bugünkü değeri pozitif yapan iskonto oranı

r_n : Net bugünkü değeri negatif yapan iskonto oranı

NBD_- : Proje Pozitif net bugünkü değeri

NBD_+ : Proje Negatif net bugünkü değeri (Sarıaslan, 1994:199).

Örnek 4: X ve Y gibi alternatifleri bulunan projelerin sermaye maliyetleri aşağıda verilmiştir:

Bu bilgilere göre en karlı proje, hangisidir?

Proje/Tutar	A ₀	A ₁	A ₂
X	-130	90	125
Y	-130	75	180

Sermaye Maliyeti	Net Bugünkü Değer	İç Karlılık Oranı
0,3	13,19	0,51
0,4	34,19	0,54

Çözüm 4:

X ve Y projelerinin “net bugünkü değer” ve “iç karlılık/verim oranları” ayrı ayrı hesaplanacaktır.

$$NBD = \sum_{t=0}^n \frac{At}{(1+r)^t}$$

$$NBD_x : -130 + \frac{90}{(1+0,3)^1} + \frac{125}{(1+0,3)^2}$$

$$NBD_Y : -130 + 69,23 + 73,96 = 13,19$$

$$NBD_Y : -130 + \frac{75}{(1+0,3)^1} + \frac{180}{(1+0,3)^2}$$

$$NBD_Y : -130 + 57,69 + 106,50 = 34,19$$

NBD değerleri sonuçlarına göre, $NBD_Y > NBD_x$ dir. Bu nedenle, NBD oranına göre İşletmenin Y Projesi kabul görecektir.

Diğer taraftan, İç karlılık oranlarına göre bir değerlendirme yapıldığında;

Projelerin iç karlılık oranları; (20 iskonto oranında)

$$\dot{K}O_{NBD_x} : -130 + \frac{90}{(1+0,51)^1} + \frac{125}{(1+0,51)^2} = -130 + 59,6 + 54,82 = -15,57$$

$$\dot{K}O_x : 0,3 + \frac{13,19}{13,19 + |-15,57|} \times (20 - (-15,57)) = 0,3 + 0,45 \times 35,57 = 16,3$$

$$\dot{K}O_{NBD_Y} : -130 + \frac{75}{(1+0,51)^1} + \frac{180}{(1+0,51)^2} = -130 + 49,66 + 78,94 = -1,39$$

$$\dot{K}O_Y : 0,4 + \frac{34,19}{34,19 + |-1,39|} \times (20 - (-1,39)) = 0,4 + 0,96 + 21,39 = 22,7$$

İç karlılık/verim oranları karşılaştırıldığında, $\dot{K}O_Y > \dot{K}O_x$ olarak karşımıza çıkmaktadır. Buradan hareketle Y projesi, İşletmenin gerçekleştirilmesi için diğer değişkenlerin sabit olması durumunda kabul edilmektedir.

****Net bugünkü değer” ile “İç karlılık/verim oranı” arasındaki farklılıklar:**

-Net bugünkü değer yönteminin kullanımında r değeri veri iken, iç karlılık/verim oranı yöntemi kullanımında ise net bugünkü değeri sıfırlayan indirgeme değeri belirlenir.

-Net bugünkü değer yöntemi kullanımında, başlangıç yatırımına duyarlılık oldukça fazladır.

-Net bugünkü değer ve iç karlılık/verim oranları kullanımında, farklı sonuçlar elde edildiğinde iç karlılık/verim oranı yerine net bugünkü değer oranı kabul edilmektedir.

-Net bugünkü değer ve iç karlılık/verim oranları, işletmenin yatırım projesinin kabulü veya reddi konusunda aralarında pozitif bir ilişki vardır.

4.4.Karlılık indeksi (Kİ- PI-Productivity Index)

İşletmenin projesinin Nakit akışını, ilgili projenin bugünkü değerinin gereken ilk yatırımın toplam tutarına bölünmesi ile bulunan bir kriterdir.

$$\text{Karlılık indeksi} = \frac{\sum_{t=1}^t \frac{At}{(1+k)^t}}{I}$$

Karlılık indeksinin projenin kabulü için 1 oranından daha yüksek olması kabul edilmektedir.

4.5.Basit Karlılık Oranı (Ortalama Karlılık Oranı)

İşletmenin proje için belirlediği karı göz önüne alarak hesaplayan bu oranda, basit düzeyde fayda-maliyet analizli bir süreç işlemektedir. Basit karlılık oranı ile, bir yatırım projesinin beklenen

yıllık karı (P), yatırımın toplam yatırım tutarına (I) olan oran ifade edilmektedir. Matematiksel bir anlatım ile;

$$\text{Basit Karlılık Oranı} = \frac{P}{I}$$

biçiminde ifade edilebilecektir. (Eğer yabancı finansman kullanılarak yatırım projesinin basit karlılık oranı hesaplanmak istenildiğinde, beklenen yıllık kara, finansman faiz tutarı da eklenmelidir. Paranın zaman değerini göz ardı eden basit karlılık oranı, yatırım projesi için hesaplanan tahmini değerden büyük ise kabul edilecektir.

4.6.Geri Ödeme Süresi

İşletmenin yatırım projesi için gereken toplam yatırım tutarının karşılığı olan net kar yerindeki fayda düzeylerini vermektedir. Başka bir deyişle, sağlanan başlangıç yatırımının ne kadar sene içerisinde karşılanacağı denkliliğini veren değişkendir. Bu noktada, net karın başlangıç yatırımını ne kadar sene içerisinde sağlayıp sağlamadığına ilişkin proje değerlendirme sonucu, yatırım için istenen süreden daha kısa ise kabul edilmektedir. Ancak, bu hesaplama metodu çeşitli kriterleri değerlendirmeye almayarak (örn. Risk faktörü) kullanım yoğunluğunu kısıtlamaktadır. Ayrıca, alternatif projelerin karşılaştırılmasında nakit akışlarının proje süresi içerisindeki geri dönüşleri oldukça önemlidir.

Nakit akışlarının yıl faktörü olmadan elde edilmesini içeren ve paranın zaman değerini ihmal etmeyen “İskonto edilmiş geri ödeme süresi” metodu da çeşitli hesaplamalar da karşımıza çıkmaktadır.

5. SONUÇ YERİNE

Proje yönetiminde kullanılan teknikler ile birlikte (CPM-kritik yol yöntemi-, PERT-Program değerlendirme ve gözden geçirme tekniği-gibi) projelerin planlanması ve çeşitli kısıtlar dahilinde (zaman, maliyet ve performans gibi) kaynakların verimliliğine odaklanan tekniklerin yatırım projesi yönetimi sürecinde birarada uygulanması gerekmektedir. Yatırım projelerinin finansal açıdan değerlemesi, yukarıda bahsedilen teknikler ile gerçekleştirilmektedir. Bu teknikler; bina yapımı, tünel inşaatı gibi yatırım projelerinin finansal değerlemesinde kullanılırken, ayrıca proje yapılabilirliği (fizibilite) sürecinde de ön değerlendirme metodları içerisinde yer almaktadır.

Yatırım öncesi sürecin, işletme ve karar vericiler için güçlendirilmesi amacıyla planlı bir biçimde işletilmesi gerekmektedir. Yatırım öncesinde, önyapılabilirlik, yatırım kararını etkileyen diğer değişkenler vb. detaylı bir biçimde incelenerek yatırım kararının uygulamaya geçirilmesi gerekmektedir.

İleri analiz teknikleri ve proje değerlendirme ile değerlendirme süreçlerini içerecek proje yönetici adayları ve araştırmacılar, çalışmalarında ileri analiz tekniklerini detaylı bir biçimde finansal süreçler içerisine yerleştirmeli, aynı zamanda maliyet faktörünü bu hesaplamalarda özellikle dikkate almalıdırlar. Ek olarak, risk faktörünü de sürecin içerisine dahil ederek analizler de risk ve maliyet konularını da içeren değerlendirme ve değerlemeler yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

American Management Association, www.amanet.org

Donnelly, A.S.(1985). The Three Rs of Investing; Return, Risk and Relativity, Dow-Jones, Irwin, Homewood, Illionis,54.

Fabricky, W.J.(1971). Engineering Economy, 4. Edition, Prentice Hall, 46.

Hinschleifer, J,(1970). Investment, Interest and Capital, Prentice Hall, 1970,67.

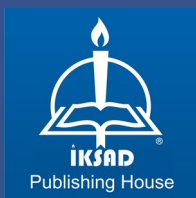
Hrishi, H.(1969). Program Budgeting and Benefit-Cost Analysis, Goodyear Taylor, G.M. Pub, California), 34.

https://www.jica.go.jp/english/our_work/evaluation/tech_and_grant/guides/pdf/guideline02-02.pdf

PMBOK Guide, (PMI). 2008, 5.

PMBOK Guide, (PMI). 2008, 6.

Sarıaslan, Halil (1994). Yatırım Projelerinin Hazırlanması ve Değerlendirilmesi, 2.Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 199.

978-605-7695-55-0